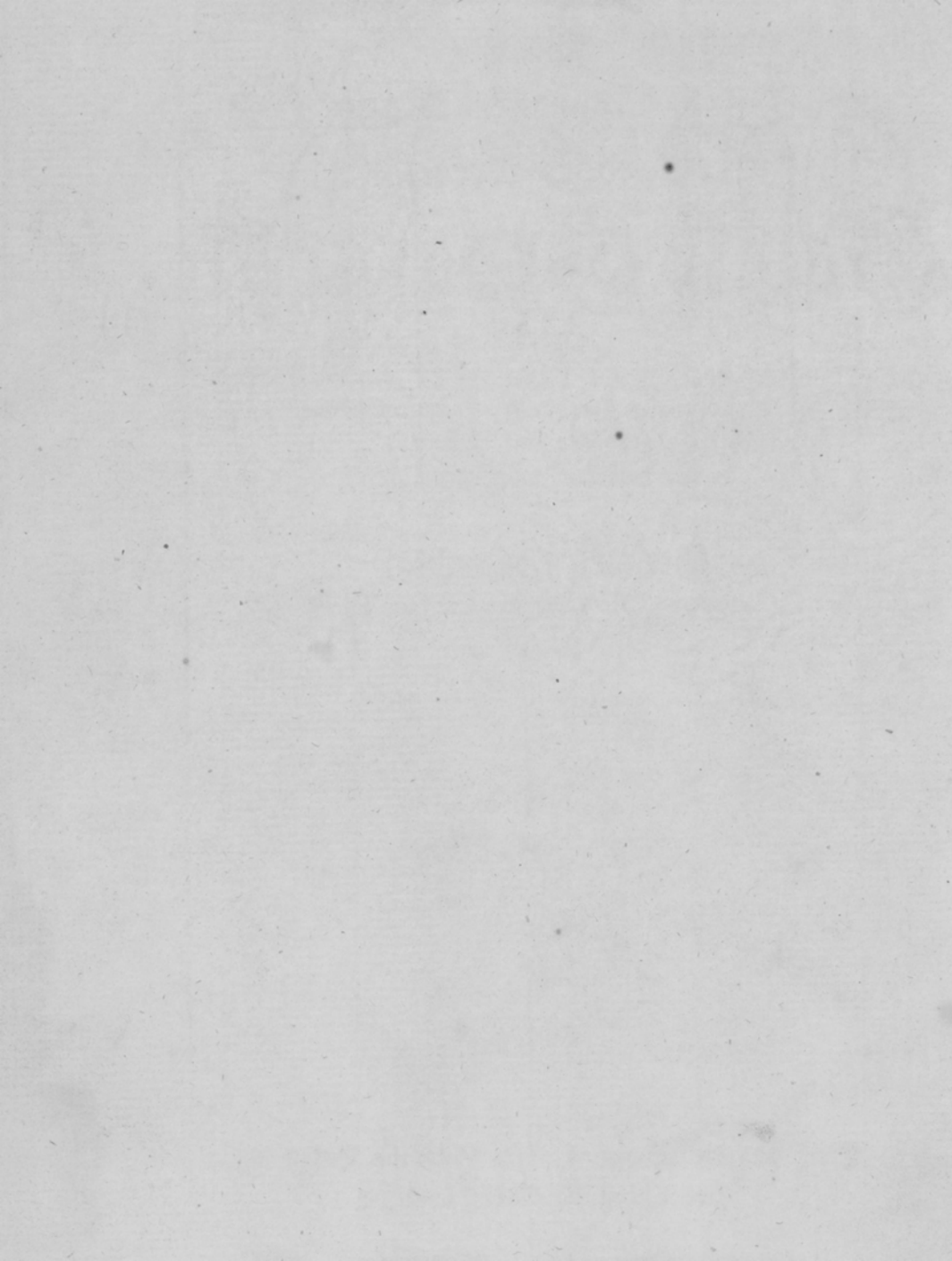

Schach

Forsøg
Til de Nordiske Lande,
Særdeles Norges,
Samle Geographie,

Hvorved
Finnmarkens og hosliggende Lapmarkers gamle Grændser og
Strekning, Indbyggernes Oprindelse, Landenes Elde, samt andre
saa vel Geographiske som Politiske Omstæn-
digheder undersøges

af
Gerhard Schoning,
Rector i Trondhiems Skole, og Medlem i det Kongl. Danske
Selskab til Historiens og Sprogets Forbedring.

Kjøbenhavn, 1751.
Trykt paa det Kongl. Danske Selskabs Bekostning,
hos Christoph Georg Glasning.

Printed and Published by
G. & J. S. Smith, Stationers, Strand, London.

General Catalogue

of the
Library of the
British Museum, containing
a list of the names of the
Books, Manuscripts, and
Prints, and of the
Persons to whom they
belong.

By
George Easton, Esq.
Keeper of the Library, and
of the Printed Books, of the
British Museum.

London, 1831.
Printed by G. & J. S. Smith, Stationers, Strand.

Stormægtigste Monark,
Allernaadigste Erve = Herre og
Konge!

A t jeg i allerdybeste Underdanig-
hed understaaer mig at frem-
komme med nærværende saa og ringe Bla-
de for Deres Kongelige Haje-

stets høie Dine, skeer ei af nogen forma-
stelig Dristighed, eller Tillid paa Skriv-
tets Vigtighed i sig selv, men blot og ale-
ne af allerunderdanigst Erbødighed for
Deres Kongelige Majestets saa-
vel Høiagtelse for Studeringer i Alminde-
lighed, som fornemlig høistpriselige Eyst og
Omhyggelighed for at blive underrettet om
Deres Kongelige Majestets Ri-
gers og Landes saa vel gamle som nye
Omstændigheder og Bestaaenbed, i Sær-
deleshed. I fast Tillid derpaa, og i det
allerunderdanigste Haab, at jeg med min
ringe Kundskab skulde kunne give Deres
Kongelige Majestæt en liden Oplys-
ning om et af Deres Kongelige Ma-
jestæts

jestets Arve-Lande, som er længst fra-
liggende, og om hvis ældre Tilstand man
har mindst Efterretning, er det da, at jeg
i allerdybeste Underdanighed lader nærværen-
de lidet Forsøg indkomme for Deres
Kongelige Majestet, ønskende intet
beller, end at dette mit ringe Arbeid maate
være Deres Kongelige Majestet
til Behag og Fædernelandet til Ære, hvilke
ieg hidindtil efter Skyldighed og Formue har,
og fremdeles af al Magt vil stræbe at opof-
re min Tid, Formue og alle saa vel Sinds
som Legems Kræfter. Tag da, Allernaad-
digste Konge, med samme Mildhed og
Raade imod dette ringe Skrivt, som det i en
velment og oprigtig Hensigt af mig er udar-
beidet. Ansee det, mildeste Landets Gader,

som et ringe Taknemligheds Tegn for Deres
Kongelige Majestets mig nyligen bevi-
ste hoist Kongelige Raade, og tillad allernaadigst,
at jeg maae forsikre, det intet skal være
mig mere magtpaaliggende, end min aller-
naadigste Konges og Fædernelandets Ære
og Nytte, og at jeg stedse i allerdybeste Under-
danighed maae være

Stormægtigste Monark,
Allernaadigste Arve- Herre og
Konge,

Deres Kongelige Majestets

Kjøbenhavn den 2. Junii

1751.

allerunderdanigste Arve- Undersaat
og tro Forbeder

G. Schønning.

Sortale.

nærbærende Tractat, som jeg hermed har den Ære at overgive det Kongelige Danske Selskab til Historiens og Sprogets Forbedring, har det været mit Forset, efter Formue nogenledes at raade Bod paa den Mangel, som findes i vor gamle Geographie, samt rette en og anden Bildfarelse, som derudi, enten af Mangel paa bedre Underretning, eller af forud fattede vrangne Meninger, er begaaet, og dertil, som til en Prøve, at giøre Begyndelsen med det i vor Norden yderste Landskab Gilmarken og dertil grændsende Lapmarke. Ingen maae derfor her vente nogen vidtløftig og udførlig Beskrivelse over Indbyggernes nu værende Tilstand, deres Sæder, Sprog og Levemaade, eller over desse Landes Strefning, Inddeling og videre Beskaffenhed,

Fortale.

som den nu er; Thi derom have vi tilforn en og anden Efterretning, som dog ogsaa i visse Henseender kunde behøve nogen Forbedring. Men mit Dimerke angaaer fornemlig de ældre og tillige vanskeligste Læder, hvorom man maae have stort Bryderie for at udfinde noget, som kan tiene til Oplysning og at komme efter den rette Sammenhæng, saa at man derover enten haver ladet det komme an paa blotte Gissninger, eller fulgt andres ilde grundede og urigtige Meninger. Til samme at giendrive, og Sagen bedre at oplyse, har jeg villet gjøre det første Forsøg med den nordeste og tillige vanskeligste Province i Norge, nemlig Finmarken, og de andre Finske og Lappiske Lande, saavidt de dermed har nogen Sammenhæng; da jeg har gjort mig det Haab og den Tanke, at, hvis mit Arbeid, bemeldte Steder angaaende, som man har mindst Efterretning om, og dog har været største Tvistigheder underkastede, skulde være Læseren til Behag, og jeg derudi nogenledes have naaet mit Dimerke, Resten da, som mindre Vanskeligheder underkastet, ei skulde falde mig saa besværlig at komme til Rette med, og jeg derved blive opmuntret at fare fort i mit Forehavende. Hvorvidt mine Meninger frem for andres kan være antagelige eller bevislige,

Fortale.

lige, derom vil jeg ei selv dømme, men overlade det til Læserens egen Skjønsomhed, saasom de til den Ende ere komne for andres Dine, at de noiere kunde undersøges, og enten for gyldige antages, eller med gode Grunde igiendribes, og Sagen derved oplyses. Skulde jeg da i en eller anden Post have taget Feil, kan det tiene til min Undskylding, at intet er vanskeligere og hvorudi man lettere kan feile, end naar man, uden at finde noget tilstrekkeligt for sig, og saaledes afgjort, at man kan forlade sig derpaa, selv maae efterlede og udfinde næsten en hver Sætning og til Sagens Dplysning tienlig Omstandighed, og ofte have saa got som ingen Subsidiær, at udfinde dem af. Imidlertid vil jeg dog formode, at hvad jeg her har anført, og med saa gode Grunde, som allermost mueligt har været, søgt at bevise, skal kunne tiene saa vel til at skaffe os et tydeligt Begreb om disse Nordiske Landes ældste Beskaffenhed i Allmindelighed, som fornemlig om de Finke og Lappiske Districter i Særdeleshed, og derved vides, hvor urimelige Forestillinger endeel har gjort sig om vor Nordens ældste Tilstand. Samme kan ogsaa tiene dem til Dplysning, som vilde undersøge, paa hvad Kant og igienem hvilken Bei vore Forfædre ere komne her ind i Norden; om det kan være

Fortale.

mueligt, at disse Lande strax efter Syndfloden har været besatte med Indbyggere, som endeel Svenske Skribenter paastaae, og om samme, efter deres Mening, i de ældste Tider, førend de rykkede længere mod Synden, kan have boet oppe ved Torne, eller længere mod Norden, og der giort deres Astronomiske Observationer; Hvad som er mest rimeligt, enten at de Norske ere komne fra Sverige, eller dette Rige har faaet en stor Deel, om ikke sine fleste Indbyggere, særdeles paa de vestlige og nordlige Kanter, fra Norge; og endelig, hvorledes det kan hænge sammen, at i de ældre Tider ere saamangfoldige Folke-Sverme udgangne fra vort Norden, og i de senere ikke. Skulde nogen, i sær de blandt vore Raboer, som endnu finde for got at følge de i Antiqviteterne antagne Symboliske Bøger og gamle Orthodore Gisninger, synes, at jeg i en og anden Post har gaaet for vidt, saa kan jeg til min Undskyldning forsikre, at jeg intet har anført, uden hvad jeg, efter nøieste Prøve og Ransagning, har fundet at være det rimeligste, og intet skrevet, uden hvad jeg tillige med saa gode Grunde, som i sliq Materie kan forlanges, har søgt at gotgjøre. Samme staaer det nu enhver frit for, paa det nøieste at undersøge, og enten derimod anføre bedre og sterkere, eller af

Dette

Dette mit nærværende Forsøg tage Anledning at oplyse Sagen bedre, end jeg har kunnet gjøre, da jeg for min Deel vil ansee det, som meget bundet, og Belønning nok for min Umag, at jeg, om det end skulde skee ved mine Bildfarelser, havde givet andre Anledning at bringe de Ting for Dagen, som man forgieves havde gjort sig Umage for at udfinde. Overalt vil jeg formode, at ingen med Billighed kan fortryde derpaa, at vi tilegne os samme Ret og Frihed, som andre tilførn har betient sig af, og søge at vindicere, hvad os i de gamle Sager med Rette tilkommer; helst da de, som mest ville lide derunder, selv har givet os største Anledning dertil, og ved deres Exempel viset, at man i Ting, som angaae de ældre Læder og Forsædrenes Bedrivter, intet bør stifte under Stol, som kunde tiene til at ophøie dem selv, og fornede andre. Skulde derfor, efter skeete Subtraction, Afgangen paa deres Side synes at blive temmelig stor, saa kan Skylden derfor ingen anden med Rette tilskrives, end dem selv, som have havt Lyst i at gjøre sig chimæriske Beregninger, og ofte uden mindste Grund og Føie trekket mere til sig, end dem med Rette tilkom, alene fordi de engang havde fattet de søde Indbildinger, at det saa kunde og burde være. For Resten kommer det an paa Publici og Læse-

rens egen Skionsomhed, at dømme, hvis Meninger ere
 best grundede, og hvilke der har de største Rimeligheder
 paa sin Side at frembringe, enten de, som endnu finde
 Behag i at træde i Hudbeck's og saadanes Fodspor,
 eller de, som ikke ville lade sig nøie med deslige Utopiske
 Udregninger, i hvor lærde og udpyntede de end af nogle
 blive udraabte for at være, men vide tilstrekkelig Grund
 for hvad de sige og antage, og efter andre vittige Ratio-
 ners Exempel gaae fornuftig og grundig til Verks, paa
 det man ikke skal blive dem, som ei saa let ville lade sig
 binde noget paa Vermene, til Latter, og give Fremede
 Anledning at falde saa vel det rigtige som urigtige i Tvil,
 og efter Billighed at falde paa de Tanker, at alt, hvad
 vi i de gamle Sager har og endnu herefter kan anføre,
 er lutter Fabler og Hierne-Spind. Dette er, hvad jeg
 i Forveien har anseet for nødigt at erindre Læseren om;
 hvorfor jeg nu, uden videre vidtløftig Forberedelse, vil
 begive mig til Materien selv, som jeg i nærværende
 Tractat har sat mig for at afhandle.

Skrivtetts Indhold.

- §. 1. Forfatterens Mening om Finnernes Oprindelse fra Samojederne.
- §. 2. De have fulgt den østre Side af det Baltiske Hav, da de rykkede mod Norden.
- §. 3. Have ei boet paa de Danske Øer, ei heller været de første og eneste Indbyggere i Norden, skiont i de ældste Tider boet mere adspredte omkring i Norge, end nu.
- §. 4. **Biarmerne** har ei været Overløbere fra Finland, men **Finnerne** har heller deres Oprindelse fra dem.
- §. 5. **Finland** i de ældre Tider mindre bekiendt og anseelig end **Biarmeland** og **Finmarken**. **Forneotr** og hans Efterkomere har ei været Finske Konger.
- §. 6. **Lapperne**, norden for den Botniske Bugt, de ældste, og komne fra **Finmarken**.
- §. 7. **Finnerne** i **Finland**, og de ældste **Lapper** og **Qvæner**, komne over fra **Biarmeland** og **Finmarken**.
- §. 8. Adskillige **Finmarkiske** og **Biarmiske** Konger opregnes.
- §. 9. Den vestre Side af den Botniske Bugt i de ældre Tider ede af Indbyggere.
- §. 10. De Navne **Biarmeland**, **Finland**, **Lapland**, **Skrifinnia** &c. bemærke ikke eet og det samme, som **Scheffer** paastaar.
- §. 11. Om **Qvænland**, og hvad under dette Navn i gamle Dage er bleven forstaaet.
- §. 12. Det Spørgsmaal: Hvem disse Lande i forduum Tid have tilhørt, fremsættes og kortelig besvares.
- §. 13. **Finmarken** har fra de ældste Tider af, ogsaa for **Sarald Haarfagers** Regering, hørt til Norge, som bevises af bemeldte Konges Historie.
- §. 14. **Finnerne** har betalet de Norske Skat, længe førend de Svenske og Russerne fik noget Herredømme over dem.

- §. 15. Den Helgelandste **Others** Beretning, om Finnernes Skatkyldighed til de Norske i Nordlandene, igienengaaes, og det **Norske Nordlands** ældste Tilstand deraf vides.
- §. 16. Finmarken kan, formedelst adskillige Omstændigheder, i de ældre Tider ei have tilhørt andre end de Norske.
- §. 17. For **Harald Haarfagers** Tid har de Norske ei boet i Finmarken.
- §. 18. At Landet for de Tider har været beboet af luter Finner, vides af bemeldte **Others** Beretninger.
- §. 19. Same **Other** har rimeligt boet nordest i Senjen.
- §. 20. Helgeland eller Nordlandene har i de ældre Tider ei været af de Norske beboet længer end til **Røberg** og **Trumsen**.
- §. 21. Finmarken har dog ei strakt sig, paa den vestre Side af Kiølen, længer mod Synden, end nu.
- §. 22. Oprindelsen til den Talemaade: at fare eller ride til **Trums**.
- §. 23. At Finmarken siges at ligge norden for Norge, eller at være Norges Grændse mod Norden, beviser ikke, at Landet i de ældre Tider ei har hørt de Norske til.
- §. 24. Same udføres vidtloftiger, og gotgjøres med adskillige Exempler af andre Steder.
- §. 25. Langt mindre kan saadant deraf bevises, at Grændserne mellem Norge og Sverige siges at have strakt sig til Finmarken, eller der begyndt.
- §. 26. At Finmarken i gamle Dage har strakt sig til **Ganviken** og **Biarmeland**, vides af de gamles Seglads og adskillige Talemaader hos de gamle Skribenter.
- §. 27. Same bevises af Norges gamle Grændser, som strakte sig til **Jotunheim**, der laae østen og norden for **Ganviken**.
- §. 28. At Norges og Finmarkens Grændser i gamle Dage har gaaet til **Finland** og **Ula-Træst**, godtgjøres af fremmede Skribenter og den gamle **Helsingeste** Lov.

- §. 29. Same bevises af Sax. Grammatico.
- §. 30. Som og af de Navne, hvilke Russerne give den Hvide Sø og Havet der norden for, samt endeel af den Russiske Lapmark.
- §. 31. End videre bliver same gotgiort af vore egne gamle Skribenters Vidnesbyrd.
- §. 32. Heraf gøres den Slutning, at Finmarken, som inden Norges gamle Grændser beliggende, har hørt same Rige til, som og at de Gamles Finmark har været af langt større Strekning, end den nu værende.
- §. 33. Af same gamle Finmark har de Norske Konger, saa vel for som efter Monarkiets Indførsel, ved deres Lænsmand, opbaaret Skat, som vises af Harald Haarfagers Exempel.
- §. 34. Om Erik Blodøres og Harald Graafelds Tog til Biarmeland. Tilstanden i Finmarken under Oluf Tryggveson.
- §. 35. Kong Oluf den Hellige satte Lænsmand over Finmarken.
- §. 36. Ligeledes ogsaa Kong Knud den Store. Det var ikke enhver tilladt at handle i Finmarken særdeles med visse Varer, hvilket de Norske Konger havde dem selv og deres Lænsmand forbeholdet.
- §. 37. Magnus Barfot forlænedes sin Svoger Sigurd Hra-neson med Finmarken, imod en vis aarlig Afgift, som Kong Sigurd Jorsalafar syntes at være for liden.
- §. 38. Kong Sverrer og Kong Magnus Erlingson havde deres Lænsmand over Finmarken.
- §. 39. I Hakon Hakonsons Tid gjorde hans Lænsmand over Finmarken et Tog til Biarmeland. Tatarernes Indfald i dette Land. Mange af Biarmerne rømte til Norge og sette dem ned i Malanger. Trette mellem de Norske og Russerne.
- §. 40. Karelerne ihjelsloge Kong Magni Lagabaters Lænsmand, da han var i Lapmarken. Finnerne holde inde med

- med den sædvanlige Skat. Kongen sender Gissur Galle til Finmarken. Russerne øve Voldsomheder paa Helgeland.
- §. 41. En sær Hændelse fortælles at have tildraget sig i Finmarken i Hakon Magnussøns Tid.
- §. 42. Adskillige Omstændigheder ved Rigernes Forening give Anledning til en og anden Forandring i deres forrige Indretning. De Engelske begynde i Erici Pomerani Tid at handle paa Nordlandene og Finmarken og der at øve adskillige Voldsomheder. Tilstanden under Kong Hans.
- §. 43. Adskillige Følger af det foregaaende, til Materiens Oplysning, udtreffes.
- §. 44. I Anledning af de Svenske Lapmarkte, tales i Forveien noget om Sveriges gamle Grændser, og same Riges indvortes Omstændigheder i de ældste Tider.
- §. 45. Den hele Strekning Besten for Botnen har været en Udørken, og i de ældre Tider ei hørt Sverige til.
- §. 46. Selsingland kom allerførst under Sverige efter Harald Saarfaegers Tid, og Vestbotnen ei forend længe derefter, som endda i nogle hundrede Aar laae næsten ganske ode. Finmarken strakte sig paa den østre Side af Kisten til Jamteland.
- §. 47. De Svenske fæstede allerførst ret Føder i Finland i det 12. Seculo, under Kong Erik den Helliges Regering; dog var den Magt og Eiendeel, de der havde, i Begyndelsen af meger liden Betydning.
- §. 48. Birkarlerne faae under Magnus Ladelas et Slags Herredome over Lapperne. Om Navnet Lap og hvad det bemerker. Om Grændserne mellem Norge og Sverige ved Uo-Træsk. Ved hvad Leilighed de Svenske har gaaet over de gamle Grændser.
- §. 49. Hvorledes Russerne efterhaanden har udbredt sig i Lapmarkene. De Norske og Russerne har i gamle Dage taget Skat om hin anden, i de nu saa kaldede Ruffiske Lapmarkte.
- §. 50. Russerne tilegne sig ei alene Lapmarkene, men tage og Skat af Finmerne i Finmarken og Tromsen.

§. I.

i Finerne (a) for mange 100. Aar siden, ja endogsaa for Christi Fødsel har havt deres Sæde og Bopæl her i Norden (b), kan man slutte sig til, alene af Taciti Beskrivelse over det da værende Tydskland eller Germania, hvor han udtrykkelig nævner dem, og paa det hæsligste afmaler deres vilde og usle Levemaade. Naar og hoorfra de først ere komne herind, vil vel blive heel vanskeligt at sige. At de nedstamme fra en af Noæ Sonner, og de eller deres Forfædre efter Syndfloden ere udgaaene fra et eller andet Sted i Asia, kan man lettelig tilstaae, og for saa vidt

(a) Blandt de adskillige Meninger om Oprindelsen til det Ord Finn eller Fenn, holder jeg deres for at være rimeligst, som derivere det af det Finske Venno; hvilket Finerne skal bruge indbyrdes, naar de hilse hinanden, og bemærke det samme, som Monsieur paa Fransk. See Chron. Finland. incerti Aut. in Schwed. Biblioth. P. I. p. 97.

(b) Om den ældste Græske Skribent Homerus har havt nogen Kundskab om dette Folk, og om dem skal forstaaes hvad han i hans Odyss. L. V. 271. siger, angaaende et vist Folk, som var ukyndigt paa Havet, og sad deres Spise uden Salt, vil jeg give andre at betænke.

vidt give Zornio Ret, som paaftaaer (c), at de ere komne fra de Arme-
niffe Bierge, hvilket han slutter deraf, at Indbyggerne sammesteds skal
betiene sig af den Maade at løbe over Sneen paa Skier, ligesom Fin-
nerne. Men her gøres et alt for stort Spring paa een gang. Forde jeg ud-
lade mig med min Mening herom, saa blev det denne: At jeg anseer det
for rimeligst, at Finnerne i Begyndelsen har været eet Folk med Samoje-
derne, men ere siden, ved en eller anden Hændelse, særdeles de gamle Hun-
ners og siden Ruffernes Mellemkommende, blevne ganske skilte fra dem.
Dette kommer mig temmelig troverdigt for, naar jeg til deels betragter
den Lighed, der er imellem dem i deres Skikkelse, Sæder og Levemaade;
deels den merkelige Overensstemmelse udi Navnet; Thi Lapperne kalde
sig selv Sabmi eller Sami (d), og naar Finnerne paa deres eget Sprog
skal betegne Finland eller det Finske Sprog saa bruge de det Navn Sa-
miædna (e), hvoraf Samejed uden al Tvil er intet andet end et forder-
vet og u-rett pronuntieret Ord; deels de Samojeders Bilkor udi de nor-
deste Egne af Ruskland, ligesom Lappernes hos os, og de Esteretninger,
en og anden Reifende har givet os om de første, som viser, hvor liden eller
ingen Forskiel der er imellem disse Nationer (f); deels de Samojeders egen Til-
staaelse; Thi Strahlenberg fortæller i Indledningen til hans Nord- und
Östliche Theil von Europa und Asia p. 36 at, da han spurte dem om
deres Oprindelse, svarede de: at deres Fædre og Forfædre vare kom-
ne fra *Sovomiffembla*, eller Finnersnes Land: og endelig den u-over-
vindelige Banskfelighed i at udfinde nogen rimelig Oprindelse til dette Folk,
med

(c) See hans Arca Noë.

(d) Scheffer i hans Lapponia C. VI. p. 2. & 15. Verf. Angl.

(e) See Rect. Schankes Brev til Missions Colleg. i Bangs Samling. 7de. Deel p.
604. og Högströms Beskriv. over Lapmarken p. 3.

(f) Ysbrands Reise nach China p. 42. 65. 76. 120. 130. 212.

med mindre foransforte Mening antages; uden nogen vil sige, at Finnerne og Lapperne ere nedregnede af Luften, ligesom man siger om Leemændene i Norge. Den Indvending, som herimod maatte giores af Sproget, falder lettelig hen, naar man betænker, hvor let samme forandres, at Finnerne paa adskilte Steder i Norge end ikke forstaae hinanden, og at Samoiederne i Rusland baade i Sproget selv og Udtalen ere hinanden ganske ulige, men erkjende dog, at de alle ere af eet Folk (g). Legger man nu hertil den lange Tid, som Lapperne og Samoiederne har været fra hinanden, og de Folk af gandske ulige Sprog, som de imidlertid paa begge Sider have haft Omzængelse med, saa er det ikke at undre, at Sproget kand have faaet en merkelig Forandring, hvilken dog ikke er saa stor, at man jo let kan kjende Finnernes Sprog igien i de Samoieders og særdeles Ostiakers (h), samt andre i det nordlige Rusland boende Nationers, som f. e. Indbyggernes i en vis Provins ikke langt fra Dwina Floden, ved Navn Siranni, hvor de tale et Sprog, som i mangfoldige Ord kommer overens med Bøndernes i Lissland, og den Lettiske Dialect (i). Jeg vil ei tale om, at deres Mening, der giøre Lapperne til Descendenter af de 10 bortførte Israels Stammer (k), hvilken synes mere flygtig, end grundig, bliver samme Banskelighed og endnu flere underkastet (l).

(g) *Ysbrand* l. c. p. 210.

(h) See *Srrahlenbergs* *Harmonia Lingvarum* eller *Tabula Polyglotta* l. c. ad p. 136.

(i) See *Novissima Sinica*, edit. à *G. G. Leibniz*io. p. 164. og *Ysbrands* *Reise* p. 7

(k) Som *Torner*, *Högström*, *Dalin*, og andre.

(l) Man maas observere, at vi her tale om Finnernes nærmeste Oprindelse; Thi vilde man gaae videre, og undersøge saavel deres som Samoiedernes tilfælles første Herkomst, saa kunde man let falde paa de Tanker, at de alle vare af een Stamme med de gamle Hunner.

§. 2.

Gaae vi nu videre og eftertænke, paa hvad Kant og igienem hvilkken Bei Finnerne ere komne her i Norden, da maae vi saa vel af det, tilførn er anført, som andre Omstændigheder slutte, at deres Bei er falden oven over den Finske Bugt, omkring det hvide Hav, og saa videre efterhaanden op ad til Finland og Finnmarken, og ei paa nogen anden Kant; Thi jeg veed ikke, og troer ei heller, at der skal findes noget, som kunde bringe os paa de Tanke, at de ere komne herind igienem Tydskland og over de Danske Der. Eftersee vi Tacitum og andre af de ældste Skribenter, som har meldet noget om Finnerne, saa viser det sig tydelig nok, at de stedse fra de ældste Tider af, saa længe man har havt nogen Underretning om dem, have boet paa den høire eller østlige Side af Øster-Søen og den Botniske Bugt, og saa videre nord efter. De Landes Navne, som ligge paa nys bemeldte Steder, give ogsaa klarligen nok tilkiende, at de der har havt deres første og fornemste Bopæl, og derfra videre udspreedt sig til de nærgrændsende Lande. Men, om ogsaa de Norsske og Svenske igienem denne Bei og paa samme Kant ere komne ind i vor Scandinaviske Halv-De, er noget, som vil blive vanskeligere at decide-re udi. Vi ville ei heller paa dette Sted indlade os i nogen Trette, eller undersøge, hvorvidt deres Mening kan være antagelig, som paaastaae, at Russerne i gamle Dage har beboet Lissland, Estland, Curland, Lithauen ic., men ere siden derfra af Finnerne og de Sarmater udjagede (m); eller deres, som mene, at Finnerne og Estherne ere en Tartarisk Colonie fra den Flod Tanais, og af samme Oprindelse, som de andre nordiske Folk, men sildere komne herind (n).

§. 3.

(m) Sperling er af denne Mening i hans Tractat de Nomine Rønning. p. 8. At Finerne i de ældste Tider har boet i disse Lande, vil jeg gjerne troe, men mener derhos, at de heller af Russerne eller andre Slaviske Nationer i de næste Seculis efter Christi Gødsel ere fordrevne derfra til de nordeste Steder, end de har fordrevet hine.

(n) See von Hauens Forbed. Efterret. om Rusland T. 2. p. 107.

§. 3.

Dette maae være hvad det end vil, saa bliver det dog uden al Tvil, at Finnerne fra ældgamle Tider af har opholdet sig i den østlige og nordlige (o) Deel af vores Halv-De. Men at de tilforn i de sydlige og vestlige Dele deraf har været saa sterke, at de ogsaa har indfundet sig paa de Danske Der (p), og Syen af dem faaet sit Navn, som den store Hugo Grotius vil formene, eller været de ældste og i Begyndelsen eneste Beboere af Norge og Sverige, men siden af de nu værende Indbyggeres Forfædre, som komme fra Tydskland, ere fordrevne til de stetteste og nordste Egne, ligesom de gamle Britannier af de Anglo-Saxer bleve nødde at rømme hele Engeland og begive sig til Walles, er vel noget, som lettere kan siges, end bevises, skjønt de Tydske Skribenter, og iblandt dem den uforlignelige Leibnitz, ere af disse Tanker; ja Lapperne, som Høgstrøm beretter, selv paastaae, at deres Forfædre har eiet hele Sverige. Imidlertid kan det dog være mueligt, og uden Vanskelighed tilstaaes, at Finnerne i de ældste Tider har boet mere adspredte og videre omkring paa de Fjeld-Rygge, som strekke sig ud fra den store Kiøl, og længere mod Synden, end de nu giøre, særdeles paa den vestre Side i Norge (thi paa

(o) Man kan have Aarsag at tvile, om Finnerne for og ved Taciti Tider har boet eller været saa sterke i Finland og der Norden for, som de formedelsk Slavernes Indsald siden bleve; Thi Tacitus setter dem næst hos de Veneter, og Ptolomæus, som levede efter ham, omkring ved Beirel-Strømmen, naar han saa siger: *Penes Vistulam quidem fluvium sub Veneris Gythones.* Post Fenni. Post Bulones, sub quibus Burgundiones &c.

(p) Dersom Aventinus var en Skribent, som i denne Sag kunde staae til troende, saa skulde man af hans Ord snart giøre sig de Tanker, at dette var saa i sig selv; Thi saa siger han in *Annal. Bojorum p. 7. Larvarum ibi (in Septentrione) ergastula exiliumque, Ipsi TROLLOS vocant. Cimbro à tergo claudunt homines Sylvestres, quos WILDENLAPPOS, h. e. VEROS FATUOS appellamus.*

den østre, jeg mener i Sverige og Gotland, skal det vel neppe kunne bevises, at Finnerne nogensinde har opholdt sig, skiont der for 1000 Aar siden, og endnu sildere ei fattedes store Udforkener, hvor de kunde være (q.) men at de efterhaanden ere blevne nødde at vende sig til de ubebygde og til Avling og Jordbrug ubegvemeste Steder, da de Norske og Svenske efter Christendomens Indførsel ei lagde sig saa sterkt efter Sø- og Kove-riet, som tilforn, og derfor behøvede mere Land at nære sig af; Thi jeg finder, at i Kong Olaf Tryggvasons Tid boede endnu Finnerne i de Fielde, som ligge strax ved det Forbjerg Agdenes i Trondhjemms Fiord (r), som ogsaa paa Dofre-Fjeld (s); ja i Kong Harald Haarfagers Tid synes de, end ogsaa at have opholdt sig paa Uplandene længst synder paa Norge (t). Og dette kan ikke lidet bestrykes af en ældgammel Beskrivelse over Norge, hvilken er desto mere troverdig, som den er kommen fra en indfødt Normand, eller Helgelandsfar, ved Navn Othar, som levede i det niende Seculo, og havde givet sig i Tjeneste hos Kong Ælfred i England, efter hvis Befaling han gjorde en Reise norden omkring hele Norge og Finmarken, alt indtil den Flod Dwina, hvilken de gamle Norske kaldte

(q) See §. 44. Det gjør intet til Sagen, at der nu omstunder findes endeel Finner paa Fjeldene i Dalekarlen og der omkring, og at nogle Steder der har saaet Ravn af Finmarken og Finnerne. See O. Siljeströms Diss. de Lacu Siljan. p. 7. & P. N. Marbesii Diss. de Ostrobotnia Cap. 4. §. 7. n. (1); Thi de Svenske tilskaae selv, at de allerførst i Kong Johan III. og Carl IX. Tid ere komne derind. See Resenbergs Diss. de Territorio Cuprimontano &c. p. 9., og at Kongerne selv, for at raade Bod paa den Mangel af Indbyggere, som var paa de Steder, og fæse samme ryddede og til Avling beqveme, har ladet dem did kalde, *Holenius* de Dalecarlia §. 8. p. 40.

(r) Ol. Tryggves. Sag. P. I. p. 228. edit. Schallholt.

(s) Loc. cit. p. III.

(t) Heimskringla T. I. p. 101.

Kaldte Wiennaa, som løber ned ved Archangel, for der igienem at søge en Wei til Indien. Hans Relationer haver Kongen selv optegnet paa Angel-Saxisk, i hvilke han blandt andet saaledes taler om Norge: Norge (Northmanneland) er meget langt og smalt. Alt hvad der i dette Land er beqvemt til Fædrivt og Pløining, det ligger altsammen ved Sø-Kanten, hvilken ogsaa paa mange Steder er meget Klippefuld. Ligeledes gaaer der ogsaa igienem Landet, hvor det er dyrket og beboet, store og øde Fielde, hvorpaa Finnerne hist og her opholde sig (u).

§. 4.

Vi har tilforn sagt, at Finnerne ere komne herind i Norden paa den østre Kant af vor nordiske Halv-De. Heraf kunde man nu tage Anledning at giøre det Spørsmaal: Om Finnerne, da de efterhaanden saaledes udspreddede sig mod Norden, har vendt sig til den Botniske Bugt, og igienem Finland og Lapmarken, enten ved Sø-Siden, eller over Fjeldene, bredt sig ud til Finnmarken; eller man skulde rettere sige, at de først og fornemelig har holdt sig ved Strand-Kanten af den Hvide-Søe og Is-Havet, fulgt samme nord efter til Nord-Kap, og siden derfra vendt sig synder efter, og sat sig ned i den vestlige Kant af Finnmarken? I Betragtning af de faa og aldeles u-tilstrekkelige Esterretninger, man hos de Gamle finder om Finnerne, vil det vel blive u-mueligt at slutte noget vist herudi, eller til visse at kunne sige, enten Finnerne i Finland har deres Oprindelse fra Biarmerne, eller disse fra hine. Scheffer mener det sidste, men uden tilstrekkelig Marsag (v). Naar jeg overveier alle Omstændigheder, kommer det mig troverdigt for, at enten maae Finnerne i Finland være en Colonie fra Biarmerne, eller hvis Biarmeland og Finland paa een-

(u) See Peripl. Otheri, edit. ab And. Bussæo, & annex. Sched. Aræ Frøde.

(v) See hans Lappon. p. 5.

eengang har faaet deres Indbyggere, saa maae de dog paa det første Sted have været langt sterkere, og udbredt sig i større Mængde, end paa det sidste; saa at hine har været i Stand til at sende Colonier til Finmarken, og giøre sig over alt bekiendte, da disse derimod i langsommeligt Tid i den synderste Deel af Finland, ved den Finske Bugt, alene har opholdt sig, og ikke førend i de senere Tider taget deres Vej til Lapmarken, som længe, besønderlig paa den østre Kant, laae øde, efterat Finmarken overalt havde faaet sine Indbyggere; hvilket altsammen med videre i det efterfølgende tydeligere skal vises (y). For nærværende ville vi i Særdeleshed anføre tvende Poster, som kan give os nogen Oplysning i denne mørke Materie, og tiene til at bestyrke, hvad vi hidindtil har sagt. Den første angaaer Biarmelands Beskaffenhed i de ældste Tider, saa længe vi har nogen Efterretning derom. Eftersøe vi vore gamle Historier, saa viser det sig tydeligt nok, at Finnerne eller de Biarmer, som boede omkring Dwina-Floden og ved den Hvide-See, har været de rigeste, mægtigste og navnkundigste af denne Nation. De Gamle giøre stort Væsen af den Afguds Jomala Tempel i Biarmeland, hvis Prægtighed og Rigdom beskrives saa stor, at det er næsten utroligt; Thi de fortælle, at det med stor Kunst var bygt af dyrebart Træ, og overalt saaledes beprydet med Guld og med Edelstene besat, at det kastede Straaler fra sig over den hele omliggende Mark (z). Samme forvoldte, at de Norske Fribyttere, som i gamle

Dage

(y) See S. 48.

(z) Sturlaugs Saga. p. 46. & p. 49. Afguds Billedet skal ei have været mindre prægtigt; Thi der fortælles om Herraud og Bøsa, at de toge af Jomala en Guldkrone med 12 Edelstene besat, et Halsbaand, som var 300 Mark Guld verd, af hans Kæde en Guldskaal, saa stor at 4 Mænd havde nok at drikke den ud, naar den var fuld, og var samme fuld af Guld: Men den Kiortel, som Jomala havde paa, var mere verd, end 3 Skibsladninger af de kostbarreste, som have seglet over det Øræske Hav. Herrauds og Bøsa Saga p. 33.

Dage vare om sig paa alle Kanter, ogsaa besøgte det iblandt, naar de for den store Fare, som var derved, torde vove sig dertil; og blev det derover paa de Eider ei anseet for den mindste Helte-Gierning at have rovet noget af dette Tempel (a). Viarmeland var ogsaa i de Dage et Sted, som de Norske, saa vel som andre Nordiske Nationer, idelig besøgte, deels naar de drog paa Fribytterie, deels ogsaa for Handelens Skyld (b). Og finde vi, at mange af de Norske Konger selv, end ogsaa af dem, som havde Enevolds-Regeringen, saasom Harald Saarfager, Eric Blodsøxe, Harald Graafeld og andre, gjorde Udtog til Viarmeland med god Fordeel, og komme tilbage med rigt Bytte. Hvilket altsamen viser, at dette Land paa de Eider har været eet af de vigtigste Steder i vor Norden, hvor Indbyggerne i temmelig stort Mængde og langsomelig Tid maae have opholdt sig, førend de kunde blive saa rige og formuende. Betragte vi derimod paa den anden Side, hvor lidt der i de ældste Eider har været ved Finland at giøre, og hvor ringe og ubekjendte dette Lands Indbyggere maae have været, da vore gamle Historier næsten intet vide om dem at sige; saa seer jeg ingen rimelig Aarsag, hvorfor man skulde falde paa de Tanker, at Viarmerne vare Overløbere fra Finland, som Schefser vil giøre dem til (c). Jeg troer, at man med langt større Foie kan

B

hol-

(a) See Sturlaugs Saga. Blandt andre Norske, som Thorer Halegg af Rommedalen, Ans Saga p. 32, Sturlaug og sammesteds fra, Hiorleif Kongen paa Hordeland, og flere, i sær de Helgelandiske, hvis aarlige Forretning det var, at fare derhen. Orv. Oddz. Saga. p. 5. C. 4, gjorde ogsaa Orvar Odd af Hrasniste i Rommedalen et Tog til Viarmeland, hvoraf han blev saa navnkundig, at saa snart fremmede hørte hans Navn nævne, spurte de sig: Et tu Oddr er forst a Viarmaland, om han var Oddr, som soer til Viarmeland. Orvar-Oddz Saga. p. 22. C. 17. &c.

(b) See Patr. Helga Thorissunar Ol. Tryg. Saga F. 2, p. 146.

(c) Loc. cit. p. 18.

holde det, som er tvært derimod, for at være det sandeste, særdeles naar man foruden ovenansførte ogsaa overveier dette: at Jumala, hvilken alle Finner erkiende for deres Gud, just i Biarmeland, og ikke paa noget andet Sted, havde sit prægtige Sæde, hvis Rigdome nueligt vare samlede ved de andre Finners idelige Besøg hos denne deres tilfælles Afgud; som ogsaa, at baade Lapperne og Finnerne efter en gammel Tradition iblandt dem tilstaae, at de begge har deres Oprindelse fra Jumi (d), hvilken uden al Tvil er ingen anden end forommeldte Jumala, der siden er bleven til en Afgud iblandt dem, som det har gaaet andre Nationers Stiftere.

§. 5.

Det andet, som skal tiene til Oplysning i denne Materie og bestyrke, hvad hidindtil er anført, er dette: At i Biarmeland og Finmarken har der fra ældgamle Tider af været et Slags Regering, da der ofte i de gamle Skrifter tales om Kongerne saavel paa det ene, som andet Sted: Men derimod har jeg endnu aldrig fundet, at de Finner, Lapper eller Qvæner, som boede norden for den Botniske Bugt, har havt noget Hoved over sig, undtagen i Kong Harald Haarfagers Historie, hvor der tales om de Qvæners Konge Sarevidr (See §. 33.), som dog uden Tvil har været af det mindste Slags, og intet andet, end den fornemste og anseeligste blandt de der boende Lapper. Samme kan ogsaa siges om Finland, hvor man vel sielden skal finde nogen Konge udi de gamle Skrifter nævnet. Saxo taler ofte om Lapperne, nævner ogsaa Finland eller Finnia, men aldrig nogen Lappisk eller Finlandsk Konge, da han dog paa mange Steder taler om Kongerne i Finmarken og Biarmeland (e). Vel meldes der

i en

(d) Scheffer l. c. pag. 15.

(e) Den Sumblus, som Saxo taler om i Lib. I. p. 8. edit. Stephan., bliver vel ingen Finlandsk Konge, eftersom Saxerne gave sig i Svogerskab med ham, hvilke den Tid vel vidste kuns lidt eller intet af Finland at sige. De Samle

i en gammel Saga, som kaldes Norges Opfindelse, at Forneotur og hans Efterkommere regerede i Finland eller Quænland: Men betragte vi Ordenes Sammenhæng og andre Omstændigheder, saa bliver det let at slutte, at ved dette Land ingenlunde kan forstaaes enten Lapmarken nord for og omkring den Botniske Bugt, eller Finland, allerhelst om man vil forestille sig dette Land paa den Tid at have været besat med samme Indbyggere, som det nu har, nemlig Finner; Thi saa siger forommeldte Saga (f): Forneotr hefer Kongr heitid, hann redi fyrir Jotlandi, er Kallad er Finmland edur Kvænland, þatt er fyr austan hafsbotn þan, er geingr fyrir mots vid Gandvik. d. er: Der haver været en Konge ved Navn Forneotr, som regerede over Jotland, hvilket kaldes Finmland eller Quænland, liggendes østen for den lange Bugt, som strekker sig hen imod Gandviken, og ellers kaldes Helsing-Botn. Det vil blive heel vanskeligt, egentlig at kunne sige, hvad dette Jotland eller Finland har været for et Land. Har Forneotr og hans Efterkommere boet og regeret i Finland, saa maae det den Tid havt andet Navn og andre Indbyggere, end det nu har, hvilket ogsaa foranførte Saga synes tydelig at tilkiende give (g) ved de tvende Navne Jotland og Finland; Thi hvad Finnerne i dette Land angaaer, saa veed jeg ikke, at de Norske i gamle Dage havde megen Umgængelse med dem; Og dog havde Hrolf i Bage, Kongen paa Hedemarken, fra dette Finland bortført Kongens Dotter, og det saa hemmeligt, at ingen vidste det allermindste deraf.

B 2

Des

kaldte Benden Vinland, hvilket Navn, som og undertiden er skeet, vid. Torf. Hist. Norv. P. 3. p. 33., let kan confunderes med Finland; og der maae denne Konge have boet, da han let kunde komme i Kundskab med Saxerne, som vare hans Naboer.

(f) See Ol. Tryg. Sag. P. I. p. 214. og Børners Nordiske Kämpa-Dater. p. 3.

(g) See videre herom (§. 47.).

Desuden fortælles der paa ovenbemeldte Sted, at Gorr, Norrs Broder, paa de Gothiske og Danske Der fandt sine Frænder for sig, da han til Vands seglede der omkring til Norge, for at oplede sin Søster. Men jeg kan ikke vel bilde mig ind, at de Danske og Svenske nogen tid har været i Slegtsskab med Lapperne eller Finnerne i Finland. Det Krigstog, som Norr og Gorr til Lands og Vands den Tid gjorde til Norge, passer sig ogsaa ikke det mindste til Finnernes Levemaade og Opførsel. Vor lærde Sperling holder for (h), at ved Finland skal paa dette Sted forstaaes Finmarken, og Arngrim. Jonæ i hans Gronlands Beskrivelse sætter Finmark i Stedet for Finland (i); Vil man antage den Mening, at de Joter har været de Norsskes og maaskee ogsaa andre Nordiske Folkes Stamme-Fædre, og Nordens første Indbyggere (k), som synes ikke at være saa urimeligt; saa maae her ved Jotland forstaaes det samme, som i vore gamle Historier ellers kaldes Jotunheim, eller noget andet paa de Kanter beliggende Landskab. Og er det da let at giette, hvorfra forovnmeldte Forvantskab er kommet, eftersom de Jotter, over hvilke vores Forsfædre regerede, maae have været en Levning af dem, som tilforn i Norge og andre Steder havde nedsat sig. Og er det ei urimeligt, at samme, i Anledning af forovnmeldte Udtog til Norge, enten samme Gang, eller nogen Tid derefter, har begivet sig til den vestlige Kant af vores Halv-De, og reent forladt deres forige Boliger, som siden af Finnerne ere indtagne. Videre vil vi ei tale herom, saasom det for nærværen-

de

(h) In Borea p. 194.

(i) p. 7. versf. Island. Skiont man vil lade dette staae ved sit Verd, saa findes dog Exempler, at Finmarken undertiden er bleven kaldet Finland, som i Drvar-Ødd; Saga, hvor Autor p. 2. C. 8. kalder det Finnsland, som tilforn har hedt Finmark.

(k) Sperlingii Boreas Cap. V.

de kan være os nok at have vist, at disse Finlandſke Konger ei har været Finner, eller regeret over dem. Joh. Magnus, Saxonis Abbe, vil giøre Magog til Konge i Finland, førend han kom til Sverige: men jeg kan nok tænke, at han regerede der samme Tid, som Adam var Biskop. For Resten taler han slet intet om nogen Finlandſk Konge, eller andet, dette Lands gamle Tilstand angaaende, skiont han selv roser sig af, at have giort sig saa megen Umag for at opſede alt det, som kunde give nogen Oplysning i den Svenske Historie.

§. 6.

Skiont man nu af foranførte med al Foie kan giøre sig den Slutning, at ved Norrs Eider, som synes at have levet omtrent ved Christi Gudsfel, slet ingen, eller kuns gandske faa Finner har været i Finland, saa finder man dog, at Lapperne allerede den Tid har opholdt sig i temmelig Mængde norden for den Botniske Bugt, dog uden at staae under den da værende Finlandſke, mindre Svenske, eller nogen anden Regering, hvilket tydeligt nok kan sees deraf, at da Norr, Kong Thorres Son i forommeldte Gotland eller Finland, vilde drage til Lands norden om den Botniske Bugt, maatte han med Magt slaae sig igienem de der boende Lapper, som vilde forbyde ham Passen, hvorom foranførte Historie om Norges Opfindelse saaledes taler: *Upter þatt for hann af Kvænlandi, oc fyrir innan hafsbottnin, oc Kvamo þeir þar, er varo þeir Menn, er Lappir heita, þatt er a þaſ Sinnørk 2c. d. e: Derefter foer han (nemlig Norr) fra Kvænland, og inden for Havs-Botn (den Botniske Bugt) og komme de da hen til det Sted, hvor de Mænd boe, som kaldes Lapper, hvilket ligger bag ved Sinnmarken, men Lapperne vilde forbyde dem Overfarten 2c. Dese Lapper kan ikke være komne fra Finland, hvor faa eller ingen af den Finſke Nation paa den Tid, i Folge af hvad tilforn er sagt, kan have boet, særdeles da den største Part af Finland paa*

den østre Side af Botnen stedse har været øde, og ikke førend langsommelig Tid derefter af de Finlandske Lapper er bleven beboet, som i det efterfølgende skal vises (1); følgelig maade de være komne over fra Biarmeland, eller rettere Finmarken, og de samme, som ellers kaldes Quæner, hvilke end og for Kong Harald Saarfagers Tider, eller det niende Seculum, har opholdt sig paa disse Steder, og stedse levet i Uenighed med de Norske, som man kan see af foranførte Others Beretninger, hvor der siges (m): At lige over for Norge, paa den anden Side af Biergene, mod Norden er Quænland, hvilket Folk undertiden farer over paa den anden Side og røver fra de Norske, nu igien Nordmændene fra dem.

§. 7.

Legge vi nu alt dette sammen, som hidindtil er anført, og overveie det ene med det andet, saa kan man let og med god Føie giøre den Slutning deraf, at Finnerne maade længe tilforn, og i langt større Mængde, havt deres Ophold ved den Hvide-Sø og Fjeld-Havet, førend de komne til Finland og Lapmarken norden for den Botniske Bugt. Og bliver altsaa vor Mening, som vi tilforn (§. 4.) har anført, ei saa urimelig, nemlig at Finnerne i Store-Hertugdomet Finland, som og de ældste

(1) See §. 48.

(m) Loc. cit. §. IX. *Dalms* i hans *Svenske Historie* P. I. p. 84. C. 4. vil, at disse Lapper vare den Norske Konges Hrolfs Krigsfolk, og paa hans Vegne søgte af formene Røer Paffen. Hvis saa var, havde vi der et godt Bevis for os, at Lapperne, end og de, som boede bag eller synden for Finmarken, fra de allerældste Tider af have været Undersaater af de Norske; Men vi trænge ei dertil, ville ei heller betiene os deraf, saasom Sagen i sig selv ei haver mindste Grund i de gamle Historier, som derom slet intet melde; ei heller at Røer tog Landet fra Hrolf. S. *ibid.*

ældste Lapper eller Quæner norden for den Botniske Bugt, i Begyndelsen ei har været andre, end saadane, der ere løbne over, ved en eller anden Hændelse, fra Biarmeland og Finmarken, enten for der at leve i Frihed, og ei være Regeringen underkastede, eller være frie fra Fremmedes Overfald; Thi det er bekiendt, at de Norske og andre Sø-Rovere i gamle Dage idelig gjorde Anfald paa Biarmerne, og plyndrede i deres Land, saa at Biarmeland paa de Eider var en af Sø-Rovernes fornemste Rendezvous; Men naar de skulde derhen maatte de nødvendig omkring Finmarken, saa at de Norske ved denne Leilighed synes at have bemægtiget sig dette Land, og gjort sig det skatkyldigt, som siden skal vises, efterat de ved idelige Anfald og Plyndren, som de siden gjorde i Biarmeland, havde udmattet Indbyggerne, og nodet en stor Deel af dem at rømme over til Lapmarken paa den anden Side af Biergene; Hvorpaa vi har Exempel i Orvar-Odd's Historie, hvor der fortælles C. 8. p. 11, at da Odd paa hans Tog til Biarmeland havde under Veis været oppe i Finmarken og plyndret, fandt han paa sin Tilbagekomst intet Menneske mere paa det Sted, hvor han tilforn havde været i Land, og der da havde staaet en stor Mængde af Finne-Gammer. Derimod fornemme vi aldrig til, at der blandt Finnerne i Lapmarken og Finland har været nogen Regering, hvormed Indbyggerne kunde være misfornøiede, eller at Sø-Rovere og deres Naboeer har søgt derhen, for at gjøre sig Bytte (n); og hvad skulde da
 vel

(n) Der fortælles vel om Oluf den Hellige, at han paa sine Sø-Rover-Toge, som han gjorde, sørend han kom til Regeringen, ogsaa var engang under Veis oppe i Finland, under Balagards Side, og rovede. See Heimskring. P. 2. p. 381; men som der ikke nævnes, hvad Rov han der fik, saa kan man slutte, at det kun har været en Landgang, som de Gamle kaldte Strandhøgg, for at faae Proviant, med hvilken Sø-Roverne ei forsynede sig hiemen fra, men toge under Veis, hvor de kunde faae. Desuden gier eet Exempel, sær af de senere Eider, intet i denne Sag. De Gamle maae ved Finland og undertiden ha-

vel i de ældste Tider have nodt dem til at forlade deres Land, som var mere end stort nok for dem? Jeg for min Deel kan ei see andet, end det jo er langt mere naturligt og rimeligt, at Iudbyggerne i Biarmeland og Finmarken, for at undgaae idelig Oversald og andres Herredome, har søgt hen til Lapmarken og Finland, hvor de kunde leve i Rolighed og Frihed, end forladt disse Steder og begivet sig til hine for at være andres Overlast underkastede.

§. 8.

Men paa det man desto mindre skal tvile om Sagens Rigtighed, og for videre, saa vidt som mueligt er, at godtgjøre hvad hidindtil er sagt, ville vi her noget vidtløftigere igienemgaae, hvad tilforn (§. 5.) fortellig er bleven meldet om de Finmarkske og Biarmiske Konger, og Regeringen i disse Lande. Skal man her i troe Saxo Grammaticus (o), saa har Finmerne og Biarmerne i den Danske Konge Hothers Tid, det er efter hans Regning, længe for Christi Fødsel, havt deres Konge, ved Navn Euso, hvis Dotter Thora den Helgelandske Konge Helgo, ved forommeldte Hothers Hielp og Mellemhandling, skal have faaet til ægte. Men dette, saa vel som hvad han tilforn melder om de Biarmers Strid med Hading, ville vi lade staae ved sit Verd. Vi ville ei heller gaae i Borgen for, at det alt sammen, særdeles hvad Tiden og Personen angaaer, just i sig selv er rigtigt, hvad samme Skribent fortæller os, nemlig at den Danske Konge, Frotho den Fredegode, der levede ved Christi Tider, har ført Krig med Thengillus, Kongen i Finmarken, og Egtherus de Biarmers Første, hvil-

fe

ve forstaaet de, synden for den Finske Bugt beliggende Steder, hvilke og i gamle Dage af Finske Folk vare beboede; Thi Anonymus Continuator Saxonis in Monum. Sueo-Goth. à Benzelio edit. siger pag. 145, at Kong Waldemar den 2den sendte en Krigshær til Preussen og Finland.

(o) Lib. 3. pag. 40.

fe ei vilde underkaste sig hans Regering, og derfor af en, ved Navn Arngrim, der uden Tvil skal være den berømte Norske Amazonindes Hervoræ Far-Fader, paa hans vegne bleve undertvungne; hvilken paalagde de første, at ti og ti af dem, naar hvert tredje Aar var omme, i Skat skulde betale en Stæde fuld med Skind, men nedlagde de Biarmiers Første i en Tvekamp, og lod de Biarmier løse deres Liv, ved at give ham hver et Skind (p). Gaae vi videre frem, saa finde vi, at der ved den Danske Konge Hrolf Krakes Tider, som menes at have levet i det 5te Seculo, har været en Konge i Finmarken, hvis Dotter den Uplandske (q) eller Updalske (r) Konge Hring, en Far-Fader til den tapere Norske Helt Bodvar Biarke, ved en særdeles Hændelse fik til ægte (s). En temmelig Tid derefter havde Regner Lodbrok, der foruden Danmark og andre Lande ogsaa eiede en stor Deel af Norge, at bestille med de Biarmier, hvilke vare faldne fra ham igien, efterat de nylig tilforn vare overvundne; og da de derpaa toge deres Tilflugt til Matullus, Finernes Første i Finmarken (t), kom det til en Krig imellem dem og Kong Regner, hvorudi de Biarmers Konge blev dræbt, men de Finners dreven paa Flugt (u). Foruden disse melde

E

vore

(p) Lib. 5. pag. 93.

(q) Saaledes haver Torfæi latinske Oversættelse af Hrolf Kraka Saga. p. 77.

(r) Efter Børners edition i Nordiska Kampen Dater p. 55; hvilket uden Tvil og er det rigtigste.

(s) Samme skal have været saa mægtig, at han, som da sædvanligt var, drog ud paa Fribytterie til Søes; hvilket giver mig Anledning at tænke, at mange af disse Finmarkiske og Biarmiske Konger ei have været insøbde, hvilket og Ravenne vise, men Norske og andre Sø-Røvere, hvilke havde gjort sig Finerne eller Biarmerne statskyldige, og dreve siden deres Handverk der i Landet, som tilforn.

(t) Der staaer udtrykkeligen hos Saxo Finmarken og ikke Finland, som Schæffer i hans Lapponia p. 4. setter

(u) Saxo Lib. IX. p. 173.

vore gamle Historier ogsaa om andre Konger i Finmarken og Viarmeland. Ontrent ved Othins Tider skal de Viarmier have havt en Konge over sig, ved Navn Rindolf, som af Sturlaug hinn Starfsene, fra Nummedalsen i Norge, i et Slag blev nedlagt, og hans Lande indtagne (v). Paa samme Tid skal Snokoll have været Konge i Finmarken, som havde Handel med de Norffe (x). Jeg vil ei tale om Harek Konge i Viarmeland (y), Hrærek, Siggeir og Bose (z), ei heller om Ottar Jarl (a), Guide Sofndiarfe og hans Søn Bildmund Bidutand, som ogsaa sammesteds deels skal have regeret, deels lagt Landet under sig, eftersom det mest, som man finder om dem, synes at være Fabler. Hvad som allerede er anført, kan være nok til at vise det, vi havde sat os for, nemlig at Finnerne i Finmarken og Viarmeland, end ogsaa i de ældste Tider, ei alene har havt deres Bolig der i Landet, men ogsaa opholdt sig der i saa stor Mængde, og været saa formuende, at de har havt deres egen Regering, og idelig Omgængelse med de andre nordiske Folk, særdeles de Norffe, hvilke havde best Leilighed at komme til dem, og deraf toge Anledning deels at undervinge og giøre sig dem skatfyldige, deels med Plynderier saaledes at plage dem, at mange maatte forlade Landet og søge hen til ubeboede Steder.

§. 9.

Vi har hidindtil betragtet Finernes Tilstand i de østlige og nordlige Dele af vores Halv-Øe, jeg mener Viarmeland og Finmarken, saadan som den i de ældste Tider har været, førend Norge fik sine Enevolds Konger.

(v) Sturlaugs Saga. p. 55.

(x) ibid. p. 58.

(y) Sagan af Halvdan Lysteinsfune p. 30. Samme skal have ført Krig med Grim, Jarl af Aldeisborg ved Kyrialabotn.

(z) Herrauds Saga p. 24. 66.

(a) Sag. af Halvd. Branasofre. p. 8.

Ronger, og de Svenske saavel som Russerne ogsaa begyndte at udstreffe deres Herredome derhen. Nu vil vi, for at bestyrke, hvad allerede er sagt, og herefter skal anføres, vende os lidt til de vestlige, og igiennemsee Vester-Kanten af den Botniske Bugt, paa den Svenske Side, for at undersøge, om ogsaa Finnerne eller Lapperne i de ældre Tider der have opholdt sig, hvilket jeg tilforn (S. 3.) synes at ville negte. Hertil skal foranførte gamle Historie om Norges Opfindelse tiene os til Beviser; Thi efterat samme har fortaalt, at Norr paa hans Land-Reise til Norge var reist fra Gotland og kommen til det Sted, hvor Lapperne boede, inden for Hafsbornen, (altsaa vare den Tid ingen Finner eller Lapper paa de Steder; hvor nu Øster-Botnen er) taler den om hans Reise videre saaledes (b): Siden toge Lapperne Flugten, men Norr foer derfra, Vester hen mod Rislen, og var længe ude, saa de ikke vidste til noget Menneske, men skøde Dyr og Fugle til deres Ophold. Siden drog de saa længe frem, indtil Vandet, eller Elvene, begyndte at løbe Vester ud ned af Fjeldene, da de fulgte samme, og komme ned til Havet, hvor de fandt for sig en stor Fiord, som skar sig langt indt i Landet. Der vare store Bøygder og Dale. Denne Fiord kaldes nu Thrandheimr. Desse Ord ere særdeles merkverdige, saasom vi deraf kan see, at paa den vestre Side af den Botniske Bugt, hvor Luita, Pitha og Uma-Lapmark nu ligger, og endnu længere mod Synden, har det i de ældste Tider været gandske øde baade af Finner og andre Indbyggere, da Finnerne derimod i Finmarken og Biarmeland fra ældgamle Tider af overalt har været bekiendte og havt deres Forster over sig. Og heraf bestyrkes ei lidt, hvad vi om Finnerne og deres Bei mod Nor-

(b) Jeg har her, for ei at opfylde Papiret med alt for megen Vidtløftighed, kun villet anføre en Dansk Oversættelse af den gamle Text, som paa sit Sted kan eftersees.

den tilførn (§. 4.) har sagt; Thi havde samme faldet op ad ved den Botniske Bugt, maatte de nødvendig først være komne til Øster-Botnen, og spredt sig ud til nysbemeldte Lapmarke, førend de rykkede over Fjeldene til Finmarken. Man lærer for det andet ogsaa heraf, at paa den Norske Side af Kisten har der allerede været store Boigder og Landet vel besat med Indbyggere; da der paa den anden fandtes slet ingen. Og stemmer dette meget vel overens med, hvad vi ellers udi vore gamle Skrifter herom finde optegnet; Thi fra ældgamle Tider af, saa længe man kan spore udi Historierne, har Helgeland og det øvrige af Nordlandene, ei at tale om Finmarken, havt sine Indbyggere, da Jempte- og Helsinglands første Opfindelse og Bebyggelse af de Norske derimod ei skede førend nogle 100 Aar efter Norr, nogen Tid for og under Harald Haarfagers Regering, skiont disse Lande ligge langt længere synder end forommeldte Lapmarke, og strekke sig lige indtil Gammel-Sverige (c). Af forommeldte Helsingland havde ogsaa den hele Strefning paa vestre og nordre Side omkring den Botniske Bugt, lige indtil Ula-Tress i Finland, i fordum Dage sit Navn (d),
saa

(c) See §. 44. & 46.

(d) See Peringskiolds Monum. Uplandia per Tiundiam pag. 3. 5. 7. Endeel Svenske Skribenter kan, som Venteligt er, ei finde sig i, at Helsingland har faaet sit Navn og Indbyggere fra de Norske. De beskylde derfor Stenlason og andre troverdige Skribenter for U-sandsfærdighed, og mene, at Landets Ælde kan bevises deraf, at endeel nyere Skribenter tale om adskillige Ting, som der skal være passerede, førend de Norske komne i Landet. See S. Belters Dist. de Helsingia; Men hvorvidt saadant er antageligt, maae andre selv dømme. I det mindste holder jeg for, at de Skribenter, som Belter anfører, ingenlunde bør eller kan omstøde saa troverdig en Skribents Vidnesbyrd, som Stenlason er. Datin mener i hans Sv. Hist. P. I. C. 14. §. 14. at Landet i de ældste Tider har hedt Ingeland, af de gamle Ingevoener, C. II. §. 1, men siden er det Ord Scell, eller Sten kommet dertil, og Navnet blevet Hælls-Ingeland; hvilket vel er sagt, men ei bevis.

faa man deraf kan see, at alt dette Land, undtagen hvad som laae længst nord ved de Norske Fjælde, og blev kaldet *Uvænland*, ei engang blandt de gamle har havt noget særdeles Navn, men allerførst faaet det, efterat *Helsingland* begyndte at bebygges.

§. 10.

Førend vi kan gaae videre, er endnu en Ting tilbage, som vi maae have afgjort, skiont vi gierne med *Stiltienhed* havde villet gaae den forbi, hvis ikke *Scheffer* havde bragt den paa Bane, og bemsiet sig for at giøre den bevislig, da den dog, saa vidt jeg kan see, ei har alt for stor *Nimelighed*. Sagen er denne: Man finder i de gamle *Skrivter* ofte disse Navne, *Sinner*, *Lapper*, *Biärmer*, *Skrifinner*, hvortil ogsaa *Uvæner* kan legges, skiont dette Navn maae have været *Scheffer* ubekjendt, da han aldrig nævner det. Nu spørges der, om disse Navne bemerke ligesaa mange særskilte *Folk* og *Nationer*, og ere altsaa specielle, eller derved skal forstaaes eet og det samme *Slags Folk*, hvorom Navnene alene ere brugte i *Sleng*, saa at *Lap* bemerker det samme, som en *Biärmer* eller *Skrifin*, og tvertimod? *Scheffer* er for den sidste *Mening*, og vil endelig, at alle disse Navne skal være et og det selv samme: men med hvilken *Grund*, maae *Læseren* selv domme af det efterfølgende. Vi erindre ellers for det første, at vi gierne tilstaae, at de *Biärmer*, *Finner*, *Lapper* &c. af *Oprindelsen* ere eet *Slags Folk*: Men deraf følger vel ikke, at man bør mænge alle disse Navne i hin anden; ligesaa lidet som man kan sige, at der er ingen *Forskel* imellem de Navne: *Danske*, *Norske*, *Svenske*, *Gother* &c., skiont alle disse uden *Tvil* ere af een *Oprindelse*. At fremmede *Skribenter*, særdeles de ældre, kan have brugt det ene Navn for det andet, vil ikke store sige; Thi man veed vel, hvorledes dermed er tilgaaet, og samme er jo ogsaa skeet med de Navne *Normænd* og *Danske*, *Danske* og *Saxer*, og mange andre? Hvad nu det Navn *Skrifin* i

Særdeleshed angaaer, saa er det et Ord, der aldrig er hørt i vor Norden, eller brugt af vore egne Skribenter, men alene, jeg veed ikke af hvad Anledning, antaget blandt Fremmede; og har derfor Bureaus aldeles Ret, naar han i sin Beskrivelse over Sverige siger, at i Norden ei findes noget Land, som kaldes Skritfinnia (e). At Saxo Grammaticus i Fortalen til hans Historie, hvor han gior en kort Beskrivelse over disse nordiske Riger, bruger dette Navn (f), er os intet imod; Thi der har han uden al Evil taget Navnet af Ad. Bremens: men udi Historien selv, hvor han følger vore indenlandske Skribenter, bruger han det aldrig, skiont der ofte tales om Finnerne. Overalt er den Beskrivelse, Saxo gior over Skritfinnerne i hans Fortale, naar man vil conferere den med hvad han siger et Stykke bedre frem (g), ingenlunde saadan, at den vel kan passe sig enten paa Biarmeland eller Finland, eller bestyrke Scheffers Mening: men er den heller imod, i Betragtning, at det ikke har været Saxonis Diemerke i hans Fortale at beskrive andre Lande, end de, som egentlig hørde til disse tre nordiske Riger, og folgelig kommer hans Skritfinnia ikke Biarmeland ei heller Finland ved, som den Tid forbemeldte Riger næsten gaanske u-vedkommende. At han derfor i forommeldte Fortale ei nævner Biarmeland, er ligesaa libet at undre over, som at han ikke nævner Finland, men rører alene lidt derved, naar han beskriver Sveriges Grændser saaledes: Sverige har mod Vesten Danmark og Norge, men mod Synden og med en stor Deel af den østlige Side grændser det til Havet; men siden findes, østen for Sverige, intet andet, end en mangfoldig Rips-Raps af adskillige barbariske Folk. Saa-dan Beskrivelse gior Saxo over Sveriges Grændser paa den østlige Side. Hvoraf man vel kan see, at den Skritfinnia, han tilførn har talt

om,

(e) Schef. loc. cit. p. 3, C. 2.

(f) Schef. loc. cit.

(g) pag. 93.

om, ei har været paa denne Kant, men at derved skal forstaaes Finmarken, hvilket Land han ellers ofte nævner, men her i Beskrivelsen ikke, og derfor tager han, saa snart han siden kommer til at nævne Finmarken (h), sin forige Beskrivelse over Skritfinnia igien, og applicerer den til de derboende Finner. Derimod gaaer han Finland, som hans Diemerke uvedkommende, forbi, og er det vel uden Tvil af samme Aarsag, at Ad. Bremensis (i) og Alb. Crantzius (k) i deres Beskrivelser over disse Nordiske Riger ei nævne Finland, eller anføre noget, dette Land egentlig angaaende. Hvad fremede Skribenter derfor tale om Skritfinnerne, kommer ingentunde Finland eller Biarmeland ved, men vel Finmarken, og maasse Lapperne norden for den Borniske Bugt (l). Hvilket endnu tydeligere kan sees, naar man ret efterseer og overveier deres Beskrivelser. Alb. Crantzius kalder, i hans Beskrivelse over Norge, Helgeland Skritfinernes Ø. Ad. Bremensis skriver (m), at paa Grændserne mellem de Svenske og Nordmændene, mod Norden boe Skritfinnerne, og at Sverige har mod Norden de Vermilaner og Skritfinner: Men den gamle Autor, som har skrevet Scholia til ham, siger, at Halogland er den yderste Part af Normannia eller Norge, og grændser næst til de Skritofinger (n). Paulus Diaconus Warnesridus fortæller os, at

(h) Lib. 5. pag. 93.

(i) De Situ Daniae, &c.

(k) In descriptione Regnorum Boreal.

(l) Anden Mening har ei heller de Nordiske Skribenter selv havt derom; hvilket kan sees af Olai Magni Exempel, som i hans Auslegung der neuen Wappen p. 7. gjør Finmarkerne og Skritfinnerne til de samme, og kalder dem, han nytilig tilforn har nævnet Skritfinner, strax derpaa Finmarker, skiont han tilforn synes at ville skille imellem Finmarken og Skritfinnia.

(m) Loc. cit.

(n) Schol. (105):

at den Zule, hvor i de syv Sovere toge sig den lange Middags Søvn, var yderst i Germania (o), ved Stranden af det store Hav (p), at Scritobinerne boede strax derhos, og at man paa disse Steder en lang Tid om Sommeren kunde see Solen hele Natten (q); og endelig at Umblicus Maris, [han mener Mal- eller Mostø-Strømmen,] er ikke langt fra de Scritofinners Strandbred (r). Det kan være nok til at vise, paa hvilken Kant de Gamles Skritfinnia har ligget, og at derved ikke med nogen Rimelighed kan forstaaes andet, end Finmarken. Jeg sees derfor ikke, hvad Marsag Scheffer kan have til at gaae fra de andre indfødte Svenske Skribenter i denne Post, saasom Sam. Rheen, der ved Skritfinnerne forstaaer de samme, som de Norske kalde Sigfinner (s); Ol. Magnus, som skriver, at den hvide Sø er imellem de Skritfinner, Biarmier og Ruffer (t), og setter paa hans Kart over disse tre nordiske Riger, Finmarken og Skritfinnia mod vesten, Lapland mod Synden, og Biarmeland mod Osten (u). Samme gjør ogsaa Joh. Magnus i Fortalen til hans Gothiske og Svenske Historie (v), og andre. Saa vidt om Skritfinnia, fra hvilken vi nu begive os til Biarmeland. Her maae vi

(o) Det er vel usornødent at erindre, at dette Navn i gamle Dage strakte sig lige til Nord-Cap.

(p) De Gestis Longobard. Cap. 4. Lib. I.

(q) loc. cit. C. 5. Ol. Magnus siger Descript. Gent. Septentr. p. 12, naar han taler om disse syv Sovere, udtrykkeligen, at deres Hvile-Sted var i Finmarken; hvorudi han uden Tvil har fulgt andre, der altsaa har holdt Finmarken og Skritfinnia for det samme.

(r) Paul Diac. C. 6.

(s) See Scheffer loc. cit. p. 10. C. 4.

(t) In Descript. Gent. septentr. p. 689. edit. Rara.

(u) loc. cit. pag. 8.

(v) Pag. 17.

vi, med al den Erbødighed, vi ere saa lærd en Mand skyldige, bekiende, at Scheffer har begaaet adskillige Bildfarelser, som har bragt ham paa den vrangne Mening, at Skritsinnia og Biarmeland var det samme. Thi for det første siger han (x), at ligesom Skritsinnia var et ubekiendt Navn blandt vore indenlandske Skribenter, saa Biarmeland blandt fremmede, saa man deraf maae slutte, at disse Navne ei har villet sige andet, end eet og det samme. Jeg har tilforn sagt min Mening herom, og viset Aarsagen, hvorfor saadant er skeet, saa man vel seer, at denne Slutning er alt for tvungen. Og endskiont jeg vel tilstaaer, at det Navn Biarmeland af forommeldte Aarsag meget sielden findes hos fremmede Skribenter, saa troer jeg dog, at det ei har været dem ganske ubekiendt, men er endnu at finde hos Ad. Bremensem, jævnsides med det Navn Skritsinnia, skiont af Copiisterne eller Autor selv fordreiet, og gjort til Wermiland. Hans egne Ord kan best oplyse Sagen, som ere følgende (y): At vi skal gjøre en kort Beskrivelse over Sverige, saa har det mod vesten de Gother og Staden Scavane, mod Norden de Wermilaner tillige med Skritsinnerne, hvis Hovedstad er Zelsingland, mod Synden Strekningen af Øster-Søen, og mod Østen de Riphæiske Bierge, hvor der ere store Udsøekener og megen dyb Sne. Hvo seer nu ikke heraf, at ved Wermiland paa dette Sted ei kan forståaas andet, end Biarmeland. Thi at ville paa-

D

staae

(x) Lappon. p. 4. §. Cap. 2. Anledningen til denne Bildfarelse synes at være tagen af Verelii Noter til Herrauds og Bosa Saga p. 73, hvor Autor vil, at ved Biarmeland har de gamle forstået den største Deel af Lapland. Endnu urimeligere er deres Mening, som ville bilde os ind, at Biarmeland har været den syndre Deel af Angermanland tillige med den nordre af Medelpad. Biørners Gorunheimia Cap. XII. p. 76. hvilke Lande ere virkelig langt yngre end Biarmeland, som siden skal vises.

(y) Loc. cit. De situ Daniæ.

staae, at det er Wermeland i Sverige, er alt for taabeligt. Og falder altsaa Scheffers Mening om de tvende Navne Skritfinnia og Biarmeland bort af sig selv. Ligesaa urigtig er og denne: at alle Auctores, undtagen Joh. og Ol. Magnus, giøre Biarmeland og Skritfinnia, det er efter hans Mening, Lapland, Finmarken og Finland, til eet og samme Land (z). Ad. Bremensis taler jo paa nys anførte Sted om de Biarmier og Skritfinner, som tvende adskilte Nationer. Saxo gjør paa mere end eet Sted tydelig Forskel imellem de Biarmier og Finner samt Lapper (a); Ei at tale om vore andre gamle Historier. Den største Bildfarelse reiser sig uden Tvil deraf, at Scheffer har confunderet det ene Sted med det andet, og deraf taget sine Beviser; Thi Saxo skriver ikke, som Scheffer vil (b), at Matullus var Konge i Finland, men i Finmarken; ei heller finder man nogensteds i Herrauds og Bosa Saga, at Biarmeland har ligget hos den Botniske Bugt og grændset til Helsingland, men det er en vrang Slutning af Scheffer selv, som har meent, at de Gamles Gandvik var det samme, som den Botniske Bugt, tvert imod foransorte Saga og andre gamle Historier, hvilke med det Navn Gandvik ei har forstaaet andet end den Hvide-Sø, eller den store Hav-Bugt østen for Finmarken, men aldrig den Botniske Bugt (c), som de kalde Helsingia botn, ligesom

den

(z) See hans Lappon. Cap. 2. 4.

(a) Lib. 3. p. 40. Lib. 5. p. 93. Lib. 9. p. 173.

(b) Cap. 2. p. 4.

(c) Meget mindre nogen Indbugt hos Medelpad, som Björner setter i hans Nordiske Kämpa Dater p. 1. i en Nota til den gamle Historie om Norges Opfindelse; og i hans Tractat om Gotunheimia C. 7. p. 39, hvor han tvertimod den gamle Textes Mening, oversætter foransorte Ord: *Forneotr hefir Kongr heitit. æ.* See §. 5. saaledes: *Fornioterus Rex præfuit Gotlandiæ, cui etiam annumerabatur Finlandia seu Quenlandia, quæ ad orientale Hafsbotnii (maris Botnici) latus*

den Finske Kyrialabotn. Og lad end være, at paa anførte Sted stod med-
det, at Biarmeland grændsede til Helsingland, saa følger dog endnu ikke
deraf, at Biarmeland og Skritsinnia var det samme, da vi tilforn har
viset, at Helsingland strakte sig i gamle Dage lige til den østre Side af
Botnen og Finland, og kunde altsaa grændse, saa vel til Biarmeland paa
den ene, som til de Skritsinner paa den anden Side. Hvorfor Ad. Bre-
mensis og kalder Helsingland de Finners Hovedstad (d). De Beviser,
som Scheffer af foransorte udtrekker (e), for at godtgjøre, at Lapland
er et og det samme med Biarmeland og Skritsinnia, ere endnu mere u-
tilstreffelige, og grunde sig paa nogle Ord hos Saxonem, hvoraf skal føl-
ge, at Lapland har strakt sig lige fra Jamteland til Finland (f), endskjønt
samme aldrig kan taale saadan Forklaring, om man end vil trekke den der
udaf ved Haarene. Og lad os sette, at Saxo havde sagt saadant, saa
følger just endnu ikke, at Lapland ogsaa indbefattede Finmarken og Biar-
meland, og den hele nordeste Landstrekning af vor Halv-De, fra Jamte-
land indtil det store Hav, den Hvide Sø, og den Sø Ladoga, som
Scheffer tvertimod oftanførte Historie om Norriges Opfindelse, der ud-
trykkeligen siger, at Lapperne boede bag ved Finmarken, havende
Nvænland eller Finland paa den østre, og store Udørkener paa den ven-
stre Side, vrangeligen forestiller sig (g).

D 2

§. II.

*lita est, cui circa Gandvik occurrit mare, quod Helsingabotn vocamus; hvoe-
ved skal bevises, at Hafsbotn er noget andet end Helsingabotn.*

(d) L. de situ Danicæ. Ciuitas eorum maxima Helsingaland, & Helsingaland regi-
gio est &c.

(e) Loc. cit. Cap. 2. p. 5.

(f) See Lapon. Cap. 2. ab init.

(g) L. c. Cap. 2. p. 5.

§. II

Numaae vi endeligen og melde noget om Qvænland, hvilket Navn har været de fremmede ligesaa ubekjendt som Biarmeland. Dog maae Ad. Bremensis vel have hørt noget derom, men gjort sig en falsk Indbildning derover, ligesom det skulde hede Qvindeland (h), og deraf taget Anledning at snakke os noget for om de vilde Qvinder, som skulde boe paa Fjeldene i Norden. De Qvæner, som i de sildere Tider have sat sig ned i Qvænanger og andre Steder i Nordlandene og Finmarken, siger Rect. Skanche i hans Brev til Miss. Colleg. at være komne fra Lapmarken, norden for den Botniffe Bugt; Hvilket uden al Tvil er ganske rigtig, og kommer vel overens med hvad vi efter foranførte Others Beretninger om Qvænland har sagt. Men der i troer jeg ganske sikkert, at han har taget Feil, naar han mener, at de Qvæner, hvilket Navn skal bemærke det samme som en Overløber (i), ere først saaledes blevne kaldede, efterat de havde forladt Finland og sat sig ned i Norge; Thi det er tilførn viset, at endogsaa Finland selv af de Gamle er blevet kaldet Qvænland;

(h) Terra foeminarum. Dette har ogsaa endeel Svenske Stribenter vidst at benytte sig af, for at faae de gamle Amazoninder indførte udi Sverige, man kan sige, med ligesaa god Grund, som de har bygget deres syrige System paa. Dahlen forkaster med Rette denne Chimære i hans Svenske Historie: men at Qvænland er det samme, som Wenland eller Wanaland, af de gamle Waner, som han siger P. I. p. 238. N. (k), kan jeg ei vel troe, ei heller at Chumigard og Qvænland er eet.

(i) Denne Oprindelse af Ordet Qvæn, er langt rimeligere, end at derivere det, som nogle ville, af det Norske Ord qvine, paa Dansk hvine, hvortil de uden Tvil har taget Anledning af Ad. Bremensi, naar han saa skriver: In borealibus Norvagiæ partibus viventes magicis artibus dediti erant. In montibus ibi mulieres esse barbaras, virosque sylvicolas, qui loquentes ad invicem fremdere magis quam verba proferre videntur. De situ Daniæ. p. 63.

Land; og af foranførte Others Beskrivelse kan let sees, at Finnerne norden for den Botniske Bugt i de ældste Tider ere blevne kaldte Qvæner, skjønt de aldrig havde deres Tilhold i Norge, og længe førend nogen Qvæn havde sat sig ned der i Landet. Efter som det Ord Qvæn, efter foranførte Bemærkelse, har været et gammelt Dage-Navn, saa slutter jeg heller, at samme er givet de forløbne Finner, som havde rømt over fra Finnmarken til Lapland, for ei at være de Norskes Herredome underkastede. Og maa vel den idelige Uenighed, som Othier fortæller os at havde været imellem de Norske og Qvænerne, af samme Flugt og Opsætsighed have reiset sig, ligesom Lapperne og de Finlandiske af samme Aarsag har baaret et stedse-varende Had til hinanden (k). Og efterdi Finland i gamle Dage ogsaa er bleven kaldet Qvænland, saa bestyrker dette Navn atter min Mening, at de der boende Finner har været Overløbere fra Biarmeland, som have sat sig der ned, for at undgaae Sø-Noveres og andres idelig Overlast, men endelig ogsaa selv lært Handverket efter deres Naboers, de Carelers og Esthers, Exempel; Thi ligesom Qvænerne norden for den Botniske Bugt røvede paa de Norske, saa finder man, at Qvænerne i Finland har gjort det samme mod de Svenske, som man sees af Bl. Tryggvasons Saga (l), hvor det heder, at Sigurd Hring i Sverige blev nødt til at forsvare sit Land mod Kurernes og Qvænernes Indfald, hvilke boede ved den Finske Bugt, den Tid kaldet Kyrialabotn, af forommeldte Kyrer eller Kareler. Dog mener jeg herhos, at disse tvende Slags Qvæner ei har havt nogen communication med hinanden, undtagen hvad Navnet angaaer, og bestyrkes i denne min Mening af Ad. Bremens, som taler om tvende af ham saa kaldede Qvindelande, eller terris fœminarum, hvoraf det ene laae paa den østre Side af den Botniske Bugt og grænd-

(k) Scheffer l. c. p. 19. Cap. 6.

(l) P. 2. p. 140.

sede til Estland (m), men det andet norden eller vesten for, til hvis Grændser de Svenskes Herredome den Tid strakte sig (n). Endelig synes det mig efter alle Omstændigheder heel rimeligt, at Quænerne norden for den Borniske Bugt have været de ældste Indbyggere udi Lapland, og fra ældgammel Tid af der havt deres Tilhold: men de øvrige Lapmarke paa den Vestre og østre Side ei førend i de senere Tider været, uden maaske ganske lidet, beboede, da adskillige Finner, i Anledning af Monarchiets Oprettelse i Norge, og de Norske Kongers sterke Tog paa Biarmeland, samt Christendomens Indførsel i Norden, fra det Norske Nordland og Finmarken, og endnu sildere Lapperne fra Finland, toge efterhaanden deres Tilflugt til disse frie og øde Steder, hvorum gives Anledning at tale mere i det efterfølgende.

§. 12.

Vi ville derfor, efterat vi hidindtil har betragtet Finnernes Oprindelse, Bopæl og adskillige Navne, saavidt det efter vort Diemerke kan tiene os til Oplysning i det efterfølgende, nu vende os til deres Regerings Form. Hvorved da dette Spørsmaal forekommer at afgjøre: Hvem forømmeldte Lande i de ældre Tider har tilhørt, og under hvis Regering Finnerne da have staaet? Efter alle Omstændigheder, og de faa tilforladelige Efterretninger, man finder om dette Folk, særdeles naar man gaaer noget langt tilbage i Tiden, synes det at være rimeligst, at ei alene Finmarken, men og den hele Landstrekning fra Bardhus og indtil det Hvide-Hav, eller, som de Gamle kaldte det, Gandviken, har været de Nors-

ste,

(m) *Et hæc quidem insula (Estland) terræ fæminarum proxima narratur, cum illa superior non longe sit a Birca Sueonum.*

(n) *Deinde Scania nomine REGIO DANORUM, & supra eam tenso limite Gothi habitant; postea longis terrarum spatiis regnant Sueones usque ad terram fæminarum.*

ffe, end og længe for Harald Haarfagers Tid, undergIVEN saaledes, at ikke just nogen af de Norske Konger, men heller private Personer og particulaire Familier, særdeles de, som boede længst nord paa Helgeland eller Nordlandene, har tilegnet sig Ret derover, og opbaaret Skat af Finnerne (o), vel mueligt ogsaa i de ældste Tid opført sig som smaa Førster iblandt dem, og deraf faaet Navn af Konger udi Finmarken, hvilken Titel ogsaa en og anden af de rigeste og mægtigste Finner kan have slumpet til at faae, da man i de ældste Tid ei regnede det saa noie at give Konge-Titler bort, men kunde tælle næsten ligesaa mange Konger, som nu omstunder Amtmænd eller Fogeder. Saadan Rettighed blev dem i Harald Haarfagers Tid betagen, som ei vilde fordrage, at nogen skulde være selveiende Besidder af mindste Stykke Land i Norge, eller dertil hørende Provincer, og derved forarsagede Misforhold og at mange rømte af Landet, saa vel her som andre Steder i Norge. De øvrige Finner derimod, norden for den Botniske Bugt, omkring ved Floden Dwina og den Finske Bugt, maae hverken have staaet under de Norske, Svenske eller Russerne, men havt deres egne Førster, som Biarmerne, eller levet uden noget Overhoved, og sværmet om paa deres egen Haand; Thi, endskjønt de Norske stedse levede i Uenighed med Uvænerne og Biarmerne, lode de dog Finmarken altid være i Rolighed (p); som kan tiene os til et Tegn og

Be-

(o) Hvilken Rettighed dem dog, som et Læn, blev overdragen af de smaa Konger paa Helgeland, til hvilke de derfor maatte betale en Årlig Afgift (§ 33.), undertagen maaske en eller anden, som havde visse Districter af Finmarken inde, og ikke var eller vilde være til saadant forbunden, seend det i Harald Haarfagers Tid blev almindeligt. See (§. 34.)

(p) Sær efter Monarchiets Indførsel; Thi at en og anden Sø-Røver eller Røffe-Konge for den Tid imellemstunder plyndrede en anden Konges Land, vil her intet sige, og var saadant da overalt brugeligt, men findes dog meget sielden af de Norske i Finmarken at være skeet. Det er ellers mærkeligt, at da Orvar-

Bevis, at Landet maae have hørt dem selv til. Ei heller gjorde Fremmede dette Land nogen Overlast, uden de tillige havde med de Norske selv at bestille. Derimod røvede de Norske og andre ideligen paa Biarmeland, uden at enten Russerne eller de Svenske derover nogensinde besværede sig, og det paa de Eider, da Rigerne levede allerbest i Enighed sammen, som i Kong Olaf den Helliges Tid, da Thore Hund paa Biarko i Senjen røvede Jumala Tempel i Biarmeland. De Svenske havde ogsaa paa deres Side immer at bestille med Nøænerne og Finnerne i Finland, som røvede i de Svenske Lande, indtil de af Kong Eric den Zellige i det 12. Seculo bleve bragte under Aaget, og tvungne til at antage den christelige Religion.

§. 13.

Dette, som nu om Finnerne er sagt, ville vi stykkevis igienemgaae, og noget vidtloftigere anføre, hvad som derudi kan tiene os til Bevis og Oplysning. Vi komme da først til Finmarken, om hvilket Land jeg tør sige, at deraf har hverken Russerne eller de Svenske i de ældre Eider tænkt paa, langt mindre foretaget at tilegne sig noget, saasom samme ved store Fielde og Skove samt forsærdelige Udsørkener, hvorom tilforn er talt, paa en Distance af mere end 100 Mile ganske var skilt fra deres Land, at de enten ikke har kunnet, om de end havde havt Lyst dertil, eller ei anseet det Umagen verdt, at bemøie sig om disse langt fraliggende og lidet indbringende Steder, som den Russiske Gesandt ved det Pavelige Hof, for et par hundrede Aar siden, efter Pauli jovii Beretning, sagde

om

Odd paa hans Tog til Biarmeland var under Weis oppe i Finmarken og røvede, bliver samme Kov kaldet *Find-Kresid*. Orvar-Oddz Saga Cap. 6. p. 8. saa man skulle tænke, at han og hans Stalbradre, som vare fra det gamle Hologaland, har foruden at indkræve Skatten, hvilket dog maaeste ei kom dem til, tillige udplyndret Finnerne, og taget mere, end de burde have.

om Lapperne: at de næstboende Muskoviter ei engang kiendte dem tilgavns, efterksom det maatte ansees for en Ufsindighed, hvorved man vilde styrte sig selv i Fordervelse, at angribe dem med saa Solk, og det paa den anden Side hverken var nyttigt, eller nogen Vre derved at vinde, at man vilde bringe mange Troper i Marken imod dem, som intet eiede (q). Gaae vi derimod til de Norffe, saa har dette Land stedse været dem beleiligt, ei alene for det gode Fiske og den skone Jagt der vankede, de beqveme Havne, de der kunde have, naar de droge paa Fribytterie til Biarmeland og andre Steder, og den Skat, de uden Besværlighed kunde opbære af de der boende Finner: Men Naturen selv har ogsaa foiet det som en nødvendig Dependance til Norge, hvortil det grændser i lige Strekning, uden derfra at være skilt enten ved Fielde og Udkæner, eller store Hav og Soer. Og hvad skulde da vel have hindret de Norffe fra at tilegne sig et Land, som Naturen selv havde tildomt dem? Jeg troer sikkerlig, at dem hverken fattedes paa Villie, eller Evne og Leilighed dertil, som man af deres gamle Congveter og nye Landes Opdagelser, endogsaa uden for vor Skandinaviske Halv-De, noksom kan see. Hvad skulde vel have drevet de Norffe til, deels at søge hen til øde og ubeboede Der i Bester-Havet, deels med Magt at erobre sig de Lande og Der, som ikke vare bedre end Finmarken, og lade dette Land, som laae dem saa vel for Haanden og saa nær ved deres forige Hiem, ligge uvert, hvis de ikke allerede tilforn havde været Eiere deraf? Da saa mangfoldige, endog rige og mægtige Familier i Kong Harald Haarfagers Tid flygtede fra Norge over til Island, uagtet det var et gandske øde og haardt Land, og den farlige Reise, de over saa vildsomt og stort et Hav havde at gjøre, var der slet ingen, som flyttede til Finmarken, end ikke af dem,

E

som

(q) P. Jovius de Legatione Muscovitarum int. Autores Rerum Muscoviticarum pag. 123.

som boede allerlængst nord i Norge. Hvad kunde vel være Aarsag dertil? Uden al Tvil, ingen anden, end at Finnmarken allerede for lang Tid siden havde hørt de Norske til, og været en Provins under Norge, saa det var forgieves at flytte derhen, for at naae deres Diemerke, som var, at blive frie for Harald Haarfagers Herredome, hvilken de let kunde giette sig til at ville strekke sine vidt om sig gribende Hænder ogsaa til dette Land, da Biarmeland selv ei kunde være fri for hans Besøg. Mig synes, at dette er et Bevis, som man ei med Grund og Foie kan indvende noget imod. Vil man sige, at de fra Norge flygtende ei vilde drage til Finnmarken, men til Island, og andre i Vester-Havet liggende Der, for at komme saa langt af Veien, at forovmeldte Konge ei mere skulde faae fat paa dem, saa svarer jeg, at dette kan umueligt have været den rette Aarsag; Thi de vidste vel, at Kongen, naar han vilde, let kunde bringe en Flode til veie, og dermed giøre dem en Visite; Hvorpaa han ogsaa visede Prover nok, da han med en mægtig Skibs-Flode bemægtigede sig de Orcadiske og Suderiske eller Hebridiske Der, tillige med mange andre, lige indtil den De Mona, som ligger mellem Irland og Engeland. Desuden vare der jo mangfoldige, som den Tid flygtede over til Herdalen (r), samt Jamte- og Helsing-Land, hvilke Lande laae Kong Harald Haarfager baade nærmere og beqvemere, end Finnmarken? Saa man deraf kan see, at det har ikke været deres Diemerke at drage til de længst bortliggende Lande, men til dem, som hidindtil ei havde været de Norges Herredome underkastede, og de fremdeles haabede at skulle blive frie for den ny Norske Enevolds-Herres Prætensioner og Overfald, som havde giort et Løfte, at han skulde underlegge sig hele Norges Rige og dertil hørende Lande

(r) Dalin holder for i hans Sv. Hist. P. I. C. II. S. 6. at det heruliske Navn har sin Oprindelse derfra. Men hvor stor Likelighed der i kan være, maae andre selv domme.

de, men intet meldet om andre Congveter at giøre. Jeg holder derfor med Rette for, at, om man ei havde flere Beviser, kunde dette alene godtgjøre, at Finmarken, end ogsaa for oftbemeldte Konges Tid, har været en Provins af Norge.

§. 14.

Skulde nogen endnu ville paastaae, at det dog vel kan være muligt, at nogle af de flygtende Norske have flyttet hen til Finmarken, skiont de gamle Historier intet melde derom, saa maae man ei fortryde, at vi, usagtet saadan blot Muelighed, endnu blive ved vor Mening, indtil det godtgjøres, at saadant ogsaa er rimeligt. Imidlertid skal det, for at tiene dem, som maae ikke ville være fornøiede med foransførte Bevis, ei fortryde os endnu at oplede flere. Vi erindre da for det første, at det er u-disputerligt, og kan ikke negtes, at jo Finnerne fra ældgamle Tider af, længe førend man finder, at nogen af denne Nation har været enten de Svenske eller Russerne underdanig, har betalt de Norske Skat og staaet under deres Herredome, hvilket noksom kan godtgjøres af foransførte Others Beretning, som boede længst nord paa Helgeland eller Nordlandene, og levede mod Enden af det niende Seculo, det er samme Tid, da Harald Haarfager regerede i Norge; hvor han taler derom, som noget sædvanligt og en gammel Skik, at Finnerne betalede Skat til de Norske, og har han selv været en af dem, der opbar samme Skat (s), men uden Tvivl, af Misforståelse over Regeringens Forandring, som mange andre ved de Tider, forladt Norge og dragede til Engeland, for ei at være Harald Haarfager underdanig. Sammes Beretning, hvortil vi her sigte, er af Kong Ælfred saaledes optegnet (t): Han (nemlig Other) var en

(s) See hans Periplus paa anførte Sted. §. 6.

(t) Loc. cit. §. 6. 7.

meget rig Mand paa de Sager, som paa de Steder ansees for Rigsdome, nemlig vilde Creature. Da han kom til Kongen, eiede han 600. tamme Ziorte, som de kaldte Reiner, uden at have tiøbt sig dem til. Iblandt dem vare ogsaa sex, som hos Finnerne ere meget dyre, eftersom man ved dem fanger de vilde Reiner. Han var blandt de fornemste Mænd der i Landet, men havde dog ei mere end 20. Øren, 20. Saar og 20. Svin. Men det lille Stykke Land, som han dyrkede, blev dyrket ved Zeste. Dog var deres fornemste Indkomster den Skat, som Finnerne maatte betale dem, og bestod i Kendsdyr-Skind, Duun, Hval-Been, og Skibs-Tov, som vare gjorde af Hval-og Sælhunde-Skind (u). Enhver giver, efter som han har Lyne til. De rigeste betale gemenligen 15. Maar-Skind, 5. Kens-Dyr, et Biørn-Skind, og 10. Valler Seder, tillige med en Kiortel af Biørn- og Odder-Skind, og desuden tvende Keel til Skibs-Brug, hvoraf hvert maae være 60. Alne langt, det ene gjort af Hval- (v), det andet af Sælhunde-Skind.

§. 15.

Desse Ord ere særdeles merkverdige, og give os Oplysning om adskillige Ting, som vi maasse forgieves paa andre Steder skulde lede efter.

(u) Til disse anførte Varer, som Finnerne maatte betale de Rorke i Skat, kan og legges Pile og andre Skyde-Gevær, hvilke, i Thiodolf Skalds vise om Misar Elaget, kaldes Finna-giold. Heimskringla T. 2. p. 132, og bleve holdte i i stor Verdie, eftersom de ei let kunde forheres, men vare meget tienlige at bruge imod Jetter, Froldmænd og andre deslige. See Ketill Hængs Saga C. 5. p. 9. De Rorke siges og i Halbor Squalldres Vers at have brugt Finste Sverd i den haarde Trefning, som de under Kong Sigurd Jorsalafars Anførel holdte paa Manork (nu Majorca) See Heimsk. l. c. pag. 239.

(v) Herved maae forstaaes Hvalrossen, hvilken de Rorke i gamle Dage kaldte Ros-mær, Islænderne Rosnihvalur.

ter. Forst og fornemlig see vi heraf, at Finnerne, end ogsaa for Kong Harald Haarfagers Tid har været vante at betale de Norske Skat, nemlig dem, som boede allerlængst nord i Nordlandene, og havde deraf deres fornemste Næring, men maatte uden al Tvil, da Norge fik Enevolds Konger, svare det meste deraf til Kronen, i det Sted at mange af dem tilforn havde beholdt det altsamen for sig selv; Hvorfor vi og finde, at Harald Haarfager satte en Lens-Herre over Helgeland og Finmarken, som skulde opbære den ham tilfaldende Skat. 2det, At de Norske, som boede længst nord i Nordlandene, ved de Eider har ogsaa næret sig af Rensdyr, hvilke de næstboende skatfældige Finner uden Tvil har maattet opvarte tillige med deres egne. 3die, At Landet for mange 100. Aar siden har været besat med tamme Creature, som Oxen, Svin og Saar, skiont ei i nogen sonderlig Mængde, saa vel som med Heste, hvilke de betienede sig af til deres Jordbrug. 4de, At Hvalfangsten den Tid har været der omkring meget gængs; hvilket ogsaa af andre Steder er klart (x), hvor forommeldte Other beretter, at de Norske i gamle Dage søgte hen til Finmarken paa Zvalfiskerie, og at han selv var vant at drage sammesteds hen, for at jage efter Hvalrossen (y), hvis Tandere vare i stor Pris. Za hvor sterkt samme Fiskerie da maae have gaaet for sig, kan man let skione af det, han siger, at han paa en to Dags Tid havde dræbt 60. Hvale, hvoraf hver gemenligen var 48. eller 50. Alne lang. Hermed stemmer og Ol. Tryg. Saga overens, hvor derom saa tales (z): Det var deres Sædvane nord

Ⓔ 3

paa

(x) Loc. c. §. 2. & 5.

(y) Sammes Tandere vare i sjor Verdie, og brugtes, end og af de Norske Konger selv, ei alene til Fæstet paa deres Sverd, men ogsaa at giøre Foræringer dermed udenlands. Saadant har og været brugeligt blandt Rufferne i de nyere Eider. See Michovii Sarmatia Lib. 2. Cap. 5. p. 150. int. Pistorii Script. Rer. Polonic. T. I.

(z) edit. Reenhelm. p. 149.

paa Helgeland at anvende megen Tid paa Jagt og Hvalfiskerie; og er det en stor Zielp for de fattige og Bønderne. Man kan ogsaa derved samle sig Midler. Finnerne maae da og have lagt sig efter Hval-Fangsten, eftersom de af deres Been og Skind til dels maatte betale den Skat, de Norske opbar af dem. Men hvad som egentlig har været Aarsag, at dette Fiskerie, saa vel i Nordlandene som Finmarken, saa meget siden den Tid har taget af, at det nu gandske er ophævet, bliver her ikke Sted at undersøge.

§. 16.

Har da de Norske, som vist er, opbaaret Skat af Finnerne, har de fra ældgamle Tider af ligget paa Hvalfiskerie i Finmarken, har de der omkring næsten hvert Aar draget paa deres So-Rover-Tøge til Biarmeland, og rovet saa vel paa Biarmerne, som undertiden ogsaa paa Finnerne (a), har de i gamle Dage drevet Handel og Kiøbmandskab paa Finmarken, hvor de fornemste Varer, de kunde affette, vare Smør og Flesk (b), og i samme Vrende draget der omkring til Biarmeland (c); Saa spørges, om det vel er rimeligt (thi efter større eller mindre Probabilitet maae man gaae i saadane Sager), at de ei har eiet eller tilegnet sig dette Land? eller om nogen anden Nation, foruden eller frem for de Norske kan have havt Deel derudi? da ingen, uden de paa de Tider, har taget Skat af

(a) Orv. Oddz. Saga C. 6. p. 7.

(b) Pattr Helga Þorarsonar: Það var á eyru Sumri, að þeir brádur höfðu kaupferð norður til Finmarkar og höfðu smíör og flest (det er Under, at Finnerne kunde fordrage saadan Spiise, eftersom de skulde være Jøder) til Kaups. Feingu þeir goðu kaupferð ok helldu apter á alidnu Sumre ok fuznu við Nes, sem heitir Annund, geingu þeir á land up, og feingu nokkur Mafsurtre.

(c) Heimsk. T. I. p. 619.

af Finnerne, ingen anden Nation der drevet sin Handel og Fisserie, ingen gjort saa mange Tog deromkring til Biarmeland, og Landet for ingen været saa bekiendt og beqvemlig beliggende. I Betragtning heraf tør jeg med Dristighed giøre den Slutning, at efter største Nøielighed har Finmarken fra ældgamle Tider hørt de Norske til; og hvis ikke dem, da langt mindre de Svenske eller Rydske, eller nogen anden Nation i hele Norden.

§. 17.

Vil ellers nogen i Anledning heraf giøre det Spørsmaal: Om de Norske da ogsaa i de ældste Tider har boet i dette Land? Saa svarer jeg, nei, og holder ganske vist for, at for Harald Haarfagers Tid, eller og for Christendomens Indførsel i Norge, som gjorde saa stor Forandring i de Norskes og andre Nordiske Nationers Levemaade, har ingen eller ganske saa Nordmand boet i Finmarken. Saa længe de Norske vare Hedeninge og Fribyttere, har de alene, saa vidt jeg kan see, boet paa Verne, Strandsiden og Udskærene i Nordlandene: Men siden, da Sø-Roveriet efterhaanden kom af Brug, først indtaget de store Fjorde, som strekke sig langt op i Landet, og efterhaanden ogsaa nedsat sig i Finmarken, for at leve, paa de forste Steder af deres Jordbrug, men paa det sidste af Fisseriet. Til Bevis for, hvad om Finmarken er sagt, kan omtbemeldte Others Relation være os nok, som saaledes begynder: Other sagde for Kong Ælfred, at han af alle Normænd boede længst nord, i et Land, som strekker sig nord paa, ved Vester-Zaвет. Han sagde, at Landet strakte sig længst mod Norden, og var ikke beboet, uden paa nogle Steder af Finner, som levede om Vinteren af Jagt og om Someren af Fisserie. I hvilket Land Other har boet, bliver siden i den (10. §.) udtrykkeligen tilkiende givet, med disse Ord: Other sagde, at det Land, som han boede udi, hed Saltgoland, og at ingen boede længere mod Norden i samme Land, end han.

§. 18.

At det Land, som laae Norden for Other, og hvori ingen boede uden Finner, ikke har været de nordeste Districter af Nordlandene, hvilke Tanker man af nys anførte Ord let kunde falde paa, men det, man nu kalder Finmarken, er let at see af det, Other fortæller (d) om den Reise, han gjorde deromkring til Biarmeland, da han først seglede mod Norden indtil det Sted, hvor hen de pleiede at drage paa Zvalfsfisk-Sangsten, havende stedse forommeldte Land paa høire Zaand, siden mod Østen, og endelig lige mod Synden, indtil han kom til en stor Flod, som strakte sig langt ind i Landet, hvor de Biarmer boede, hvilke han holdte for at have samme Sprog som Finnerne. Men hele Veien igienem var Landstrekningen paa hans høire Zaand besat med lutter Finner, som levede af Fiskerie, Sugle-Sangst og Jagt (e). Nu kan vel ingen negte, at ved dette Land jo bør forstaaes Finmarken tillige med den Russiske Lapmark indtil den Hvide-Ø; og dog har Other intet andet Navn derpaa, end at han kalder det altsammen Zalgoland, ikke fordi Helgeland i sig selv strakte sig saa langt, men fordi Landet hørde de de Helgelandiske eller Nordlandiske Indbyggere til, hvilke pleiede at tage Skat af de der boende Finner (f). Men at det enten samme Tid er blevet

fal-

(d) loc. cit. §. 2.

(e) §. 3. De Trefenner, som han §. 4. taler om, og ellers aldrig, saa vidt jeg veed, komme for, blive uden Tvil de samme, som Trennes, hvilket Navn de Svenske give de Muscovitiske Lapper. Om de sidste see Verelii Not. ad Her-rauds of Bosa Saga. p. 72.

(f) Deraf kommer det, at Svide Sofndiarfe, som Bosa avlede med Høstetills Datter, der boede nær ved Biarmeland, og det i hendes Faders Hus, Her-rauds og Bosa Saga. C. 14. p. 67. det u-agtet, siges at være kominn af Zalgolandi i Sagann af Halsdan Eysteinsønne C. 10. p. 24. Altsaa maae Helgeland ogsaa have indbefattet den hele Landstrekning indtil Biarmeland, saa at

Faldet, eller siden har faaet det Navn, Finmarken, er uden al Tvil afingen anden Aarsag skeet, end at det en lang Tid blev beboet af lutter Finner, og ikke af Normænd, som paa de andre Steder i Norge.

§. 19.

Eftersom tilforn er meldet, at Ocher boede længst nord paa Helgeland, at norden for ham boede lutter Finner, og at han var en af dem, som opbar Skat af Finnerne, saa vil det, førend vi gaae videre, ei være af Veien, eller u-tienligt, for at naae vort Diemerke, at vi her noget nøiere undersøge: Paa hvilket Sted i Nordlandene samme maae have boet? Hvor langt nord Helgeland da har strakt sig? Om Finmarken i de ældre Tider har indbefattet under sig flere Lande mod Synden og Osten, end det nu gjør? Eller om de Gamle ved Finmarken har forstaaet enten Trumfen, eller noget andet Land, end derved nu omstunder almindeligen forstaaes? Hvad disse Spørgsmaale angaaer, saa ere vel de fleste af dem saa beskafne, at man ei med fuldkommen Visshed kan svare dertil, eller accurat determinere Stedet, hvorvidt det ene eller andet Land i gamle Dage har gaaet, og det ei alene af Mangel paa en nøiagtig Beskrivelse over disse nordiske Lande, saadane som de har været i de ældre Tider, hvorom saa godt som slet intet høves, men ogsaa af den Aarsag, at de Gamle i saa fald undertiden ere u-stadige i deres Beretninger, og at et Lands Grændser paa en Tid kan være anderledes, end paa en anden. Men at jeg efter det, som

Alb. Crantzius derover kalder Helgeland Skritfinnernes Øe. Heraf kan ogsaa det Sted i Herbarar Saga oplyses, som efter nogle skrevne Exemplarer sætter, at Amisland (saa blev den hele Strekning af de Svenske Lapmark og Ofter-Botnen i gamle Dage kaldet. Torf. Hist. Norv. P. I. p. 418.) læse syn, den for Gandviken, mellem Salogaland, og enten saaledes forklares, at Amisland laae mellem Helgeland og Gandvik, eller, om man nøie vil blive ved Ordene, at Helgeland laae rundt deromkring og strakte sig lige indtil Gandvik.

synes mest probabelt og rimeligt, skal sige min Mening, saa holder jeg for, at Other har boet paa et eller andet Sted, enten i Nord-Senjen, eller paa den De, som hos de Gamle ofte nævnes og kaldes Biarkey; paa Trones, eller, som de Gamle skrive, Thrandarnes, i Ervigen, eller noget andetsteds deromkring. Og er det heel rimeligt, at Senjen, i de ældste Tider, har været det nordeste District i Nordlandene, som af de Norske er bleven beboet; Thi naar Other beskriver sin forommeldte Reise omkring Finmarken til de Biarmer, saa siger han: at han seglede hiemen fra i 3. Dage, indtil det Sted, hvor Hvalfisk-Sangsten pleiede at gaae for sig, da Landet strakte sig nord paa og siden mod østen, derefter maatte han bie paa nordvest Vind, og seglede videre fort i fire Dage, og endelig lige mod Synden i fem Dage, da han kom til en stor Flod (Wienaa) hvor de Biarmer boede. De Gamle regnede gemenligen til en Dags Segling 12. Mile: Men at Other ogsaa her har brugt den Regning, det skal jeg ei til visse kunne sige. Inidlertid kan efter hans Seglads, og i proportion af Tiden, i hvilken han seglede hiemen fra til det Sted, hvor han dreiede af mod Østen, og i hvilken han siden fortsatte sin Reise derfra til Dvina Floden, hvilket i det høieste bliver som 6. til 10, hans Bopæl ingenlunde settes længere synder, end som meldt er, ei heller med Rimelighed længere nord. Saa meget er i det mindste vist og udisputerligt, at Biarkø og andre omliggende Der i Senjen ere stedse blevene regnede til Halogland, og fra de ældste Tider af været beboede af de Norske; Thi i Begyndelsen af Harald Haarfagers Regering, og altsaa førend Other kom i Kiendskab med Kong Ælfred i Engeland, som tiltraade Regeringen An. 871, boede paa den De Biarkø en rig og mægtig Mand, ved Navn Olafv Bekkr, hvilken af Misfornoielse over den ny Regerings Form, tillige med mange andre der fra og omliggende Steder, drog til Island, og havde hans Fader Karl (g) og maasse flere af hans

For

Forsfædrene for ham boet der paa Den. Overalt er forommeldte De i Historierne meget bekiendt, og har de forneme adelige Familier, som der og paa Erones boede, i gamle Dage været i stort Udraab, saa at Konger endog hos dem ere blevne opfødte. Foruden forbemeldte, boede i Kong Oluf den Helliges Tid den bekiendte Thorer Hund paa Biarks, som af Kong Knud den Store fik Forlæning over Finmarken (h). Der boede og siden Vidkunr Jonsson, og ikke langt deraf Sigurd Hraneson, som i Kong Sigurd Forsfalafars Tid tog Finne-Skatten paa Kongernes Begne, med hvilke han var besvogret (i), ei at tale om andre. Ja ved Grolf Krakes Tider, det er, i det 5te Seculo, skal en Konge, ved Navn Godgiest, have boet paa Alund ved Thrandarnes paa Helgeland, hvor ogsaa flere af de Helgelandske Konger uden Tvil har havt deres Bolig (k).

§. 20.

I Betragtning heraf kan jeg med største Billighed paastaae, at Other maae have boet paa et af forbemeldte Steder, og at Helgeland, ei alene i hans, men og længe for de Tider, har indbefattet alt det, vi nu kalde Senjen, og gaaet lige indtil Trumfen, hvilke Der i de ældste Tider, jeg mener for Christiendomens Indførsel, maae have været næsten ganske ubebyggede. Dette kan, foruden af foransførte, ogsaa bestyrkes deraf: at man i gamle Dage har brugt at regne Grændserne mellem Norge og Sverige fra Raudaberg eller Røberg, et meget bekiendt og det allernordeste Forbjerg i Senjen, paa det faste Land, hvilket uden Tvil er blevet i Agt taget fra de gamle Tider, da de Norske ei boede norden for samme Bierg, og er der endnu eens saa af dem, som boe der norden for, forstaae op til Lands, eller inde i Fiordene, saasom i Malanger, ud til hvil-

(h) Heimsk. T. 1. p. 575.

(i) loc. cit. T. 2. p. 260.

(k) I. Rami Hist. Norv. p. 31. 155.

Fen Fiord forommeldte Forbiørg strekker sig, Lyngens- og Qvananger-Fiorde. Hvad ellers forommeldte Grændser angaaer, saa findes derom et gammelt Norſk Document, ſrevet paa Pergament, og forvaret blandt Arn. Magnæi Manuſcripter, hvilken i Aaret 1715. derom har antegnet: at det var mere end 300. Aar gammelt, og at dette Grændſe-Skel er ſteet i Zarald Gilles Tid. Documentet begynder ſaaledes: Zefuer Landamære norder a Gindmørk or Raudabergi ock tann inburdir epter Kila-num ſyder, ſua at halffuer Kiollrin ligger weſtir til Giotmerker (Gioduiter) en halffuer til Rafnaſill, og ſua ſudr eſfter Kiolonom mellim Rafnder og Angamannaland 2c. En Overſettelse deraf har Pouel Helliefen Lagmand i Bergen indleveret til Niels Krag og Oluf Pedersen, da de An. 1601. eſter Kongelig Befaling reiſte til Nordlandene, for at underſøge Finne-Fiordene og Grændſerne mellem begge Riger (1), og er den ſaaledes forſattet: Begynder Landmerket norden paa Sinmarken af Raudaberg, og ſaaledes ſyder eſter Kiølfelen, ſaa at half Kiølin ligger veſter til Gaatlandz eigendomb (dette Navn er uden Tvil urigtigt) og half parten til Rafnaſill, och ſaa ſyder eſter Kiølin emellum Rafnder og Angermannalandt, att half Kiølin ligger til Svert-Rige och ſaa ſyder y Murabeck 2c. I det gamle Norſke Exemplar ſtaaer ikke Svert-Rige, ſom er en Skrivers-Feil, men huere-ritiffens. Og maae man vel obſervere, at deſſe Grændſer i Begyndelſen ere blevne antagne af private Perſoner, og ſatte til Skillerum imellem de Norſkes Udmarker paa den ene og de Zempters og Helfingers paa den anden Side, af hvilke de forſte, indtil for omtrent 100de Aar ſiden, vare eet Folk med de Norſke, de ſidſte ogſaa i Henſeende til Oprindelſen, men gave ſig endelig, eſterat de en Tid lang havde levet paa deres egen Haand, under den Svenske Regering; hvorved de Svenske fik Anledning

ei

(1) See Jacob Matthia Sigprædiken over Niels Krag Fol. E. 4.

ei alene at giøre Prætensioner paa Jempteland, men og at udstrekke deres Magt til Lapmarken. Herom ville vi for nærværende ei tale videre, for end vi komme til den Svenske Lapmark, men til Bevis for hvad vi om disse Grændser har sagt, alene anføre nogle Ord, som i forbemeldte gamle Norske Document staae næst for ovenangførte, og ere disse: Thetta Landamære hassua Jempter og Zelsingiar halder, sidan Londen waro bygt, ock their gøldet syri huer sem a hafua gengitt. Ock heffuer Landamære 2c.

§. 21.

Men at Helgeland eller Nordlandene, som sagt er, ei har været beboet af Norske eller strakt sig længere, end til Roberg, det bør alene forstaaes om de ældste Tider, for Harald Haarfagers Regering og noget derefter; Thi lad end være, at det faste Land og de store Fjorde der norden for, ei strax efter hans Tider ere blevne af de Norske beboede, saa er det dog uden al Tvil skeet med Verne; Thi i Ol. Tryggvasons Saga af Keenhjelm (hvilket Sted siden i sin Sammenhæng skal anføres) staaer det, at Norges Længde, naar man ei regner Finmarken dertil, er fra Got-Elven og nord til Veggstafs; af hvilke Ord man let kan see, at Finmarken i de Dage ei har strakt sig længere synder, end den nu gjør; Thi Veggstaf er uden al Tvil intet andet, end det Forbjerg Væggen, som ligger nordvest paa den De Arnøya, hvilken er den yderste i Tromsen mod Finmarken. Og vil derfor denne Talemaade intet andet sige, end hvad paa et andet Sted i forbemeldte Saga staaer antegnet (m), hvor det heder: at Oluf Tryggveson blev Konge over hele Norge fra Sinnabui (det er Finmarken, som de Norske i gamle Dage ogsaa kaldte Simsbudir) og indtil Got-Elven. Desuden siger Snorro Sturlæson (n), naar han

(m) Edit. Schalh. P. 2. p. 20.

(n) Heimsk. P. 1. p. 619.

taler om Thorer Hund's Tog til Biarmeland, at Norden paa Helgeland er et Sted, som kaldes Sandvær, men Sandvær heder nogle Øer, som ligge nord i Tromsen ud til Havs mod Finmarken. Tromsen har altså den Tid været regnet til Helgeland, og beboet af Norske; hvilket og noksom kan sluttes af Einar Skulafons Vers, som staaer udi Olai Wormii Lex. Runico, hvor Norges fornemste og betydeligste Øer opregnes, og blandt dem ogsaa Thrøm, Thrumu og Senju. Og mener jeg, at det, som nu er anført, kan være nok for at vise, at Finmarken med ingen Grund kan siges, at have strakt sig i gamle Dage længere mod Synden, end den nu gjør (o).

§. 22.

Alf dette, som nu om Finmarkens og Nordlands gamle Grændser og videre Tilstand i de ældre Tider er sagt, mener jeg, at man kan finde Oprindelsen, hvoraf den Talemaade i Danmark, og maaske tilforn paa andre Steder, er kommen, at fare eller ride til Thrums; Thi paa Tromoen norden for Senjen ligger et stort Fjeld, kaldet Trommenfjeld: Men naar de Gamle skulde have Jetter, Bergboer og Hæx-Mestere at udpynte deres Historier og Eventyrer med, saa skulde de stedse søge dem paa de nordeste Steder, hvor enten ingen Fjolk, eller lutter Finner og deslige boede, og derfor har vel forommeldte Fjeld i gamle Dage, for end Landet af de Norske blev beboet, og man fik fat paa Hekla i Island, været anseet for et Opholds Sted for lutter Jetter og Trolde, eller for Troldekærlingernes Samlings-Plads, ligesom Hekla og Blokshierg. Der af har vel ogsaa en Ø, som ligger syddest i Tromsen, og jævnsides med

be-

-
- (o) Her maae observeres, at vi paa dette Sted aleue tale om Es-Kanten af Finmarken, og hvad som ligger paa den Vestre Side af Kialen; Thi man skal se den (§. 46.) saae at see, at Finmarken paa den østre Kant har gaaet langt længere, og strakt sig indtil Jamteland.

bemeldte Fjeld, faaet Navn af Tuffe. Ei at tale om andre Steder saa vel i Tromsen, som fornemlig i Finmarken, hvilke ere blevne kaldede efter Tuffer og Frolde. Men det artigste er, at disse Frolde alt mere og mere avancerede mod Norden. Først vare de i Trums, saa i Finmarken, Biar- meland, Risaland og Totunheim, og endelig i Hellulands eller Græn- land; Obygdir, alt efter som Landene bleve bebyggede, eller flere mod Norden opdagede. Enhver af de nordiske Nationer vilde og gierne skyde disse forfærdelige Gæster fra sig, og hen til deres Naboer. De Danske vilde have dem i Trums, de Norske i Finmarken, eller paa Island, hvoraf den Talemaade blandt dem er kommen: Far til Hekken-Fjeld: Men Islænderne i Svalbardi, Helluland; eller Grænland; Obygdir.

§. 23.

Man kan ogsaa, for det andet, heraf let slutte, hvorfor Finmarken undertiden af de Gamle ei er bleven regnet til Norge, eller Norge siges at strekke sig fra Got-Elven til Finmarken. Som for Exempel, naar Oluf Tryggveson paa nys anførte Sted siges at være bleven Konge over hele Norge fra Sinnabui og indtil Got-Elven (p), og der paa et andet Sted i hans Saga eller Historie staaer (q), at Norge havde mod norden Finmarken. Dette er da skeet, ikke fordi Finmarken paa den Tid ei horde de Norske til (hvilken Indvending man heraf let kunde gjøre os), men af ingen anden Aarsag, end at Landet da var beboet af lutter Finner, og ikke af Nordmænd. Og derfor vil foran-
førte

(p) Man har billig Aarsag at paastaae, at dette bør forståaes inclusive, Finmarken ogsaa tillige indbereget, da man finder, at saadant blandt de Gamle ofte er brugeligt, som f. e. naar det hedder: at Norr fik hele Landet fra Totunheim og indtil Alfheim, see §. 78. hvor det er klart, at de sidste Ord bør forståaes inclusive, da Alfheim i gamle Dage stedse blev regnet til Norge.

(q) *Reenbielm* edit. p. 91.

forte Talemaader intet andet sige, end at Oluf Tryggueson blev Konge over alle Norge, og alle de Lande, som i ommeldte Strekning af Norge vare beboede, saa at Norge her, og andre deslige Steder, tages i Særdeleshed for de Lande, som fra Arids Tid af Norge havde været beboede, Skat-Landene, eller de nys opfundne og erobrede, ei indberregnede. Man kan derfor lige saa lidt heraf giøre den Slutning, at Finmarken ei har hørt de Norge til, som at Jemteland ei har været en Provins af Norge, fordi de Gamle sige: At Norges Grændser mod Sverige er Field-Ryggen lige fra Eyde-Skov og nord til Finmarken, eller at Island, Færøer, Grønland, de Hetlandiske, Orcadiske og andre i Vester-Havet liggende Øer ei have hørt til Norge, fordi forommeldte Hav siges at være Norges Grændser mod Vesten. Og eftersom denne Objection, der af foransførte Steder kan udtræffes, er den vigtigste og næsten eneste, man i denne Sag kan giøre os, saa vil jeg, for tydeligen at vise, at saadane Steder og Talemaader ei kan taale anden Forklaring, end vi derved har gjort, anføre en gammel Geographisk Beskrivelse over Norge, hvori Finmarken siges at være Norges Grændse mod Norden, og dog tillige regnes blandt Norges Hoved-Dele. Samme er tagen af oven anførte Oluf Trygguesons Saga, og lyder saaledes: Synden fra Norge er Danmark, øster fra Sverige (som oftest settes Sverige synden for Norge, men Danmark østen for), mod Vesten Englands-Havet, og mod Norden Finmark. Norge haver tre Odder. Landets Længde er fra Got-Elven og nord til Veggstafs, men Bredden er fra Eyde-Skov til Englands Havet (Vester-Havet, som de Gamle og kaldede Vestra-Salt). Landet er ellers deelt i efterfølgende Dele, som kaldes: Diiken, Hordaland, Upplønd, Thranheimur, Salogaland, Finmørk. I disse Landskaber ere mange Herreder, mange Fylker og utallige Øer 20. (1). Desse Ord vise os nu, 1) at, uagtet

(1) At Norge paa dette og andre Steder, hvor Finmarken siges at være dets Grænd-

et Finmarken undertiden settes som Norges Grændse mod Norden, saa har dog Landet virkeligen ligget under Norge, og hørt de Norske til. 2det, At Finmarken har strakt og bøiet sig langt nord omkring Nord-Cap, eftersom Autor siger, at det ligger norden for den nordre eller tredie Odde af Norge, og norden for Veggstaffs. 3die, At Finmarken den Tid har været af et stort Begreb, eftersom den kunde regnes blandt Norges Hoved-Dele, og settes imod de store og vidtløftige Landstrekninger, Halogaland, Ebrandheim, og saa videre; og at selvfølgelig 4de, ved Finmarken her og paa andre Steder ei kan forstaaes Trumfen eller nogle faa Der i Vest-Finmarken; Thi at ville regne de faa Der i Trumfen og Vest-Finmarken for den 6te Deel af Norge, eller sette dem imod hele Nordlandene, eller nogen anden af foropregnede Dele, er ligesaa latterligt og urimeligt, som om man vilde dele Danmark i Jylland, Fyen, Sjælland og Syroe, og sette sidst anførte De, som den fjerde Hoved-Deel af Danmark imod nogen af de tre øvrige Lande.

§. 24.

Forbemeldte Objection kan endnu paa en anden Maade besvares; Thi i Almindelighed at tale, saa er det ingen Følge, at, fordi Skribenterne

se mod Norden, eller at ligge der Norden for, tages i Særdeleshed for Norges Rige, Skat-Landene ei indberegne, bliver desuden Sole-klart, naar man sammenligner samme med andre Steder, hvor der tales om Norge tilføjede med alle dertil hørende Lande; Thi da siges Grændserne, mod Norden, ikke længere at være Finmarken, men Gandviken; mod Vesten, ikke Englands Havet, men Hulgulfey-Sundet, mellem England og Irland, alle i Vester-Havet beliggende Der, som strakte sig didhen, indberegne; mod Østen, ikke længere Fjeld-Nyggen, som kun var Grændse paa den Kant for Norge i Særdeleshed, men Lyde-Skoven, for derved at tilkiende give, at Jamteland, Lapmarkene og andre østen for Kisten beliggende Steder og burde regnes dertil; og endelig mod Synden-Got-Elven. See Stykker hin Grodes Vers om Kong Olaf den Hellige, anført §. 35.

terne undertiden sette det ene Land som Grændse for det andet, derfor hore de ei sammen, eller under samme Regering. At Finmarken derfor paa oven anførte Steder skilles fra Norge, gjør intet til Sagen, og hindrer ikke, at jo Finmarken har været en Provins, Norge tilhørende; Thi ingen vil vel negte mig, at jo Halogaland, fra de første Tider af, da man har nogen Underretning om dette Land, har været anseet for en Deel af Norge, beboet af Norske og staaet under Norske Konger, men ikke desto mindre giøre Skribenterne undertiden Forskel imellem Norge og Halogaland. Ad. Bremensis skriver, at Zalgoland er en Ø, som grændser til Normannien eller Norge: Men en gammel Skribent, som har skrevet Anmerkninger til ham, retter ham herudi, og setter: at Zalgoland er den sidste og nordeste Deel af Norge (s). I Sorla Sterka Saga (t) berettes: at Sorli hafdi 60. Skip oc 18000. Manne af Noreyge ok Elsom (Indbyggerne i Bigen) ok Zalogalandi. Næsten paa samme Maade siger og Sagann af Haldane Eysteins syns (u): at den Norske Konge Zalsdan valdi a hui Solf um alt Noret, Simmork og Zalogaland. Og udi Hromund Greips Sonar Saga (v) berømmes Euanhvite deraf, at hun var det deiligste Fruentimmer af alle, som fandtes imellem Sverige og Zalogaland, det er, i hele Norge. Det er og noget sært, at, naar Saxo Grammaticus (x) opregner de Norske Helte, som vare med i det bekiendte Bravalla-Slag, saa nævner han først dem, som vare fra Thelemarken, dernæst dem fra Norge, siden dem fra Sogn, og endelig dem fra Jathria, eller Jæderen: Men hvo vil vel

der:

(s) *Ad. Brem. de Situ Dan.* ap. Lindenbrog. in script. rer. Septent. p. 65. & vet. Schol. (105).

(t) p. 34.

(u) p. 22. C. 9.

(v) p. 9.

(x) Lib. 8. p. 144.

deraf giøre den Slutning, at disse Lande den Tid ei hørde til Norge? Disse anførte Steder give da noksom tilkiende, at man alene af forbeholdte Talemaader, hvori Norge siges at grændse eller strekke sig til Finmarken, ingenlunde kan giøre den Slutning, at Landet i de ældre Tider ei har været en Provins under Norge, eller at det har hørt andre, end de Norske til. Saa meget har og kan vi alene tilstaae, at Finmarken fra de ældste Tider af ei har været beboet af Nordmænd. At samme ogsaa bør gielde om Helgeland, eller at dette Land ei heller i de ældre Tider er blevet regnet til Norge (y), er noget, som med ingen tilstrekkelig Grund kan godtgjøres. Nys anførte Steder, hvor Helgeland alene i Henseende til det blotte Navn skilles fra Norge, eller den Omstændighed, at det i gamle Dage har havt sine egne Konger, gjør vel lidt eller intet til Sagen. Dithins Efterkommere satte sig fornemlig ned paa Helgeland, og derfor bliver de Norske Kongers og Jarlers Slegt-Register fra Dithin kaldet *Zaleyga-Tall*, hvilket noksom tilkiende giver, at de Norske, endog i de ældste Tider, har været ligesaa sterke der som andre Steder i Norge. Skal Helgeland have faaet sit Navn af *Zoloje*, *Forneoters Søn* (z), fra hvilken Norr var den femte i nedstigende Linie, saa maae man slutte, at Helgeland om ikke før (hvorfor og de Norske i *Marmendelens Vers* (a) kaldes *Helgelændernes Born* eller *Sønner*) dog ligesaa tilig har været beboet og eiet af Norske, som den øvrige Deel af Norge; og altsaa seer jeg ikke, hvad som i gamle Dage kunde skille dette Land fra Norge (b).

§ 2

§. 25.

(y) *Verelius* in Not. ad *Hervarar-Saga*. p. 22. Og *Torst. Vikingsfous Saga* in Not. *Verelii* ad *Herv. Sag.* p. 28. hvor det saa heder: *Loge hefur Kongr heitit, hann rídi fyrí þui Landi, er liggur í norðr af Norege ic. hann var Kallýd haloge. Á honnom tók landit nafn og var Kallýd halogaland.*

(z) *Arngr. Fon. Crymogea*. p. 31.

(a) *Alfs Saga*. p. 10.

(b) At og de Steder og Talemaader, hvorved Finmarken og Helgeland siges at lig-

§. 25.

Men hvad den Post angaar, at Grændserne mellem Norge og Sverige ogsaa siges at begynde eller ende norden ved Finmarken, som for Exempel, naar Snorro Sturlafson i hans Norske Kronike (c) beretter: at Grændserne imellem Norge og Sverige vare Got-Elven fra Vænner-Søen og ned til Havet, men siden Norder-Markene alt indtil Lyda-Skov, og endelig Kjølen alt nord til Finmark; og i foransførte gamle Norske Document: Landmærket siges at begynde norden ved Finmarken og gaae siden søer efter Kjølen 2c.; saa er samme endnu mindre tilstrekkelig til at bevise, at Finmarken i gamle Dage ei har været regnet, eller rettere, hørt til Norge. Og ere mine Tanker derom desse: at paa de Tider, da Grændserne norden for Dofre-Fjeld bleve satte, hvortil Jampterne og Helsingerne i Oluf den Helliges Tid alerforst gave Anledning, og da de siden under Harald Gilles Regering ere blevne fornøede, har de Svenskes, eller rettere Jampternes og Helsingernes District i Lapmarken paa den Svenske Side, ei strakt sig længere, end til det Sted omtrent, som laae under samme Hoide med Røberg i Senjen, eller den synderste Kant af Finmarken, uden at være endnu kom-

men

ge eller være Grændse norden for Norge, vil sig langt andet, end at de ei hørde Norge til, kan ei alene sees af det Exempel med Den Eyda, som ligger midt inde i Norge selv, ikke langt fra Jæderen, og dog siges at ligge norden for Norge, og norden for Jæderen, i Hrolfs og Gottreks Saga Cap. 6. p. 31.; men heri har jeg ogsaa de Svenske Stribenter fuldkommen paa min Side; Thi saa taler Biserner i hans Tractat de Gotunh. p. 80. Historiæ tradunt, quod nordur fra Norrige liggr Halogaland, Finmark & Sitha (kunde dette ikke være Scythien?). *Thorst. Vik. hist. p. 1. significantes, non extra Norrigiam, sed in boreali ejus plaga istas regiones suas esse. Sub titulo enim Norrigia comprehenduntur.* Og hvad have vi nu længer Vidnesbyrd behov?

men norden for Botnen (d) og til de der værende Lapmarke, saa det der over var uforfødt, at gaae videre med Grændse-Stellet imellem Finmarken og de norden og østen omkring Botnen liggende Lapmarke, hvor af de Svenske endnu intet eiede. Dette har jeg her kun saa kortelig villet erindre, efter som vi siden faae bequemere Tid og Sted til samme med større Noiagtighed og Bidløstighed at udføre.

§. 26.

Efterat vi da har beseet Finmarkens Grændser paa den vestre Side, og saa vidt som mueligt er, determineret, hvorvidt samme i gamle Dage har gaaet; saa ville vi nu vende til den østre, for at undersøge, hvor langt Finmarken paa den Kant haver strakt sig. Og mener jeg da, at

G 3

det

(d) Her maae jeg tage Anledning, om den Botniske Bugt at erindre dette, at nogle meae, at den i gamle Dage er kaldet Dumbshaf. Verel. Not. ad Hervar. Sag. pag. 27. : men deri, mener jeg, de tage feil, og at ved Dumbshaf intet andet bør forstaaes end Is-Havet næst norden for Gandvik; Thi skönt de ville godtgjøre sin Mening af Bardar Saga, hvor det saa heder: Dumbur Kongr vied fyrir hafsbotnum heim, er ganga i landsudir af Rislandi, enn fyrir sunnan Geingur haf þad, er nu er kallad Dumbshaf; saa viser dog et andet Sted i samme Saga tydelig, at ved dette Dumbshaf ingenlunde kan forstaaes den Botniske Bugt, naar der siges: at Giestur Bardarson sigldi norður med landi, oc alt fyri Salogaland og Finmark oc sua til hafsbotna; oc er their Komo norðr yfir Dumbshaf 2c. Den berømte T. S. Bayer har og været af samme Mening om dette Hav, som kan sees af hans Kart over det gamle Rusland Tom. IX. Comm. Acad. Petrop. hvor Damsshaf (er en Tryk-Feil, i Stedet for Dumbshaf) staaer norden for Gandviken, og derhos disse Ord: *Damsshaf mare Glaciale toto tractu inde a Finmarkia Norvegia.* Ved de Havsbotne derfor, som Dumbur paa anførte Sted siges at have reget over, kan intet andet forstaaes, end de store Bugte og Indvige, som de Gamle har forestillet sig at være mellem Grænlands Obygdir og Tatariet.

det med temmelig Visshed kan godtgjøres, at bemeldte Land paa denne Side har gaaet ei alene ligesaa langt mod østen, som nu, men og langt længere, lige til det Hvide-Hav; Thi saa ofte der tales om de Gamles Reise til Biarmeland, saa heder det, at de seglede norden omkring Finmarken til Gandvik, og nævne Skribenterne aldrig noget Land der imellem beliggende, men sette Finmarken og Biarmeland som næst til hinanden grændsende Lande; hvoraf man let kan slutte, hvor langt Finmarken den Tid har strakt sig, da Biarmeland laae ved Dwina-Floden, besondrerlig paa den østre Side af den, som man kan see af oven bemeldte Others Relationer (e). For dette videre at bevise, vil jeg alene anføre følgende Exempler: Da Thorer Hund af Biarkø i Senjen, paa hans Tog til Biarmeland, reisste tilbage igien, saa meldes i Heimskringla (f): at han seglede fra Biarmeland og Wiena-Floden tvert over Gandvik, hos og omkring hvilken Sagann af Illauge Gryndar-Fostre setter Finmarken; Thi efterat den først har berettet (g), at Sigurd paa hans Reise af Stormen blev fordreven til Gandviken, saa heder det siden, naar den kommer til at tale om hans Hiem-Reise derfra, at han drog fra Finmarken (h): *Þeir had sigldi Sigurdur fra Finnørk. Allsaa har da Finmarken strakt sig til og omkring Gandviken, eller det Hvide Hav. Saaledes heder det og i Ketill Hængs Saga (i): Zielt hann nordur fir Finnørk, og sua austur til Gandvøk, at han drog norden omkring Finmarken, og saa øster til Gandviken. Og i Orvar-Oddz Saga (k) for-*

tæl

(e) §. 3.

(f) T. I. p. 624.

(g) p. 8. C. 3.

(h) p. 18. C. 6.

(i) p. 13. C. 7.

(k) p. 7. C. 6.

tælles, at da Odd reiste fra Finmarken, kom han strax til Biarmesland, og strax efter om hans Reise tilbage (1): hadan (fra Biarmaland) hieldu þeir til Simmørkiu, at han satte sin Raas derfra over til Finmarken. Herover siges ogsaa Finmarken at ligge østen for Norge i Sorla-Sterka-Saga (m), hvor det heder: Suiphald, sem merkit bar, hann var af Finmark austan, erit hamramur, at Suiphald, som var Kong Erling paa Upland i Norge hans Fæneke-Drager, var østen fra Finmark, og kunde forandre sig i adskillige Skikkelser.

S. 27.

Hvad hidindtil om Finmarkens Grændser mod Østen er sagt, kan endnu mere bestyrkes, da vi nu ville tage os for at betragte Norges gamle Grændser i Almindelighed, hvordan de, nemlig paa den nordlige og østlige Kant, har været; Og det for at vise, ei alene at Finmarken har strakt sig saa langt, som før er meldet, men at ogsaa det, i gamle Dage sig saa vidt udstreckende, Finmarken har hørt Norge til, paa det ingen skal tænke, at hvad tilforn om Finnerne og Finmarken er sagt, angaaer alene Sø-Finnerne i Nordlandene eller Vest-Finmarken. Dersom vi da ville gaae til de ældste Tider, og betragte den Deling, som de tvende Brødre Norr og Gorr gjorde sig imellem, i Følge af hvilken den første skulde beholde af den Strefning af det faste Land, som han havde faret over, men den sidste alle Der paa Siden af Norge rundt omkring, som han kunde omkring segle, saa skulde de Norrke i Følge af samme have havt Rettighed at tilegne sig saa vel den hele Svenske Lapmark, som alt hvad der ligger norden for, ei alene Derne, men og det faste Land, lige til Finland og det Hvide-Hav; Thi Norr begyndte sit Tog fra Gotland, som laae østen
for

(1) p. 8. C. 7.

(m) p. 39.

for Botnen, overvandt under Beis i et Feltslag Indbyggerne der norden for, hvilke boede bag Finmarken, drog siden Vester over Kiolen ned til Thronthiems Fiord, og siden langs med Dobre Field søer efter, Og efter Accorden mellem Brodrene er det venteligt, at Gorr har tilegnet sig alle Der uden for denne hele Strekning, det er, fra Gandvøck til Got-Elven, ligesom hans Broder siges at have tilegnet sig det faste Land. Saa at dette synes at have været første Begyndelse til Finnernes Indighed og Skat-skyldighed under de Norske. Hvad hidindtil er sagt, grunder sig paa oven-ansorte gamle Historie om Norges Opfindelse, hvoraf Visner i hans Nordiska Kämpa: Dater har indført et Stykke, oversat paa Svensk (n), af hvilket vi for Kortheeds skyld alene ville anføre følgende: Derifrån for han (Norr) Våster ut til Zafs, och mötte där sin broder Gorr, som hade komit från Nordska Havet, och i då n fården underlagt sig alle bygda och obygda Byar; och seden de sin emellan hade delt Lånderna, seck Norr hela fasta Landet norden fra Jättehemar alt söder til Alfheim, og warder nu detta Land kallat Norrige; men Gorr tillkomo alla Viar 2c. Her siges nu Norges faste Land at have strakt sig fra Jättehem eller Totunheim til Alfheim, det er, Landet ved Got-Elven; Men ved Totunheim kan her, saavel i Henseende til Norrs Reise, som de Gamles Beskrivelse over Totunheim, ei forstaaes andet, end hvad forommeldte Saga om Norges Opfindelse kalder Totland (hvilket bemerker det samme som Totunheim) eller noget andet Land, der østen og norden for; Thi saadan Beskrivelse gior Sagann af Samson Sagre (o) over de nordostlige Lande af Europa: Gudmund havde at raade øster i Glæsivoll, som ligger østen for Risaland. Risaland ligger i Nord-Øst fra Øster-Søen (til austurs oc nordurs af Austurveiginum)

(n) p. 6.

(o) p. 20. Cap. 13

og derfra ud i Landnords, mellem nord og nord-øst) Totunheim, og boer der Trolde og Uvætter, men derfra hen imod Grønlands obygd thir, strekker sig det Land, som kaldes Svalbarthi. Af hvilken Beskrivelse man kan lære at kiende, baade hvad Idee de Gamle har gjort sig over Landstrekningen paa den Kant; saa det er ikke at undre over, at de har kunnet forestille sig, at det var unueligt at komme over Land fra Grønland til Norge, hvilken Reise de fortælle, at en ved Navn Zarald Geed i gamle Dage skal have gjort; som og, paa hvad Sted de Gamle egentlig og i Almindelighed har villet havt Totunheim eller Totland at være beliggende, nemlig østen for Gandviken; hvilket ogsaa Arngrim. Jonæ har indseet, naar han siger (p) : at Risaland grændser til Finmarken, og derfra var ikke langt til Totunheim. Men at andre, og iblandt dem de 2de Værde Antiquarii Sperling og Verelius, har flyttet Totunheim vesten for Gandviken, og vil have det at ligge nordst i Norge, enten i eller ved den Landstrekning, som nu kaldes Finmark og Lapland, er en Forseelse, som uden al Tvil fornemlig er kommen deraf, at de ei har observeret, at Finmarken i gamle Dage strakte sig lige indtil Gandvik, og altsaa i Nær-værelsen af det der østen for beliggende Totunheim (q).

H

§. 28.

(p) Crymog. p. 42.

(q) Endnu grovere er deres Bildfarelse, som, tillige med alt andet, vil trekke Totunheim ind i Sverige og paastaae, at det har ligget rundt omkring den Botniske Bugt. Dette skal, efter der s. M. niag, kunne bevises af et vist Sted ubi Herbarar Saga, som siden §. 32. skal ansøres, og de saaledes behager at oversætte eller fordreie: Gotunheimia vocabatur ille tractus terrarum, qui trans Gandvikum in boream, cis Ymislandium in meridiem circa vel medio arzingens Halogalandiam, vergebat. Men enhver, som har mindste Indsigt i Sproget, maae selv domme, om denne Oversættelse er overensstemmende med Originalen, efter hvilken den ikke kan og bør blive anderledes, end saadan: Totunheim blev Landet norden for Gandvik kaldet, men Landet syden for, Ymisland, liggende mellem Halogoland og Gandvik. See Bjørners Traktat de Gotunheim. C. 7. p. 36.

Skulde ellers nogen synes, at vi i denne Materie gaae alt for høit op i Tiden, og paastaae, at anførte gamle Historie ei kan være af sænderlig Troverdighed i Ting, som skulde være passerede i saa ældgamle Tider, saa kan dertil svares, at vi vel ei ere saa u-rimelige, at vi, med endeel blandt vore Naboer, i Ting, som angaae de ældste Tider, ville begynde ligge fra Adam eller Noah af, og at vi fuldkommen naae vort Diemerke, naar af anførte gamle Saga Kunst kan godtgjøres, som vel ingen vil negte mig, at Sagen har været af den Bestaffenhed, som sagt er, i det mindste den Tid da oftbemeldte Saga blev skreven, hvilket dog maae være skeet for nogle hundrede Aar siden: Men at vi imidlertid ei kan see, med hvad Grund man vil negte vore gamle Historier, deres Troverdighed, end og i de Ting, som angaae de ældste Tider, mere end andre, saa længe de ikke indeholde noget, som enten i sig selv er u-rimeligt og fabelagtigt, eller strider tværtimod andre og troverdiggere Relationer. Ingen af Delene kan med Billighed om for anførte gamle Saga eller Historie siges. Og kommer den, i Særdeleshed hvad Norges gamle Grændser paa den nordlige Kant anbelanger, meget vel overens, saavel med andre vore egne gamle Skribenter, som fremmedes Beretninger. Hvad de sidste angaaer, saagior Alb. Crantzius i Fortalen til hans Norske Kronike saadan Beskrivelse over Norge og dets Grændser: Norge, som er det tredie blandt de nordiske Riger, og det alleryderste Landskab mod Norden, hvorfor det ogsaa blandt de tre nordiske Lande af os er sat allersidst, strekker sig med sin Længde allerlængst op i Nord (in extremam Septentrionis plagam porrigitur) hvoraf det ogsaa efter det Tydske Sprog har faaet sit Navn. Landet begynder fra nogle Klipper og Sørbierge ved det Balthiske Sund, dreier siden omkring mod Norden, og strekker sig forbi det sydende Sav (uden Tvil Mosfø, Stro-

men)

men) omkring til de Riphæiske Bierge, hvor det endelig endes. Og noget derefter: Det hele Land (Norge) har nu for længe siden været Christen, undtagne de, som boe paa hin Side Biergene ved Jeszavet, hvilke ere hengivne til Troldoms Kunst og Hæxerier, saa at de give sig ud for at vide og forud sige alt hvad der passerer i hele Verden. Desse ere de vilde og omslakkende Lapper, hvilke i saa fald et Land bruge alene vilde Dyrs Skind i Stedet for Klæder. Af disse Ord, som mestendels ere tagne af en ældre Skribent, nemlig Ad. Bremensii (r), lære vi nu 1): At Norge saavel i Ad. Bremensii, som Alb. Crantzii Tider, har strakt sig alleryderst mod Norden, og følgerigen indbefattet Finmarken, som det nordeste District af disse nordiske Lande; Hvorfor og Alb. Crantzius paa forberemelte Sted, noget længere hen, siger: At norden for Normannien eller Norge, som det yderste Landskab mod Norden, boer intet Menneske, og finder man der intet for sig, uden det forfækkelige og uendelige store Hav, som gaaer om hele Verden. 2det) At intet andet Land den Tid har strakt sig saa langt nord, som Norge; Thi Crantzius siger udtrykkelig, at det er det alleryderste Landskab mod Norden, og at han derfor allersidst har taget dette Lands Historie for sig, efterat han tilforn har handlet om Danmark og Sverige, følgerigen har Finmarken hørt Norge alene til, og ingen anden Nation havt Deel derudi, eller strakt sit Herredome saa langt nord som de Norske. 3die) At Norges Grændser i foranstøit Skribenters Tider har gaaet lige til de Riphæiske Bierge, men de, af dem saa kaldede, Riphæiske Bierge kan, efter deres Beskrivelse, ingen andensteds søges, end østen for Botnen og i Finland; Thi Ad. Bremensii siger udtrykkelig, at de Riphæiske Bierge ligge østen for Sverige (s), hvil-

(r) De situ Daniae &c.

(s) l. cit. See §. 10. Dette tilstaae ogsaa de Svenske Skribenter selv, og siger

Eet Alb. Crantziius ogsaa igientager, og legger til, at Rufferne boe syden for desse Riphæiske Bierge. Videre sige de ogsaa: at Helsingland er Skritfinnernes Hoved-Stad, hvilket Navn ogsaa et Landskab fører, der ligger paa de høie Bierge, som grændse til de Riphæiske: Men nu er det bekiendt, og skal siden videre godtgjøres, at Helsingland i gamle Dage strakte sig til den østre Side af Botnen og Ula-Træsk i Finland, følgelig maae Norge, som den Tid ogsaa grændsede til de Riphæiske Bierge, ogsaa have strakt sig til Ula-Træsk i Finland, hvilken Sø ligger accurat under samme Hoide, som det Hvide-Hav eller Gandsviken. Og paa det ingen skal tænke, at dette er en pur consequence, som ingensteds har hieme (hvilket det dog med ingen Billighed kan gjøres til) saa ville vi til videre Stadfæstelse betiene os af de Svenskes egne Love og Documenter, for at godtgjøre, at den Slutning, vi af Crantzii Ord har gjort og udtroffet, angaaende Norges gamle Grændser ved Ula-Træsk i Finland, er i sig selv ganske rigtig og umueligen kan omstødes; Thi i den gamle Helsingiske Lov, i Begyndelsen af den sidste Spho, staaer udtrykkelig disse Ord: *Sua Skiptis Landom tuæggiä Konunga mäelan, at Swerikes og Norikes birjas i Ula-Træsk, og leder æpter Phmæ fæmtan Wikno langan.* Samme har Rudbeck anført i hans *Atlantica* (t) og saaledes paa latin oversat: *Sueoniam* (Oversættelsen af dette Ord er ganske urigtig, af det han har læst *Suia*, i Stedet for *Sua*) *duo diuidunt Reges, ita ut Suetiæ & Norvegiæ limes sit Ula Palus, à quâ per dorsum Ymai montis itinere 15. hebdomadarum ducit.* Brevet eller Documentet, hvori disse Ord af den Helsingiske Lov ere indførte, er efter Rudbecks Tilstaaelse forfattet Aar 1374, og uden al Tvil det selv samme, som Peringskiöld i hans *Monumentis Sæo Gothicis* (u) taler

om

Dalin i hans *Svenske Historie* P. 1. Cap. 1. §. 11, at Seve-bårgets vidstrakte stål-rygg, mot Øster faldes af de gamle Riphæiske Bårgen.

(t) T. I. p. 445.

(u) *Monum. Upland. per Thiundiam*, p. 2. See og hans *Monum. Ullerak*, p. 150,

om, i Anledning af det gamle Grændse-Skel mellem Helsing- og Finland, og bevidner at være en Notarii Publici Kandskning om the gamle Råsmårke emellan Upsala Archie Biskopens Stift, Ahr 1374. I Samme er ogsaa blandt andet indført, at det staaer udtryffeligen i den Helsingiske Lov, at Hålsingia Raa byrjas i Ulo-Træsti, och ledhir åprir Isina fempran Wikna Langan. Hvoraf vi nu med temmelig Tydelighed kan forestille os, hvordane Grændserne i de ældre, jo og senere Tider, lige indtil disse tre nordiske Rigers Forening, paa den Kant har været, nemlig saadane: at Helsingland, Finland og den nordeste Kant af Norge eller Finmarken have stødt sammen ved Ulo-Træst, østen for Botnen i Finland, hvorfra Grændserne mellem Finmarken og Helsingland har strakt sig op efter Lapmarkene, og gaaet omkring alt indtil Uma- eller Yhma-Lapmark i en Linie paa femten Miles Længde, fra Søen og op mod Norden, (thi saaledes synes det at Ordene: Sãmptan Wikno Langan, maae forstaaes, og ikke om femten Ugers Reise, som Rudbeck (v) vil have det) saa at Helsingernes District østen og norden for Botnen har

H 3

da

hvor selv samme Ord findes, som tilførn af Rudbeck ere citerede, og hvoraf man kan see, at samme Tid og ved samme Leilighed ere og Grændserne mellem Norge og Sverige efter forbemeldte Lov bleve regulerede; hvorom videre siden.

- (v) Fra Ulo, som ligger ved Søen, og indtil Ulo-Træst, hvor de Norste Grændser begyndte, ere 15. à 16. Mile. Peringsk. Monum. Uplandiæ per Tiun. p. 8; hvorfor det synes, at samme Længde eller Brede ogsaa paa de øvrige Steder, den hele Strekning igienem, er bleven ved, lige indtil Jamteland. Skulde ellers nogen finde mere Behag i at blive ved Rudbecks Forklaring, skal det ei være os meget imod, saasom vi dog fuldkommen naae vort Mærke, og det i Følge af anførte Ord maae blive en afgjort Sag, at Grændserne mellem Norge og Sverige end og den Tid har strakt sig fra Finland og gaaet igienem Amisland, d. e. de Svenske Lapmarke og Nordland. Torf. Hist. Norv. P. I. p. 418, eller som de Svenske selv forklare det, See Biskops Tractat de

da været at regne for en femten Miles Distance omtrent fra Søen af og op i Lapmarken, men alt det øvrige norden for ligget til Finmarken, eller været beboet af vilde Lapper, som levede paa deres egen Haand uden nogen Regering, undtagen at de aarlig maatte betale en vis Skat til den Norske Lænsmand, naar han om Vinteren besøgte Lapmarkene. See §. 43. Naar vi nu da, efter foransførte Vidnesbyrd, lade Norge faae sine gamle Grændser mod østen tilbage igien, saa at det strekker sig fra Got-Elven og lige indtil Ula-Træsk, eller de Niphæiske Bierge østen for Sverige, saa er det først, og ellers ikke, at man kan sige, at Norge med sine Bierge omringer Sverige. (*Normannia suis alpibus circumdat Sueoniam*), som det heder hos Ad. Bremenlem. Saa at dette Sted da ogsaa kan tiene til at oplyse og bestyrke, hvad tilforn om denne Materie hidindtil er sagt. Af ansførte Crantzii Ord lære vi og 4de) At Lapperne paa hin Side Biergene og Finnerne ved Is-Havet har været regnede til Norge; Thi hele Norge, siger han, havde for længe antaget den Christne Religion, undtagne de, som boede paa hin Side Biergene, ved Is-Havet, og disse vare de vilde og omslakkende Lapper, som vare særdeles hengivne til Troldoms Kunst; Og giver samme os tillige Anledning at komme efter Aarsagen, hvorfor de andre Nordiske Nationer saavel Danske, som Svenske, i de ældre Tider ere komne i saa stort Udraab for deres Hæxerier og Kundskab i Troldoms Kunst, hvilket siden blandt endeel Fremmede har vedvaret indtil vore Tider. For dette at vise, vil jeg til en Prøve alene af Ad. Bremenli (x) anføre følgende: *Quibus* (sc. maleficis, magis &c.) *cum tota Barbaries*

Gotunheimia, p. 41. Vester-Botnen, hvilken tillige med Nørre- og Østre-Botnen, strekker sig vel ei meget over 15. Mile op i Landet fra Søen; Saa det dog falder ud paa det samme, jeg har sagt.

(x) loc. cit.

ries exundat, præcipue Norvegia talibus monstris plena est: Nam Divini & Augures, Magi & Incantatores, cæterique satellites Antichristi ibi habitant. Aarsagen hertil kan da ingen anden have været, end at de Norske alene, fra ældgamle Tider af, har havt at bestille og omgaaet med Finnerne og Lapperne, disse været anseete som Underfaater af hine, og Finmarken regnet som en Provins under Norge. Hvoraf Fremmede let kunde faae Anledning at confundere den ene Nation med den anden, hvilket ikke saa let kunde lade sig giøre med de Svenske, just fordi de vare ganske affondrede fra Lapperne og Finnerne, norden for dem, og havde slet intet med dem at bestille. Med de Norske havde det derimod en langt anden Sammenhæng, da man om dem gjorde sig de Tanker, at de med de Finske Lande ogsaa tillige besade de Finske Kunster, saa at de blandt Fremmede alene finge Navn for det, som Finnerne egentlig tilkom; Thi endskiont jeg gierne tilstaaer, at der i gamle Dage end ogsaa blandt de Norske selv fandtes saadane, som i deslige Sager vare temmelig drevne; saa var dog Finmarken det Sted, hvor de egentlig ginge i Svang, og den høie Skole, som de søgte til, der ex professo vilde lære Haandverket, saa at ei alene de Norske i Nordlandene forsendte deres Børn derhen, for at lære Kunsten, hvorpaa vi i Gunhilde, Kong Erik Blodøxes Dronning, har et betydeligt Exempel, men end ogsaa Biarmernes, som selv var en Finsk Nation (y). Og at Finmarken egentlig har været den Deel af Norge, som Ad. Bremensis og andre herved har forstaaet, kan desuden sees af hans egne Ord, naar han et andetsteds siger: At de, som leve udi de nordre Dele af Norge, ere meget hengivne til Troldoms Kunster (Vetus Scholiasites kalder dem udtryffeligg skrittefinnos, og Alb. Crantzius paa anførte Sted Lappones). Paa Biergene boe nogle vilde og

bar:

(y) Orvar-Odz Saga Cap. 27. p. 33.

barbariske Qvinder og Skov-Mænd, som synes, naar de tale, mere at knaskre med Tænderne og hvine, end fremføre rigtige Ord (z).

§. 29.

Med oven anførte, Norges gamle Grændser mod Østen og Gandsviken angaaende, stemmer ogsaa Saxo Grammaticus fuldkommen overens, naar han i Fortalen til hans Danske Historie bruger disse Ord: Og at vi noget fuldstændigere skal tale om Norge igien, saa maae man vide, at det grændser mod østen til Gothland og Sverige, men har paa begge de andre Sider Havet. Mod Norden har samme Rige et Land, hvis Beskaffenhed og Navn man ikke veed, og som ligger udyrket, men er fuldt af Folk, som ere af en usædvanlig Skabning, og er dette Land skilt fra Norge, som ligger lige derover paa den anden Side, ved et stort Hav. Sammenligner man disse Saxonis Ord med andre vore gamle Historier, saa kan man let giette sig til, hvilket Land han her mener, nemlig intet andet, end det forommeldte

(z) Ad. Bremensis har ei alene selv taget feil i det Ord *Qvanland*, og bildet sig ind, at det bemærkede *Qvindeland*, hvoraf han har gjort en særdeles Nation i vor Norden, som aldrig findes hos nogen anden Skribent, og skulde bestaae af lutter Qvinder: Men Rudbeck, *Dux ipse gregis*, har ogsaa, som en Liebhaber af alt hvad som var rart og selsomt, jeg vil ei sige urimeligt, betient sig deraf, som Vand paa sin Mølle, og vidst paa det Lifagtigste at forestille os deres hele Regimente og Indretning. *Qvananger*, i det norske Nordland, er da gjort til Amazoninderne's Hof, *Qvanerne* og *Cajanerne* til lutter Amazoninder, og saa videre; hvorpaa han koger os en heel Suppe paa de gamle Fabler om de Amazoner, *Gorgoner* &c. See hans *Atlant. T. 3. p. 499.* hvilken *Liber Canonicus* endeel andre Svenske Skribenter, saavel i andre, som denne Materie (See *A. Sundii Disput. de Patria Amaz.*) har gjort sig Samvittighed over at fravige, paa det de ei skulde anses for Rættere i Fæderuelandets Historie.

meldte Totunheim, hvis Beboere beskrives at have været forskreffelig store og hæslige; eller Zundingialand, ogsaa østen for Gandvik beliggende, hvor Indbyggerne, efter de Gamles Relationer, havde Hagerne sammengroede med Bryttet, og gave en Kost fra sig, som Hunde (a), eller noget andet Land, østen for Finmarken, paa hin Side Is-Haver. Grønland kan det ei have været, hvilket var de Norske og andre nordiske Folk den Tid vel bekendt, og langt mindre Finmarken; Thi dette Land er ikke skilt fra Norge ved noget Hav, ei heller har vore Forsfædre der forestillet sig Folk at boe af saa usædvanlig Skikkelse, ei heller var dette Lands Navn Saxoni ubekjendt, hvilket han selv ofte nævner, som og Biarmeland; folgelig maae det være eet af forommeldte Lande, som han her har meent, hvilket Norge med den østre Side af Finmarken laae lige over for, havende Gandviken og Is-Haver der imellem, som videre kan sees af de efterfølgende Ord, hvor han siger: at det store Hav, paa den øvre Kant, skærer Danmark igienem og støder an paa den syndre Side af Gotland, men den nedre Deel deraf gaaer mod Østen forbi den nordre Side af Norge (hvoreved ei kan forstaaes andet end Finmarken) hvor det endes i en stor Indvig, som kaldes af de Gamle Gandvik. Altsaa er der mellem Gandviken og det syndere Hav (han mener Øster-Søen) en ganske smal Hals af det faste Land, og hvis samme ikke havde været, var Sverige og Norge bleven til en Ø. Man lærer altsaa heraf, ei alene, at den nordre Side af Norge har grændset til Gandviken, men ogsaa, at alle de tage uimodsigeligen Feil, som ville bilde os ind, at Gandviken har været nogen anden Vig eller Hav, end den Hvide-Sø.

§. 30.

Hvad som endnu mere bestyrker mig i min Mening, at Finmarken i gamle Dage har været af større Begreb, end nu omstunder, og

(a) Saaledes beskrives de i Sturlaug's Saga.

ges Grændser strakt sig lige hen til Gandviken, er dette, at ei alene en stor Deel af den Ruskiske Lapmark, som ligger omkring Kola, af Russerne selv kaldes Mouremanskoy Leporie, Men Moureman bemærker hos dem en Normand eller Somand (da de Norske af deres Sø-Væsen og Sø-Noverie i gamle Dage maae allerførst være blevne dem bekendte) saa at Mouremanskoy Leporie da bliver det samme, som Nordmændenes eller de Norskes Lapmark: Men at ogsaa det Hav, som ligger mellem Archangel og Noua Zembla, efter Strahlenbergs Vidnesbyrd (b), hedder Mouremanskoy More, som og det hele Hav norden for Archangel (c), og i Særdeleshed den Hvide-Sø, som de gamle Gothe kaldte Gandawyck (d). Og altsaa maae de Mouremans eller Norske nødvendig have været Eiere af de Lande, som grændsede til forommeldte Hav, eftersom disse havde af dem faaet deres Navn.

§. 31.

Alt hvad man hidindtil af fremmede Skribenter til vor Menings Stadfæstelse om Norges gamle Grændser paa denne Kant har anført, kan end videre godtgjøres og uryggeligen bekræftes af de gamle Norske eller Islandfke Skribenters Vidnesbyrd, som derudi komme overens, at de Norske Kongers Herredome har strakt sig fra Got-Elven og lige indtil Gandviken. Til hvilket at bevise Snorronis Exempel og Vidnesbyrd kan være os saa godt som mangfoldige andre, hvilken berømelige og troverdige Skribent i det Vers, som han til Kong Haagen Haagensens Berømmelse har sammensat, iblandt andet berømer Kongen deraf: at han forbyder al Vold og Overlast, befrier og forsvarer sit Sæderneland,

be-

(b) Das Nord- und Ostliche Theil von Europa und Asia. p. 7.

(c) l. cit. p. 23.

(d) l. cit. p. 93.

bestemmer sit Folk og Undersaater, og (vædr eirn Sialfur alt a milli Elfar ad Gandviks landi) er alene selvherkende Regent over alt hvad som ligger mellem Elven og Gandviken (e). Men nu er det, saa vel af foranførte Saxonis Beskrivelse, som andre Norske og Islandske Skribenter klart og uimodsigeligt, hvad urimelige og fordreiede Indfald end nogle ville gjøre sig derom, at Gandviken hos de Gamle er det selv samme, som vi nu kalde Mare Album, eller den Hvide Sø, hvilket ogsaa Verelius selv, den redeligste og skionsomste blandt alle ældre Svenske Antiquarios, tilstaaer og bekræfter (f); følgelig kan man med in-

J 2

gen

(e) See *Verelii* Not. ad *Hervar. Sag.* p. 4. Hertil kan endnu legges *Seymer* hin *Frodes* Vers om Kong Olaf den Hellige, hvori denne Konge siges at have været regerende Monarch over alle Lande, som *Harald* *haarfager* erode, saa at Grændserne vare mod Norden Gandviken, mod Sønden Got-Elven ic. See §. 35; som og *Sagurstinna*, naar den, under følgende Titel: *Her gengr Olafr af Skipum sinum i Orkadale*, siger, At Kong Olaf den Digre underlagde sig hele Norge fra Elven, som var Landets Grændse mod Sønden, og alt nord efter til Gandvik. See *Torfæi Hist. Norv. P. 2.* p. 162.

(f) loc. cit. Samme gjør ogsaa alle andre fornuftige Skribenter, saa mange som heller ville følge Sandheden, end deres egen forvirrede Phantasi. At nævne een for alle, saa gjør det ei lidet til min Menings Bestyrkelse om Gandviken og dertil grændsende Steder, at den ypperlige Professor i *Petersborg*, *T. S. Bayer*, en Mand af saa stor Kundskab i deslige Sager, som vel saa skal kunne rose sig af, har paa hans Kart, som staaer i den 9de Tome af *Comment. Acad. Petropol.* p. 366. og fører den Titel: *Tabula Geographica Russiæ vicinarumque regionum circiter An. C. 949.*, affat samme accurat paa de Steder, hvortil jeg dem haver henført (Kjønt jeg ikke fik bemeldte Kart at see, for end efterat min *Tractat* allerede var færdig) nemlig *Gandwich v. Austurwich*, hvor nu det Hvide Hav er, der Vesten for *Ovenland*; østen for *Vina* eller *Wimr*, nu *Dvina* *Floden*, *Biarmeland*, og længere mod østen *Torunheim*,

gen Grund længere disputere os den Sats, at Norges Grændser i gamle Dage har gaaet lige ud til det Hvide Hav. Og er just dette Aarsagen, hvorfor Norge og Gandvik undertiden staaer sammen, og omtales ligesom tvende med hin anden næst sammengrændsende Steder: Som naar det heder i Grænlandz Annaler om foromtalte Harald Geits Reise til Norge, at hann kom alt vestan ur Grænlands bygd, oc austur til Gandvike, oc so i Noreg (g). Saa vidt om Norges gamle Grændser paa den Kant.

§. 32.

Har da Norge i gamle Dage strakt sig fra Alfheim og indtil Jotunheim, som laae østen (h) og norden for Gandviken, hvor om Hervarar Saga strax i Begyndelsen saa taler (i): Sua finst ritad i fornum bokum, at Jotnabheimar voro Kallader nordan umm Gandviik, enn fyri sunnan Lundzland (k); har Norges Grændser gaaet lige til de Niphæiske Bierge, østen for Sverige og Ula-Træsk i Finland; og har endelig de Norske Konger herffet over alle Lande, som ligge mellem Got-Elven og Gandvik eller det Hvide Hav, hvilket altsammen tilførn er bevist,

skiant det sidste Sted vel burde uden Tvil heller ligge noget længere op og i nord-øst fra Diarmeland, end saa langt mod østen, som det der er assat. Kartet grunder sig ellers paa den berømte Constantinopolitanske Keisers Constantini Porphyrogeneta's Beskrivelse over de, norden for hans Keiserdøme beliggende Lande, som er indryket i den Bog, han har skrevet til sin Søn, angaaende hvad der burde i agt tages af den, der skulde forestaae en Regering, som og paa andre troverdige Documenter. See l. c. p. 369.

(g) *Verelius* loc. cit. p. 28.

(h) See §. 27.

(i) Cap. I. p. I.

(k) Andre Exemplarer sette *Amisland*, og legge til: *amillum halogaland*.

vist, og end videre kan godtgjøres deraf, at de Norske i deres Brev til Kong Christian den 1ste, som blandt andre er seiet bag til Hadorphs store Riim-Kronike p. 161. lader sig forlyde med, at Norge grændser til Sverige i en circumferentse paa 400. eller 500. Mile. En Strefning, som man aldrig kan faae ud, om man end regner Milene for Tydske, med mindre man i det allermindste gaaer saa langt med de Norske Grændser i Finland, og øster mod det Hvide Hav, som tilforn er sagt (1); Saa følger af Fornødenhed, ei alene at Finmarken, som før er meldt, i gamle Dage har strakt sig lige til den Hvide-Øs, men at ogsaa Landet har hørt Norge og de Norske Konger til. Ingen har derfor mindste Narfsag og Billighed, naar han seer Finmarken af de gamle at blive regnet blandt Norges Provincker, eller at de Norske har taget Skat af Finnerne i Finmarken, da at giøre sig de Tanker, at derved noget andet, eller mindre Land er blevet forstaaet, end det, som nu saa kaldes, da herved tilstrefkelig er blevet godtgjort, at Finmarken i forrige Tider ei alene har indbegrebet alt, hvad dertil nu omstunder ligger, men og langt mere. Ligesaa mange Steder derfor, som vi hos de Gamle finde at regne Finmarken til Norge, saa mange Bevis har vi ogsaa, at ei alene det nu saa kaldede Finmarken, men end og den hele Lapmark indtil det Hvide Hav har hørt de Norske til. Som f. e. naar Autor til Ol. Tryggvælsens Saga

(1) Dølin setter i hans Svenske Historie P. 1. C. 1. p. 12. §. 10., at Fjeldryggen mellem Norge og Sverige, yderst fra Vestre-Havet ved Got-Elven og til grad. lat. 62. i Finland, er 350. Svenske Mile. Vil man nu antage disse for Norske, hvoraf 10. ere saa meget som 15. Tydske, og sette, at de Norske i deres Brev har forstaaet de sidste, saa bliver den hele Strefning 525. Tydske Mile lang, og sølgelig, naar Distancen mellem Ulo-Træsk og de Steder i Finland, som ligge under 62. grad. lat. fratregkes, Fjeldryggen mellem Norge og Sverige, fra Got-Elven til Ulo-Træsk, efter de Norges Regning, accurat mellem 4. og 500. Tydske Mile.

paa ovenanførte Sted (m) deler Norge i Viken, Hordaland, Uppland, Thrandheimur, Halogaland og Finnsrök; naar Arre Einarson, en af den Norske Konges Ostens Hofmænd i hans Beskrivelse over Norge, begynder norden fra og setter Finmarken allerfremst blandt Norges Provinser (n), og de Sø-Finner, Fjall-Finner, Lapper, Kareler og Gand-Finner (uden Tvil dem, som boede ved Gandviken) som dertil hørende Undersaater; naar en gammel Chorographie over Norge, som Stephanus anfører (o), deler hele Norge i 23. Provincier eller Fylker, og opregner blandt dem allerfjerdst Halogaland og Finmark, og naar endelig Hareck paa Thisttu siges at have opbaaret Skat af Finland eller Finmarken, hvorom det saa heder i Konunga-Sagorne (p): Hareck bleff måst vordat på Halogaland. Han hade tå haft en lång Tid Skatt af Finland, och ther til hade han stundom Konungens Sysla i Markken, och stundom hade andra een Deel med honom. At jeg intet skal tale om de Steder, hvor de ældre Svenske Skribenter selv, i sær de, som have levet for Kong Carl den Niendes Tid, da Tvistighederne om Finmarken begyndte at bryde løs, regne dette Land til Norge; Som naar Olaus Magnus siger (q): at Finmarken er et Landskab, som ligger i den Nordre Deel af Norge, at Vardehus er et Castel, yderst i Norge beliggende, og at Finmarken grændser til Biarmeland (r); Samt paa et andet Sted (s) nævner Zuey grossen land, Sindmarken
 under

(m) See §. 23.

(n) Torf. Hist. Norveg. P. I. p. 33.

(o) In Not. ad Saxon. p. 118.

(p) Den Svenske Oversætt. af Gyldenskolpe p. 103.

(q) Hist. Gent. Septentr. p. II. ed. Rom. & p. 730.

(r) Verelii Not. ad Herrauds og Bofa Saga p. 77.

(s) In Auslegung der neuen Wappen.

under Norvegen gelegen, und west Lappen under Sueden. Til hvilken kan sees And. Buræus, som i hans Beskrivelse over Sverige (t) tilstaaer, at Finmarken hører til Norge, den syndere Deel af Lapland til Sverige, men den øvrige fra Vardehus til det Hvide Hav, Kysserne til. Hvorfor ogsaa endeel Lapper har deres Rune-Bøger saaledes afdelte, at Norge ligger mod Norden, Nordland i Sverige mod Synden, og Lapland midt imellem (u). Saa at man heraf kan see, at det har været en overalt almindelig Mening og en blandt alle afgjort Sag, at Finmarken fra Arilds Tid har hørt de Norske til (v).

§. 33.

(t) ap. Scheffer in Lapponia p. 10. vers. Angl.

(u) Scheffer l. c. p. 49.

(v) At der og tilforn har været de, som har gjort sig samme Tanker om Norges gamle Grændser, som jeg, kan sees af en haandskreven Tractat, kaldet Discursus Historicus om de Engellænders og Nederlænders Seilaz udi Norden, som er forfattet i Christiani 4. Tid, og mig af Herr Geheim Archivario J. Langebek meddeelt, hvori Forsfatteren, efter at have opregnet foransførte Saxonis Ord, saaledes taler: Hvoraf Klarlig lader sig ansee, at end og den Norriges Søkant haver ikke endda udi Saxonis Tid været fuldkommen bekiendt, saa har dog den Norske Søe og strekket sig fra forstrevne ubekiendte Land og Trolboten ned til Grandevigh og Kyslandste Side. Og om Kong Christian 4de siger han: At han haver Grønland med den ganste Tract hen norden og østen op ad Trolboten og ned paa Lappeland og Thidis Siort, som sine Rigers rette og fulde Eige, udi sin udisputerlig og faste Hævd, efter som det af Arilds Tid fra Landsens første Besiddelse hafuer fult det Norske Rige og hans høilovlige Forfædre. Og enddog Trolboten og Geruths mørke Boliger er os udi vor Tid mere ubekiendt &c. Saa er det dog klart, at den haver i fordyum Tid fuldt det Danske og Norske Riger &c.

S. 33.

Nu staaer da intet videre tilbage for os at afgjøre, end at vi til sidst, førend vi gaae til de Svenske Lapmarke, af Historierne kortelig vise, at den Ret, de Norske fra Arilds Tid har havt til Finmarken, har de og siden under deres Enevolds Konger, lige indtil disse tre Nordiske Rigers Forening, stedse beholdt, uden at nogen derudi har gjort dem mindste Dispute, eller de Norske selv ved Afstaaelse eller Forsømmelse skilt sig derved. Vi ville altsaa paa dette Sted intet melde om de Krigs-Togge, som de Norske i de ældste Tider siges at have gjort til Finmarken, Biarmeland og deromliggende Steder, for at røve og giøre sig de Lande skatkyldige, eller fortælle af saadane Skribenter, om hvis Troverdighed man kan have Marsag at tvile. Som naar der meldes (x) om den Thron-dhiemske Konge Harald Guldmund, at han med 300. Skibe gjorde et Tog til Biarmeland; om Hiorleif, Kongen paa Hordeland, at han paa sit Tog til samme Land, blev en Nat paa Hiem-Reisen derfra liggende synden paa Finmarken, og havde der med Trold og Bergbuer at bestille (y); om den Norske Jarl Alfkiell, som havde opkøstet sig til Konge, at han udplyndrede og underlagde sig Hallulands Obygdir, Grænland, det kolde Sverige, Kyrialand og Hundingia Rike alt indtil Biarmeland (z); at Halfdan Kongen paa Hringerike og Baldres, en Sonne Sons Son af Nor, undertvang Rusland og Lissland tillige med den hele Botniske og Finniske Bugt (a); Ei at tale om mangfoldige andre, hvilke vi rent ville gaae forbi, og strax begive os til Harald Saarfagers Tider, hvis Historie udtryffeligen beretter, at den Ret og Myndighed, som de

Smaa

(x) Sturlaugs Saga p. 63.

(y) Alfs Saga. p. 7.

(z) Sagan af Halfdant Gyssteins syn. p. 14.

(a) Torf. Hist. Norv. P. I. p. 173.

Smaa Konger paa Helgeland for ham havde givet deres Læns-Herrer, at handle med og opbære Skat af Finnerne, har samme Monark, efter Helgelands Erobring, overladet til sine Befalings-Mænd over bemeldte Land, som Torfæus ganske rigtig har antegnet imod Peder Claussen Undvall (b), der i hans Beskrivelse over Norge har været af de Tanker, at endstignet Harald Haarfager havde indtaget hele Norge, saa eiede han dog intet i Finmarken, hvor ikke en eneste Normand for eller ved de Tider boede, men Finnerne havde den Tid deres egen Konge, ved Navn Motullus, vare ogsaa saavel før som siden vante at leve under deres egne Førfster, og strakte Norge sig den Tid ei længere end til Loppen; hvoraf Scheffer siden har vidst at benytte sig, beraabende sig ofte derpaa, at Harald Haarfager ei var god for at undervinge Finnerne i Finmarken (c). Men heri tage de begge vist nok Feil; Thi lad end være, at Motullus den Tid var Finnernes Konge, som jeg dog neppe troer; at ingen af de Norske da boede i Finmarken, og Norge i sig selv ei strakte sig længer end til Loppen; saa hindrer dette dog ikke, at jo den saa kaldte Konge tillige med hans hele Land har været Harald Haarfager og de Norske underdanig og maatte betale dem Skat, besønderlig da saadant af Historiernes klare og tydelige Ord usmodsigeligen kan godtgjøres; Thi iblandt andre, som Aar 872. drog fra Helgeland til Throndhjem, hvorhen Harald Haarfager med Sendebud havde ladet dem kalde til sig, var og en meget fornem Mand, ved Navn Bryniolfr, som boede paa Thorgen. Denne havde, saavel som og hans Fader Biorgulfr, af de forrige Konger havt Ret og Myndighed at handle med Finnerne, og paa deres Begne at indkræve Skatten; hvilken Retlighed ham nu ogsaa af Harald Haarfager blev forundt og stadfæstet (d),

R

og

(b) loc. cit. p. 106.

(c) Lappon. p. 19. 60.

(d) Torf. Hist. Norv. P. 2. p. 21.

og efter hans Død hans Son Bard, som en Tid lang havde været i Kongens Hof (e). Men da samme kort derefter døde af de Blessurer, han havde faaet i det bekiendte Sø-Slag i Hafursfiord, satte Kongen Thorolf Ruoldueffson til Læns-Herre over Helgeland, med alle de Privilegier og Rettigheder, som Bard for ham havde havt (f). Saa snart Thorolf havde faaet dette vigtige Embed, reiste han strax Vinteren derefter til Fjelds og over til Finmarken, og havde 90. bevæbnede Mænd i Følge med sig, i Stedet for at de forige Befalings-Mænd ei havde været vant at have flere end 30, undertertiden ogsaa et mindre Mandskab til Geleide. Derpaa lod han Markedet beramme, drev Skatten ind og tillige Ridsmandskab med Finnerne. Herover samlede han en stor Hob Finske Barer samen, dels ved Ridsen og Tuffen, dels ogsaa ved den Frygt, Finnerne bære for ham, over det hele District, hvor han fremfor. Men da han kom østen paa Fjeldet, fornam han, at de Kilpinger (de som boede paa Ridsen) reiste til Finnerne, og enten dreve Zandel med dem, eller plyndrede dem ud, hvorfor han tog nogle Finner til Bevisere, satte efter dem, og kiørde med dem saaledes i Ring, at henimod 100. af dem paa adskillige Steder, hvor han kom over dem, maatte bide i Græsset. Hvorpaa han reiste hjem til Torgen igien (g). Sommeren derefter sendte Thorolf sin Hus-Foged Thorgils Gialland med Skatten, som han havde samlet af Finmarken, som den Gang var langt større, end han tilforn havde været vant at faae, til Kongen, og forærede ham desuden en Deel kostbare Skind, som han havde skaffet sig paa Ridsen (h). Næste Vinter derefter nemlig Aar 877., drog Tho-

rolf

(e) l. cit. p. 22.

(f) l. cit. p. 25.

(g) loc. cit. p. 28.

(h) loc. cit. p. 31.

rolf atter til Finmarken med 100. Mand omtrent, reiste det hele Land igienem, og holdte Markeder med Finnerne. Da han nu var kommen langt hen mod Østen, komme de Nvæners Konges Farevidi Gesanter til ham, og forlangede, at han vilde komme dem til Hielp imod de Kirialers eller Carelers Konge, som plyndrede i deres Land, med Tilbud, at hvad Bytte, de kunde faae, skulde deles dem imellem. Thorolf spurde da sine Folk til Raads deri, hvilke holdte for, at man ei maatte lade saadan Leilighed gaae sig af Hænderne, og toge strax af Sted med Gesanterne. Da de komme til Nvænland, finge de 300. Nvæner med sig, droge derpaa til Fields, og traf de Kirialer, som tilforn havde gjort Indfald i Nvænland, hvilke de dreve paa Flugt, og nedlagde en stor Deel af dem. Hvor paa Thorolfus og Farevidus droge tilbage til Nvænland, hvor Thorolf gjorde noiere Venstak og Forbund med de Nvæner, begav sig siden til Fields igien, og kom endelig ned i Vessif (Vessens) Fiord, og derfra til sin Gaard Sandnes (i). Men som Thorolf imidlertid af hans Nvenner var bleven besørt for Kongen, som den, der i alle Maader ei handlede redelig med Finne-Skatten, saa blev Embedet ham fra taget og givet hans Beforere, Hareck og Hæreck Hilderidis Sonner, hvilke Vinteren derefter, Aar 878. droge til Finmarken med 30. Mand i Folge, efter de gamle Lans-Herrers Maneer, og havde derover langt mindre Myndighed blandt Finnerne, end Thorolf, og Fremgang i at indsamle Skatten, hvilken Finnerne, da man ei var i Stand til at tvinge dem, efter eget Behag betalede. Paa samme Tid reiste ogsaa Thorolfus med 100. Mand til Nvænland til Kong Farevid, hvilke sloge sig sammen og med 400. Mand droge til Fields og siden ind i Kirialand, hvor de gjorde et rigt Bytte. Da det var ledet temelig frem paa Vinteren, tog Thorolf sig for at reise Finmarken igienem,

(i) loc. cit. p. 32.

og kom Baaren derefter hjem igien, efter at han havde giort en megen profitable Reise. Hilderidis Sonner derimod havde kunns giort et meget slet Marked, at regne imod det Thorolf tilforn havde været vant at giøre, hvorfor de ogsaa, da de komme med Skatten til Kongen, skode al Skylden paa Thorolf, af Frygt for hvilken de ei torde reise saa langt de burde, da han derimod havde faret hele Finmarken over, kjøbt alle Varerne op og taget Kongens Rettighed til sig. Ja han havde end ogsaa i Sinde at giøre sig til Konge over Helgeland og Finmarken 2c. (k). Alt dette har jeg noget vidtloftigen villet anføre, dels for at give Læseren et saavidt tydeligt Begreb om Maaden, paa hvilken de Norske Konger i gamle Dage pleiede at opbære Skat af Finnerne, dels ogsaa for de efterfølgende Kongers Skyld, om hvilke man heraf kan sikkert giøre den Slutning, at de alle, som Descendenter og Arvinge af alle de Lande, som Harald Haarfager havde regeret over, har virkelig eiet Finmarken og taget Skat af Finnerne, skiont det om en Deel i deres Historie ei udtrykkelig bliver meldet. Ellers beretter ogsaa Torfaus (l) af Flatenar-Bok, at Harald Haarfager engang lod en ved Navn Gauk Zabrok reise til Biarmeland, for der at kjøbe kostbare Skind sammen, og sendte med ham til sin Foster-Moder Hildis, som boede ved Gandvick, tvende Fless-Sinker og to Ammer Smør, tillige med en Guld-Ring, at hun skulde gaae ham i Nods Fald til Haande, hvilket jeg her for en vis Omstandigheds Skyld har villet antegne, skiont Historien i sig selv er temmelig fabelagtig.

§. 34.

De Konger, som næst efter Harald Haarfager besteg den Norske Trone, havde saa vel med indvortes som udvortes Uroligheder saa me-

get

(k) loc. cit. p. 34.

(l) loc. cit. p. 71.

get at bestille, at dem ei gaves megen Tid at bekymre sig stort om de Finmarkiske Sager, hvilket og i sig selv var uformodent, da de ved Harald Haarfagers Anstalter vare satte i rolig og sikker Besiddelse af Landet, saa Skribenterne derover ingen Anledning havde at melde noget derom. Eric Blodsøe gjorde i hans Ungdom og Faderens Live et stort og langvarigt Sorover-Tog til alle Verdens Kanter, paa hvilket han og til sidst hiemsøgte Biarmeland, udplyndrede Landet, og kom derfra til Finmarken, hvor han foer gandske fredelig frem, og lod alting blive i Rolighed, saa man deraf noksom kan see, at Indbyggerne har været Norske Underfaatter (m). Hans Søn Harald Graafeld foretog sig ogsaa, mens han var Konge, et Tog til Biarmeland, holdt et Feltslag med Biarmerne paa Vinaa-Bakke, fik Seier, og førde et stort Bytte derfra med sig, men Finmarken blev af ham ganske uvrørt (n). Efter hans Død fik Hakon Jarl den Rige af Harald Blaatannd Throndhiems Læn og Helgeland, og hvad som ligger der norden for, qvit og frit foruden nogen Afgiwt (o). At Oluf Tryggueson, tillige med det øvrige af Norge, ogsaa var Eier af Finmarken, kan alene deraf godtgjøres, at han siges, at være bleven Konge over alle de Lande, som Harald Haarfager havde regeret

R 3

over

(m) Heimskringla. T. I. p. 110.

(n) Heimskring. T. I. p. 185. Haraldr Graafeldur fór á einu Sumre med Her sinn norðr til Biarmalands, oc herjodi þar, oc atti orozto micla vid Biarma á Vind-Bacca, þar hafdi Haraldr Kongr Sigur, oc drap margt folc, herjodi þá víða um landit, oc feck ofn micit fe. Under denne Konges Regering var ellers den mægtige Blade-Jarl, Sigurd, en Tid lang regerende Herre ei alene over Trondhiem, men ogsaa over Helgeland, og følgelig tillige over det derunder forterende Finmarken. Hans Søn var Hakon Jarl, som strax omtales.

(o) J. Rami Norske Hist. p. 111.

over (p), hvilken Talemaade ogsaa gemenligen bruges om de andre Norske Konger. Det er ingenlunde at tvivle paa, at denne active Konge, som var saa nidkær over sin Ret, da han foretog sig en Reise længst nord paa Helgeland, lige til Mund eller Andenes (q), jo med Alvorlighed har vindiceret sin Rettighed til Finmarken, om nogen havde gjort ham Indpas derudi. Ellers er det ved denne Leilighed ogsaa verdt at erindre, at det ved de Tider har været høieste Mode hos de Store i Nordlandene, at bruge Finnerne blandt deres Hus-Tropper eller Hussar-Garde. Exempel og Bevis derpaa finde vi i Ol. Trygguesons Saga (r), hvor det saa heder: Raudr hinn Rammi heed en mægtig og meget rig Bonde (Aldelsmand, som levede af sit Gods og ei stod i Kongelig Tjeneste) som boede i den Fiord paa Zalogaland, som kaldes Skealfsti (Salpti i Heimskringla (s), nu Salten) paa det Sted, som heder Godeyar, Raudr havde stedse en stor Hob Hus-Karle om sig, og holdt han sine Folk meget godt og prægtigt, thi han var den største Hovding der i Fiorden, og siden langt nord efter; Han havde ogsaa en stor Mængde Sinner med sig, hvilke i Nødsfald stode færdige til hans Tjeneste. Raudr stod ellers i Benskab med Thorer Ziort, som boede nord i Baagen, og vare disse tvende saa mægtige, at de sloge sig sammen og holdte et Sv-Slag med Kong Olaf Tryggueson.

§. 35.

Da Norge efter Olaf Trygguesons Død blev delt i 3. Parter, tænkte den Svenske Konge intet paa Finmarken, og tilegnede sig af den nordere Deel af Norge alene 4. Fylker i Throndhjem, begge Mørerne og

Roms-

(p) Ol. Tryg. Saga. P. 2. og Tort. Hist. Norv. P. 2. p. 369.

(q) Ol. Tryg. Sag. P. 2. p. 182.

(r) p. 181. P. 2.

(s) T. 1. p. 301.

Romsdalen, men lod den Norske Jarl Erik for sig beholde Naumsdalen, Helgeland (t) og det derunder liggende Finmarken. At Olaf den Hellige var regerende Herre over hele Finmarken lige indtil det Hvide Hav, bevidner ei alene Styrmer hin Frode i bemeldte Konges Historie, naar han saa taler (u): Han (Olaf den Hl.) var Enevolds Herre over hele Norge, saa vidt som Harald Haarfager, hans Blodsforvant, havde regeret, saa at Grændserne vare mod Norden Gandviken, mod Synden Got-Elven, mod østen Eide-Skoven, mod Vesten Aungulsey-Sundet: Men samme er ogsaa af mange andre Omstændigheder klart og bevisligt; Thi da Kongen Aar 1019. gjorde en Reise nord paa Helgeland, besøgte han iblandt andre en meget fornem Mand, ved Navn Hareck, som var af Kongelig Blod og boede paa Thiottu, om hvilken det saaledes heder i Heimskringla (v): Hareck var den mægtigste og anseeligste Mand paa Helgeland. Han havde da i en lang Tid havt Handelen med Finnerne og Kongens Sysler i Finmarken under Hænder (Findkaup oc Kongs Syslu i Mørkinni. Den Svenske Oversættelse af Konunga Sagorne kalder det: Skat af Finland og Konungens Sysla i Marken: Men ved Marken eller Mørkinn forstaaes her intet andet end Finmarken). Og denne Forlæning over Finmarken (x) havde han undertiden havt alene, undertiden andre med ham. Siden fortælles der videre om samme Hareck, at Kong Olaf forlænedede ham med alle de Herligheder, som han af de forrige Lands-Hovdinge havde havt, selgelig ogsaa med den Rettighed at opbære Skatten paa Kongens Begne af Finnerne i

Fin-

(t) Torf. l. cit. P. 3. p. 1.

(u) Torf. l. c. P. 1. p. 162.

(v) Tom. 1. p. 552.

(x) Torf. l. cit. P. 3. p. 102.

Finmarken. Men da Kongen derefter kom længere nord, gjorde han Thorer Hund, som ogsaa var en mægtig Mand, og boede allerlængst nord i Landet paa Biarkey, foruden den forrige paa Thiottu, til sin Læns-Mand (y), hvilket vel maae paa-agtes, saasom man deraf kan see, at de Norske Konger har været vante til at have tvende Læns-Herrer over Helgeland, den ene synder, og den anden nordst paa Landet, hvilket ei kan være skeet uden vis Marsag, som vi siden ville søge at udfinde. Dette ville vi alene for nærværende erindre, at det Land, som Thorer Hund blev sat til Læns-Herre over, kan egentlig ikke have været Helgeland, uden den nordeste Deel deraf, men heller et andet, der norden for beliggende; Thi da Kongen nogen Tid derefter fandt for godt at overdrage den halve Deel af Lænet og de Kongelige Syssler paa Helgeland, som Hareck tilforn ene havde havt (z), til Asmund Grannkelson, saa heder det om den sidste, at han i sit Embeds Syssler og Forretninger drog længst nord paa Helgeland, og at Ven Langey, som laae strax ved Biarkey, hvor Thorer Hund boede (a), ogsaa hørde under hans District (b). Altsaa kan det ei andet være, end Thorer Hund maae egentlig være bleven Læns-Herre over Finmarken; Thi ellers skulde han kun have haft nogle faae Der at raade over; hvilket enhver kan see at være urimeligt. Paa bemeldte Langey boede den Tid tvende forneme Mænd og Brodre Gunstein og Karl. Den sidste var nogen Tid i Kongens Hof, og sluttede engang med Kongen den Accord, at han vilde reise til Biarmeland, for at fiske Skind-Varer af de mest kostbare, og skulde Gewinsten de-

les

(y) Heimskring. I. c. p. 554.

(z) Heimskring. loc. c. p. 597.

(a) Og synden for hvilken denne intet havde at befale. See Torf. loc. cit. p. 129.

(b) loc. cit. p. 598.

les lige mellem Kongen og ham. Kongen lod ham dertil faae et Skib og de fornødne Penge, hvor med han drog nord paa Helgeland, og derfra strax til Finmarken og videre til Biarmeland (c). Thorer Sund gjorde dem med et vel udrustet Skib ogsaa Selskab paa dette Tog, og var det da, at han og de andre, som bekiendt er, udplyndrede de Biarmers Afgud Jomala, efterat Markedet var forbi, som stod et Stykke op i Vinas Floden.

§. 36.

Da Kong Knud den Store af de fleste var bleven antagen til Konge over Norge, heder det om ham (d), at han fik Zareck paa Thiottu og Thorer Sund i Biarkey store Forlæninger og Indkomster i Zænder, tillige med den Rettighed at drage til Finmarken (fiæck þeim Finnferd) for at handle med og kræve Skat af Jinnerne. Hvoraf nu tydelig sees, at begge Læns-Herrer, saa vel den, som boede nordst som synderst paa Helgeland, har været af de Norske Konger forlænte med Finmarken, og tillige bekræftes, hvad jeg tilforn om Thorer Sund har sagt, nemlig at det Land, han af Kong Olaf den Zellige blev forlænet med, har egentlig været Finmarken; Thi Kong Knud var alt for klog dertil, at han strax ved Rigets Antrædelse skulde støde saa mægtig en Mand, som Zareck paa Thiottu, for Hovedet, ved at tage den halve Deel af Finmarken fra ham, og give den til Thorer Sund, hvis denne ikke havde havt den tilforn. Thorer Sund drog ogsaa, som udtryffeligen meldes (e), tvende Vintre efter hin anden til Finmarken, var begge Gange længe paa Fjeldene, og samlede sig derved store Midler; Thi han havde stort Kjøbmandskab med Jinnerne.

§

Der

(c) loc. cit. p. 618. & Torf. loc. cit. p. 127.

(d) Heimsk. T. I. p. 711.

(e) Heimsk. I. c. p. 751. & Torf. I. c. p. 187.

Der lod han sig og gjøre 12. Rein-Skinds-Mudder eller Pelsler, med saa megen Troldoms Kunst, at intet Jern kunde bide derpaa (f). Efterat Hareck paa Thiotu var dræbt, satte Kong Magnus den Gode i hans Sted Asmund Grankelson til Læns-Herre over Helgeland (g), som da sølgelig tillige fik Lænet over Finmarken. I Harald Haardraades Tid kom engang et Islandsk Skib til Finmarken, og efter som Skibsfolkene, imod Kongens strenge Ordre og Forbud, havde drevet Handelen med Finnerne, saa bleve de, da de reisste for efter, under veis oppasfede, og deres Skib visiteret af Einar Slugga, Harecks paa Thiotu Søn, som den Tid var Læns-Herre over Helgeland, og var det ikke uden med stor Nød og Benneris Hielp, at Islanderne komme med helt Skind dersfra. Denne Skik, siger Torfæus (h), med Handelen i Finmarken, synes at være optagen i de smaa Kongers Tid, og siden i Agt tagen af Harald Haarfager og hans Efterkommere, saa at Kongerne forbeholdte sig alene den Ret at handle med Finnerne, hvilken de enten for en vis Penge bortpagtede til andre, eller dreve ved deres Læns-Herrer. Dog angik saadant Forbud fornemlig Handelen med Graaverk og kostbare Skind-Barer, og var det andre ei forment at Riobslaae med Finnerne, naar de holdte sig fra den forbudne Kram (i).

§. 37.

Efter Harald Haardraades Død meldes intet i Historierne, Finmarken angaaende, uden at hans Sønne-Søn, Hakon Magnusen, som døde i hans blomstrende Alder, gjorde et Tog nord til Viarmeland,

(f) Olafs Saga Cap. 187. ap. Verel. in not. ad Hervarar Sag. p. 76.

(g) Torf. l. cit. p. 229.

(h) loc. cit. p. 334.

(i) See Torf. l. c. C. 12. pag. cit.

land, holdte der et Slag og fik Seier (k), forend ved de Tider, da Sigurd Jorsalafar tillige med hans Brodre Osten og Olaf regerede i Norge. Om bemeldte Kong Sigurd berettes blandt andet, at han engang blev heftig fortørnet paa Sigurd Hraneson, hans egen Svoger, som paa Kongernes Vegne, for Svogerstabs Skyld, havde Finnaferd (Retlighed eller Privilegium at fare til Finnerne), saa at han drog til Finmarken, for at tage Skat og Skyld af Finnerne paa deres Vegne (l). Dette Privilegium havde han faaet i deres Faders, Kong Magni Barfots Tid, hvilken til Belønning for en vigtig Tjeneste, som denne Mand havde gjort ham, gav ham sin Søster til ægte, og forlæned ham med Finmarken, samt den Frihed at handle med Finnerne, saa længe han og hans Søner levede, med de Vilkor, at han aarlig derfor skulde til Kongens Cassa betale 60. Mark, men selv beholde, hvad han kunde forskaffe sig derover (m). Men nu beskyldte Kong Sigurd ham for Utrofskab i dette Embed, som den der slog alle Jndkomsterne af Finmarken under sig, saa at Kongerne neppe fik den halve Deel i mod det, de burde have, og stevned ham til Tings, for der at lide Dom (n). Iblandt andre, som Sigurd Hraneson da søgte Hielp hos, var og Vidkunr paa Biarkey, hvilken undslog sig derfor, foregivende, han var Kong Sigurds Lensmand. Dog kom han omsider igien i Kongens Naade og beholdte sit Læn, som tilforn (o). Hvoraf vi nu kan slutte, at ogsaa tvende den Tid har været forlæned med Finmarken, nemlig oft bemeldte Sigurd Hraneson, og Vidkunr Jonson paa Biarkey. Sigurd Hraneson synes ellers enten at have havt sin bestandige og ordent-

(k) Konung. Sag. p. 299.

(l) Heimsk. T. 2. p. 259.

(m) Torf. Hist. Norv. P. 3. p. 463.

(n) Torf. I. cit. p. 462.

(o) Heimsk. I. c. p. 261.

lige Bopæl nord paa Helgeland, paa den Gaard Steige (p), eller at have opholdt sig der mellemstunder, naar han reiste nord i Lænet. Og maae det vel have været paa samme Gaard, at Finnerne, uden Tvil for hans alt for haarde Medfart i at presse Skatten af dem, engang i stor Mængde angrebe ham, saa det havde seet farligt ud, hvis ikke bemeldte Vidkunnr Jonson havde kommet ham til Hielp (q).

§. 38.

Den Drøm, som Kong Sverrer siges at have havt, førend han kom til Riget i Norge, og hvortil samme skulde være en Forvarsel, i det han syntes, som han var bleven forvandlet til en stor Fugl, hvis Neb rakte til Rigets yderste Grændse mod Osten, men Svandsen til Finmarken (r), giver noksom tilkiende, at Finmarken og i hans Tid var en Province under Norge. I den uhykkelige Uenighed, som regerede imellem ham og Kong Magnus Erlingson, strakte sig end ogsaa didhen; Thi da Kong Sverrer havde sat en ved Navn Thorgils til Læns-Herre over det District af Helgeland, som strakte sig længst hen i Nord, samt tillige betroet ham Inspectionen, over Finmarken, med den dermed følgende Rettighed at inddrive Skatten af Finnerne og handle med dem, og samme til den Ende om Vinteren, Aar 1183, havde begivet sig til Fields, blev han paa Hiem-Reisen i Egisfiord (nu Ørifiord kaldet) overfalden og ihjelslagen af Vidkunnr Erlingson, som boede paa Biarkey, og af Kong Magno Erlingson var gjort til Læns-Herre (uden Tvil ogsaa over Finmarken); hvilket Nord Kong Sverres Folk strax hevnedede og ihjelsloge Vidkunnr, da han Sommeren derefter seglede forbi Stegen syn- d. r paa (s).

§. 39.

(p) Torf. l. c. p. 463.

(q) Torf. l. c. p. 475. conf. p. 580.

(r) Torf. l. c. p. 583.

(s) Torf. l. c. p. 625.

§. 39.

At Kong Sverres Sonne = Son Hakon Hakonson har været Herre over Finnmarken, er ei alene klart af foransførte (t) Snorronis Bers, men og af andre Omstændigheder, som i hans Regerings Historie forekomme; Thi i hans Tid boede paa Hyne eller Hinden i Senjen, paa den Gaard Hofne, en Mand ved Navn Andreas Skialdarband Kongens Paarørende, som efter Hertug Skules underskundige Tilskyndelse, paa sin egen Gaard, ved sine Tienerer ihjelslog Vegard Veradal, da denne skulde gaae ind i et Hus, for at besee Sinne = Skatten af Finnmarken, som der laae forvaret. Hvorudover Kongen tog Lænet fra ham og satte en anden ved Navn Ivar Utvik i hans Sted (u). Ved samme Tider var Guttorm af Biarkøy Kongens Lænsmand over den syndre Deel af Helgeland, som boede paa Herøy (nu Herre kaldet), før i Landet, og af Barbelgerne, eller Hertug Skules Tilhængere, blev dræbt (v). Forbemeldte And. Skialdarband og Ivar Utvik sloge sig siden sammen, og droge, Sommeren efter at foromtalte var passeret, med 4. Skibe til Biarmeland, for at hevne det Drab, som Biarmernes Konge havde begaaet paa Folkene af et Helgelandsk Skif, som faa Aar tilforn havde gaaet til Biarmeland for at handle, og var bleven der Vinteren over liggende, imedens at Augmund fra Spangheim, den anden af Participanterne i Skibet, med sine Tienerer, om Høsten var reist øster efter til Sydridal (uden Tvil Susdal i Rusland), hvilken, saa snart han fik denne Tidende at høre, drog til Holmgard, derfra til det Sorte Hav, og videre til Hierusalem, hvorfra han med stor Ære kom tilbage til Fædernelandet igien. For dette at revancere, toge nu for-

(t) See §. 31.

(u) Torf. l. c. p. 152. P. 4.

(v) Torf. l. c. p. 216.

bemeldte med Kov og Brand grumt af Sted i Biarmeland, samlede et stort Bytte, bestaaende fornemlig i myntet Sølvs og en stor Hob af det kostbareste Graaverk, og droge dermed tilbage, men mistede under Veis et af Skibene i Strømen ved Straumneskin. Fra den Tid af finder man ikke optegnet, at nogen har reist til Biarmeland (x). Om dette, ved det de Norske grebe alt for vidt om sig, ogsaa har givet Anledning til den Misforstaaelse, som ved de Tider havde reist sig imellem Finnerne og Carelerne, kan ei til visse siges. Saa meget seer man af Historien, at i Kong Zakons Regerings 34. Aar komme den Holmgardske eller Ruskiske Konges Alexandri Sendebud om Vinteren til Trondhiem, og klagede over den Trette og Uenighed, som de Norske Læns-Herrer over Finmarken laae i med de Kyrialer eller Careler, som vare den Ruskiske Første Skatkyldige, saa at de angrebe hin anden med Kov og Mord paa begge Sider. Kong Zakon sendte da om Vaaren sine Gesanter med dem til Holmgard, hvor en ny Fred blev sluttet, og Enighed stiftet imellem begges Provincer, saa at Kyrialerne hverken skulde giøre Finnerne nogen Overlast, ei heller disse hine nogen Fortred; hvilket dog ei længe varede (y). Dette er ellers den første Gang, at vore Historier melde noget om Russernes Jurisdiction over Carelerne, hvilken den Tid ei synes at have strakt sig videre end til dem alene; Thi her meldes intet om, at Russerne i mindste Maade besværede dem over de Norges forommeldte Fremfart i Biarmeland, som dog var skeet omtrent ved samme Tid, og Finnerne vare ikke dem, men de Norske underdanige. Desuden bør og observeres, at det var just ved samme Tider, at Tatarerne bragte Rusland under Aaget (z), og gjorde ved samme Leilighed saa sterkt Indfald i Biarmeland, at en stor

(x) *Torf.* l. c. p. 154.

(y) *Torf.* l. c. p. 266.

(z) *See Herberstein og andre inter Autores Rer. Muscoviticarum.*

stor Hob af Indbyggerne maatte forlade Landet, og give sig under den Norske Konges Skjts, som lod dem Christine og indrømde dem Naalanger-Sjod, at de der kunde sette sig ned (a). Og synes Kongen at have taget Anledning deraf, at lade Christine alle Indbyggerne i Tromsen (uden Tvil, saa vidt de vare Finner) og bygge en Kirke der længst nord i Landet, som og i Ofoten. Den Soldan i Serkland, som Kong Zakon siges at have sendt Gesanter til med Foræringer (b), bilder jeg mig ind at have været disse Tatarers Chan, og ikke Soldanen i Tunis, som andre mene; Thi af foranførte kan man nogenledes begribe, hvad den Norske Konge da kan have havt for Vrende at afgjøre hos Tatar-Chan, nemlig at afværge de Tatarers Indfald i Finmarken; men derimod er det ikke let at giette sig til, hvad han den Tid med Tunetanerne kan have havt at bestille.

§. 40.

Den Fred, som under Kong Zakon Zakonson blev sluttet mellem Finnerne i Finmarken og Carelerne, maae ikke have været ret længe; Thi man finder, at i hans Sønns Kong Magni Lagabæters Tid, gjorde de de Kirialer eller Careler Aar 1279. Anfald paa Kongens Lænsmand, Thorbiørn Skam, da han var dragen til Fields, for at indkræve Skatten, toge ham fangen, og ihjelsloge 35. af dem, han havde med sig (c). J. Ramus skriver, at de nogle Aar tilforn havde gjort det samme, og at de tillige vare indfaldne paa Helgeland (d). Aar 1302. foruroligede atter disse Careler de nordeste Districter af Norge, hvorfor Augmund Jungedanz med en temelig Hob Krigsfolk blev udsendt, for at holde dem i Aue

(a) Torf. l. cit. p. 303.

(b) Torf. l. cit. p. 291. conf. p. 375, hvor der fortælles, at Aar 1286. komme Gesanter fra de Tatarers Konge til Norge.

(c) Torf. l. c. p. 366.

(d) Norriges Kongers Historie. p. 293.

Ave(e): Men om han har naaet sig Diemerke, kan ei til visse siges. I det mindste synes de Norske Lænsmand ved disse Streiferier at være blevne afholdte fra deres aarlige og sædvanlige Tur omkring til Finnerne, i sær dem, som grændsede nær til de Careler, af hvilken Leilighed Finnerne da og betienede sig, og holdte inde med den Skat, som de skulde betale til de Norske Konger. Herudover maatte Kong Hakon Magnussøn Aar 1310. sende Gissur Galle til Finmarken, for at indkræve den Skat, som nu i mange Aar havde refteret (f). Denne havde en, ved Navn Valtyr Pretta i Følge med sig, og kom Aaret derefter tilbage fra Finmarken med vel forrettet Vrende. Om han paa ny har gjort en Reise derhen, bliver ei nældet, men skulde sluttet deraf, at Martin, Finnernes Konge, siges at have ladet sig overtale af Gissur Galle, og Aar 1313. selv villig draget til Kong Hakon, som da var i Trondhjem, betalet, hvad som Finnerne endnu vare skyldige, og gjort videre Forsikring om Trostøb og Lydigheid (g). Imidlertid blev dog Uenig-

he

(e) Torf. l. c. p. 410.

(f) Torf. l. c. p. 434.

(g) J. Ramus l. c. p. 304. Torf. l. c. p. 439. Iblandt andre Kettebøder, som samme Kong Hakon Magnussøn har givet Indbyggere paa Selieland, udi Bergen, i hans Regerings 15. Aar, er ogsaa denne anført: at saasom han havde fornumet den Armod og Føtighed, som var blandt Finnerne, saa havde han bevist dem den Raade, at de i 20. Vintre, eller Aar, efterat de vare blevne omvendte til den Christne Tro, skulde ikke give uden tredie Parten af det Sagefald, som Lovbogen formelder, enten til Kongen eller Erkebiskoppen, men siden skulde de svare fuldt Sagefald, som andre Bønder og Boemænd. Han forbyder derfor saavel sine egne, som Erkebiskopens Provsier og Befalingsmænd at tillegge Finnerne nogen Sag uretelligen og falskeligen, og derved forfærde dem, saa de maatte give, hvad forlangedes, naar man kom ind i Fiordene til dem. Dette er taget af en Norsk, paa dette gamle Sprog, skreven Lovbog, og mig af Herr Secretair von Aspern meddelt. Af an-

den ved imellem de Norske og Russerne, hvilke Aar 1316. atter gjorde et Indfald paa Helgeland og andre Steder (h). Samme Stede og Aar 1323. da Russerne i sær angrebe Den Biarken, og lagde Erling Vitkunns sons Gaard i Aske (i). Og maae vel dette have været een, om ikke den fornemste blandt Aarsagerne, hvorfor Magnus Smeck Aar 1348. paaforde Russerne Krig (k), hvilken blev bilagt, og en Fred mellem Kongen og den Novogardiske Første Georgium paa de Biskor sluttet, at Carelen skulde deles imellem dem, og grændserne settes i Systerbeck, og de nærmeste der norden for beliggende Steder (l).

§. 41.

Under hans Son Hakon Magnuson tildrog sig en særdeles Hændelse i Finmarken, hvilken findes optegnet paa nogle gamle Pergaments Blade blandt A. Magnæi Manuscripter, og jeg her Ord for Ord, af det gamle Norske Sprog, saa vidt mueligt har været, oversat vil indføre, saasom derudi adskilligt forekommer, som kan give nogen Oplysning i vor forehavende Materie. Historien, som efter de Eiders Smag er blandet med endeel overtroesse Omstændigheder, begynder saaledes: “Den Hændelse tildrog sig i Verdige Herres, Herr Hakon med Guds Naade “ Norges Konges, og Olafs, Erkebisp i Nidarosi, deres Tid, at en “ Prest paa Halogaland, som var rig paa Gods og Midler, hyrede sig “

M

ind

førte kan ellers sees, at en Deel i de Eider har vidst at betiene sig af Leilighe derne for at presse Finnerne, saa det ikke har været at undre, at de undertiden har vist sig misfornøiede, og paa en eller anden Naade søgt at undbrage sig fra saadant Nag, som en Deel egennyttige gjorde dem alt for tungt.

(h) Torf. l. c. p. 442.

(i) Torf. l. c. p. 456.

(k) *Joh. Magni Goth. Sueonumque Hist. L. 21. C. 3. p. 772.*(l) *Loccenii Hist. Succ. L. 3. p. 109.*

" ind paa et Skib med de Riibmænd, som seglede i Riibferd (for at
 " drive Riibmansfab) nord til Finmarken, og foer han med dem for sine
 " egne Vrenders Skyld. Deres Seglads gif vel og hastig for sig, og toge
 " de med deres Skib ind i en smuk god Havn. Paa et hvert Sted kom
 " me mange Finner til Markedet, saa som sædvanligt pleier at ske,
 " og havde de paa begge Sider deres Tolke; Thi de Finner, som ere
 " i Enden af Finmarken, alt nord ved Gandvik, ere alle Hedninge,
 " og have andet Tungemaal, end vi Nordmænd. Iblandt Finners
 " ne var en Finn, saa klog og udlært i Troldoms Kunster, at alle Fin
 " nerne holdte ham og kaldede ham for alle andre Finners Formand og
 " Spaamand, for hans Færdighed i Troldoms Kunster, og den Aarsag,
 " at han sagde den forud hver Ting, som skulde ske. Det hændte sig paa
 " en vis Dag, at foromtalt Prest sang Messe i sit Land-Telt; Thi in
 " gen Kirke var der i Nærværelsen. Stode da alle Christne Mænd
 " under hellige Messe-Embedet, som det somte saa stor en Forretning, Er
 " bødighed at bevise. Der vare og ikke mindre Finnerne i Nærværelsen,
 " men den i Troldom saa vel dreven Finn stod ved Døren af Land-Teltet.
 " Og da det var kommet saa vidt i Messen, at Presten holdte op Guds Le
 " gem, lob den i Troldom forfarne Finn bort fra Teltet, hvilket de Christ
 " ne Mænds Folf merkede og saae. Lidt derefter gif han ud efter ham,
 " saasom han vilde see og vandsage, hvad ham var vederfaret, og han tog
 " sig for. Og som han ledte efter ham, fand han den Kunst-erfarne Finn
 " liggende paa Jorden, ligesom fra sig selv, ikke langt fra Land-Teltet.
 " Da spurte de Christne Mænds Folf, hvad ondt ham var overkommet.
 " Han svarede: Jeg saae et forfærdeligt Syn. Den Mand, som syn
 " ger i Land-Teltet, og I kalde eders Prest, holdt sine Hænder op i Bei
 " ret, havende i sine Hænder et Dreng-Barn, meget klart og skin
 " nende, saaat jeg kunde neppe see derimod. Og ved dette Syn kom
 " saa megen Frygt og Forstrefkelse over mig, at da jeg skulde gaae ud
 " af

af LandzTeltet, seldt jeg ned ganske fra mig selv. Da Messen var til Ende, kom Presten der hen med de Christne Mænd, og lod denne Hændelse med Eder sandfærdig giøre og bekræfte. Men det ommeldes ikke i denne Hændelse, om den i Troldoms Kunst belobne Finn blev omvendt til den rette Troe eller ikke. Men denne samme Prest, da han kom fra denne Færd hiem til sin Gaard, skrev han dette Zertegn til Olaf Erkebispnen i Midarosi, som saaledes med Eed var bekræftet. Siden lod Hr. Erkebispnen det giøre aabenbart og lyst over Koret i Midaross Kirken under Klokkernes Ringen og Istemmelse af Te Deum. Og levede den Prest lange derefter og var i Midarosi. Men dette Zertegn skrev Ni. Kolaus Olaffson, Klerk i Midarosi, til Brodrene paa Modruvøllum (i Island) Bigrn og Snorre, men Sire Kinar Zastidason, Holar Kirkes Officialis satte det over paa Norsk efter forbemeldte Brodres Bon. Men det skede, da ledet var fra vor Herres Jesu Christi Fødselse M. CCC. LXXX. og eet Aar. Hvad vi heraf for nærværende vil udtrefke, er dette: At ved og paa den Tid har visse paa Helgeland eller i Nordlandene havt Privilegium at drage til Finmarken, for der at købslaae med Finnerne, og med det samme opbære Skatten af dem, som og, at det yderste af Finmarken, hvor disse handlede med Finnerne, endda strakte sig til Gandviken.

§. 42.

I Kong Oluf den Fierdes Tid, blev 1384. den Forordning udgiven, at de af Finmarken og Helgeland skulde derefter handle paa Vaagen (m), hvilket Sted i gamle Dage ogsaa pleiede at være en Samlings-Plads for Troppene i Nordlandene, naar de skulde drage paa noget Krigs-Tog (n), og hvor et af de største Markeder i Norge aarlig blev holdet.

(m) Torf. I. c. p. 510.

(n) Heimsk. T. I. p. 647.

Det blev dem af Finmarken og Helgeland da ogsaa udtryffeligen forbudt, at føre deres Varer andensteds hen, end til forommeldte Sted (o), fordi de Russer og Careler havde opsagt de Norske Fred (p). Af alt dette kan man nu tydelig see, at, saa længe Norge havde sine egne Konger, har Finmarken, lige indtil det Hvide Hav, stedse været dem underkastet, og at de har havt over dette Land lige saa fuldkommeligen at byde, som noget andet under deres Herredome. Hvordan Tilstanden siden Foreningen har været, kan med mindre Bished siges, er ei heller egentlig vort Diemerke. Dog vil det ikke være af Veien, at vi her anføre, hvad os dets angaaende er forekommet, paa det man deraf nogenledes kan slutte, hvad som har givet Russerne og de Svenske Anledning at gribe i de ældre Tider saa vidt om sig i Lapmarken. I Forveien ville vi alene erindre dette, at ved Foreningens Tid, som og under Foreningen selv, indfaldt adskillige Omstændigheder, som gjorde stor Forandring i disse Rigers forige Tilstand og Indretning, saasom den forfærdelige Sorte Død, som tog saa grumt affted, at mange Steder og Districter derover bleve øde eller rent forglemte, og mener Zieglerus (q), at Lapperne da først har faaet Anledning at brede sig saa vidt ud i Norge mod Synden, og sat sig ned paa de Steder, hvor de Norske tilforn havde boet,

(o) Endeel har gjort sig de Tanker, at her ved Vaagen skal forstaaes Bergens Bog, men derudi tage de fejl. Kong Olufs Brev, hvortil her sigtes, lyder iblandt andet herom saaledes: *Endnu er sagt frammanledis aff thiu att Ridger och Karler haffua opsagt Dagenn meth vaarum Monnum. Tha fyrbiodum ver oppas fullu Landrade Sack aullum Monnum aa Sindmarkum och Heiltga Lande, annan Veg at siggla eund aader er sagt, sakar thes, at their mögu Modstotu veita Ruzum eder Karlum, ner their Villie vorum Monnum Skada giera.*

(p) *J. Ramms* l. c. p. 311.

(q) *Scandia* p. 484. ann. *Cranzii Hist. Regn. Sept.*

boet, men nu laae øde, hvilket vel og tildeels har sin Rigtighed; Den idelige Uenighed, som de Norske og Svenske paa den ene Side havde med Russerne, paa den anden de Danske og Norske med de Svenske, hvori enhver søgte at rive til sig, det meste han kunde; Fremmede Lønsherrers Indsettelse i Lønene, som enten intet vidste af Landets Bestaaffenhed og forrige Indretning, eller søgte alene deres egen Fordeel, og lod det for Resten gaae som det gik; Kongernes næsten continuertlige Fraværelse, som fielden komme til Norge, og aldrig til de langt nord beliggende Stæder, eller havde ret Leilighed, for de idelige Uroligheder med Hanse-Stæderne og de Svenske, at informere sig om Tilstanden, saa at saa vel Indenlandske som Udenlandske, saa vel Benner, som Giender, derover gjorde, hvad dem selv lystede; De Norskes imellemstunder skeete Frasald fra Foreningen og Harmonie med de Svenske, hvorover de første enten saae igienem Fingre med, eller ikke kunde forhindre, hvad de sidste gjorde dem for nær; Det Benskab, som de Danske søgte at holde med Russerne, hvis Hielp de vilde benytte sig af imod de Svenske, saa de derover ei skøttede meget om, at Russerne grebe formeget om sig i Finmarken, som de maaske ansaae for at være af liden eller ingen Betydendhed, naar de kun tillige paa den Kant gjorde de Svenske Afbref; og andet deslige, som vi vilke gaae forbi, og begive os til Droning Margretes Regering. Om hende findes optegnet (r), at hun Aar 1389. (om Aars-Talet ellers er rigtigt) die b. Sixt. Papæ i Malmøghe haver udstædet et Formanings-Brev til Henricum Karoli Erkebispem i Upsala, at han skulde antage sig Lappernes Omvendelse til Christi Kundskab. Om Dronningen har gjort det samme med Erkebispem i Ehrundhiem, eller om hun, som dog ikke er rimeligt, har tilegnet sig alene Handelen i Finmarken, som et Regale, og rent forbudet de Norske at drive samme, saa at Landet

(r) *Peringskiolds Monum. Ullcrak. p. 152.*

derover er blevet forsømt, som det efter nogles Mening skede med Grønland, kan vi ei sige. Saa meget seer man af Erici Pomerani Historie, at den Overlast, som Russerne i lang Tid havde gjort dem i Finmarken og Helgeland, endda vedvarede, og at det har været Fremmede forbudt at handle paa bemeldte Steder; Thi Aar 1420. Klagede de i Finmarken og Helgeland (saa ere Zvitfeldts Ord (s)) udi et forseiglet Brev, at de vare oversaldne af Rytser, af Zedninge, som en stor Skade hos demnem gjorde, Vinter og Sommer, bortførde Qvinder og Folket, udinden den Fred, de hafde med K. Erich, og ingen Dag de holdte med demnem, begierendes K. Erichs Zielp og Bistand; De Klagede over, at tvende store Engelske Skibe havde været forleden Aar nordost paa Helgeland at fiskblaae, sagde dem at ville igienkomme tilkommendes Aar med saa mange Skibe, dem lystede. Slikt var aldrig skeet eller tilladt før 20. Aar 1425. haver K. Erich forbudt de Tydske og andre Udenlandske, som ei vare bosiddende Borgere i Norge, at segle paa Nordlandene (t), og Aar 1431. indgivet en vidtloftig Klage til de Engelske Gesanter, som da vare i Danmark, at de Engelske, nu i mere end 20. Aar, havde overtraadt det Forbud, som af arrild Mands Minde havde været, og hvorimod intet kunde siges, at ingen Fremmede maatte handle paa visse, Norge tilhørende, Der og Lande, med Rov og Brand oversaldet mange Steder i Norge, borttaget mange Skibe og omkommet Folket, saa at derved en ubodelig Skade var forarsaget, hvorover man havde forfattet en heel Liste, efter hvilken dem i Finmarken og Helgeland, i en 20. Aars Tid, vare 929. eller efter Peder Degn, Lønsmanden paa Helgeland, hans Beregning, 1400. Læster Gist, det er 72692. Noblers Verdie, fra

(s) Danske Krønike, T. I. p. 681.

(t) Huitf. l. c. p. 726.

fratagne (u). Siden blev Aar 1432. den 28. Octob. til Kalundborg, med de Engelske Gesanter et Forlig sluttet, og derudi blandt andet afgjort, at Kongen af Engeland skulde noie lade inquirere om den Skade, som var giort paa Island, Helgeland, Finmarken, og i andre forbudne Havne udi Norge, og at de Folk som vare bortførte af Island, Finmarken, Helgeland og andre Steder, skulde komme tilbage til deres eget (v), men de Engelske Undersaater tage dem vare for, at de ikke fremdeles, under Livs og Gudsbes Fortabelse, besøgte Island, Finmarken, Helgeland, eller andre forbudne Havne og Lande (x). At de Norske endnu i Kong Christians den Førstes Tid har vidst af Rigets gamle Grændser at sige, kan man see af foranførte (y) Brev, hvor det heder, at Norge grændser til Sverige i en Strekning paa 400. eller 500. Mile. Imidlertid faldt dog i hans Tid mange af dem, som boede i Nordlandene, af Forbitrelse, fra den Romerske Kirke, og sloge sig til den Russiske Religion (z). Kongen laae ogsaa selv i Uenighed med Russerne, mod hvilke han Aar 1463. maatte gjøre et Tog til Finland, for at hindre deres Indfald (a). I hans Tid blev og Aar 1465. i en Tractat med Engeland, den Artikel fornøyet, at de Engelske, under Livs og Gudsbes Fortabelse, ei maatte komme til Helgeland eller Finmarken, for der at handle (b). Hans Søn, Kong Hans, gjorde Aar 1493. et Forbund med Grosførsten i Rusland, anlangende Norge og de Grændser, at de skulde blive, som de havde været udi deres Forsædres og af Arilds Tid

(u) Huitf. l. c. p. 761.

(v) Huitf. l. c. p. 766.

(x) loc. cit. p. 767.

(y) See §. 32.

(z) Huitf. l. c. T. 2. p. 864.

(a) loc. cit. p. 899.

(b) loc. cit. p. 903.

Tid (c); hvorover de Svenske vare meget misfornøiede, og udtydede det til det Verste; særdeles efter som Russerne nogen Tid derefter, Aar 1496. gjorde adskillige Indfald i Finland, beleirede Olufsborg, brændte Carelen og Sauolax rent af, og en stor Deel af Tauastland, ja faldte end og om Vinteren derefter ind i Nørrebotn (d). Saadane fiendtlige Indfald gjorde de og aarligen i Finland, end og efter at Kong Hans var kommen paa Tronen i Sverige (e). Imidlertid var dog blandt de Svenskes Besværinger mod ham, og Marsagerne, hvorfor de faldt ham fra igien, denne en af de fornemste: at han havde Forbund med Ryzer og Hedninge, som de befrygtede at skulle komme deres Land til Skade og Fordervelse (f). Men Norge synes ei at have profiteret mere af dette Forbund, end Finland; Thi iblandt andet, hvoraf Kong Hans Aar 1512. recom-menderede Eric Walckendorf hos Paven til Erkebisp-Sædet i Thron-dhiem, var og dette, som det fornemste, at han paa de Grændser, som ere imod Ryzen, behøvede en forstandig Mand, som han kunde forlade sig paa (g). Og at der da for længe siden har været Trette og Uenighed mellem de Norske og Rusfiske om Grændserne, kan man see af det Forbund, som Kong Christian den Anden gjorde med Basilus Grosforsten i Rusland, hvori der tales om irrige tretagtige Steder paa Grændserne (h), men intet meldes, hvilke de vare, eller hvoreledes dermed skulde forholdes.

§. 43.

Alf dette, som hidindtil om Finmarken, saa vel for som efter Rix-gernes Forening, mest historisk vis er anført, kan vi nu gjøre os et tem-me

(c) Huitf. l. c. p. 1008.

(d) Huitf. l. c. p. 1013.

(e) loc. cit. p. 1035.

(f) loc. cit. p. 1039.

(g) Huitf. l. c. p. 1083.

(h) See loc. cit. p. 1110.

melig tydeligt Begreb om dette Lands Tilstand under de Norske Konger, hvorledes Omgangen med Finnerne har været beskaffen og disse har betalt deres Skat, samt og komme paa Spor efter, hvad som i de ældre Tider har givet Russerne og de Svenske Anledning at plukke bort et Stykke efter det andet af Finmarken og de Norske Lapmarke. Hvorfor vi og til desto mere Tydelighed og Overbevisning, af foranførte ville udtrekke følgende Sætser: (1) at Finmarken fra Arilds Tid har været skatkyldig under de Norske Konger; (2) at disse, først de smaa, og siden Enevolds Kongerne (§. 36.) har enten for en vis aarlig Afgift bortpagtet Finmarken til andre (§. 37.) eller sat visse Køns-Herrer (§. 33. 35. 36.) til at opbære Skatten paa deres Begne, og drive Handel med Finnerne, hvilket Kongerne, som et Regale, havde sig selv forbeholdet, og ingen anden under stor Straf maatte fordrifte sig til (§. 36.); (3) At de, som dermed vare forlændede, har i det mindste været to (§. 35.) om ikke flere (§. 37. 38.), af hvilke den ene boede synder (§. 33. 34. 36.) de andre nord paa Helgeland (§. 35=39.); (4) Naar disse skulde inddrive Skatten hos Finnerne, droge de om Vinteren (§. 33. 36. 38.) til Fields, formodentlig enten paa Skier, eller i Keritser med Rensdyr for, med jo større Følge, jo bedre (§. 33), hvor de bleve hele Vinteren igienem (§. 36.), og droge imidlertid hele Finmarken over (§. 33.) længst hen mod Østen, lige indtil Grændserne af Carelen (§. 33), som laae østen for Botnen, og strakte sig fra den Finske Bugt, forbi den Ladogiske og Onegiske Sø, og op til det Hvide Hav, som kan sees af Eigla, eller Eygill Skalagrims Saga, hvor det heder, at østen for Naumdalen, en Provins paa Helgeland i Norge, ligger Jamteland, østen der for Helsingeland, derefter Öwenland, siden Simland, og endelig Carelen (i); (5) Synder paa

N

Hel

(i) Torf. Hist. Norv. T. I. p. 160. Med denne vor Forklaring og den Situatiön, vi her give Carelen, stemmer og forebemeldte Bayers Kart osse overens,

Helgeland ere 2de Passer, hvor igienem man kommer over til Lapmarken, (1) Käens-Pas, som er den største og gaaer forbi det store Vand Rys-saa-Sø, hvorfra regnes at være en Dags Reise til Grændserne, og siden O. T. S. 30. Mile til Uma-Lapmark. (2) Veffens-Pas, som strekker sig til 2de Veie, den ene i S. O. til Hammerdal i Jamteland, forbi Snaasen i Throndhieims Amt, men reiser man lige mod Osten, kommer man paa Käens-Pas til Uma. Den sidste Veie pleiede Lænsmanden syn-der paa Helgeland at tage, naar han paa Embedets Begne reiste til eller fra Lapmarken (§. 33.), reiste siden dervfra øster efter, omkring Dvensland, nord og øster om Botnen, til Karelen (§. 33. 40.) og Ula-Træff i Finland (§. 28.); Men nu er Uma den synderste af de nu saa kaldede Svenske-Lapmarke, følgelig har denne Lapmark, tillige med andre, nord og østen for beliggende, hørt til hans District, været regnet til Finmarken, og givet de Norske Konger Skat (k); Thi ellers havde de Norske Lænsmand vel ei fordrijet sig til at tage Skat af de der boende Lapper, hvis de havde staaet under nogen anden Potentats Herredome, eller Klager mod dem til de Norske Konger indlobet, hvilket dog aldrig findes at være skeet (l). Nord paa Helgeland, eller Nordlandene, ere adskillige Pas-

hvor Kyrialand staaer affat ved den Finske Bugt, og videre hen op mod den Hvide Sø. See §. 31. n. (p).

- (k) At denne min Slutning er rigtig, vise de Svenskes egne Besværinger, indgivne til de Danske Commissarier paa Rødet ved Flakkeberg Aar 1603, hvori de klage: at de Lapper udi Pithis-Lapmark, som bruge de Fielde mod Throndhieim, og af Alder havde givet to Maar til Norge, og den tredie til Sverige, bleve nu forbudne at betale den tredie Maar til Sverige; hvoraf de Danske da giøre den Slutning, at de Svenske burde ei alene, men ogsaa Norske, tage Skat paa Fjeldene.
- (l) Har derfor Linschoten ment de ældre Tider, saa har han ikke taget saa meget Feil, naar han i hans Kart over Norden (See Linschotens Schiep-Waert van

Passe over til Lapmarken. Igienem Saltens eller Beyerens Pas kommer man til Pitha, men igienem Dfotens til Lula-Lapmark, foruden andre norden for. Igienem den sidste har Lænsmanden, som boede nord paa Helgeland, paa Stegen (§. 37.) eller Hinden (§. 38. 39.) uden Tvivl taget over til Lula-Lapmark (§. 38. 39.) og opbaaret Skatten af den nordere Field-Boygd i Finmarken og Lapland. De Lænsmand, som boede længst nord paa Biarken (35. 36.) har vel og om Vinteren draget til Fields i de næstliggende Egne (§. 36.) for at fiobslaae med Finnerne og indkræve den Skat, de burde betale, men deres Embed bestod dog fornemlig deri, at de om Sommeren gjorde en Sø-Reise omkring Finmarken, for at handle med og tage Skatten af Sø-Finnerne (§. 35. 41.) [Ehi Handelen i Finmarken og Lænet vare stedsse combinerede, saa at ingen maatte der drive Handel uden med Lænsmandens Tilladelse (§. 36.) (*)] og efterføm de paa samme Reise dog komme i Nærværelsen af Biarmerland, saa gjorde de ogsaa en Tour derhen, enten for at handle saa vel for dem selv, som paa Kongens Vegne (§. 33. 35. 39.), eller for at plyndre og giøre Bytte (§. 35. 39.), ja lode vel og, naar de havde Fred med Biarmerne, nogle blive der Vinteren over efter sig, for at fiobslaae, og

N 2

dra

by Norden, ad fol. 24.) indbefatter den hele Strefning norden for Botnen under Finmarken, og setter den, som Norge alene tilhørende. Vel mueligt, at han i denne Post har fundet noget for sig, som har givet ham Anledning dertil.

(*) Desse Lænsmand synes og at have havt et Slags Strand-Rettighed, og Magt paa Kongens Vegne at tilegne sig alt, hvad der kom paa Land langs Kusterne i Finmarken indtil Sandvif; Ehi i Ketill Høngs Saga fortælles p. 14. C. 8. at da Grim yderst i Finmarken ved Sandvifken, havde fundet en Hval, som en ved Ravn Hreidan, og vilde tage den fra ham, paastaende, at alt hvad som af Havet blev kastet paa Land, det havde han Rettighed at tilegne sig.

drage i samme Trende op i Rusland (§. 39.). Saadane de Norffes aarlige Tog til Biarmeland (m) bleve først standsede ved Tatarernes Indfald i dette Land (§. 39.) og siden saa gode som rent ophævede, da de Mouogars disse Forster, uden Tvil ved samme Leilighed, fik Landet under sig (n), da Rufferne lærde, hvad Fordeel de Norffe havde af Handelen med Finnerne, og efterhaanden at røve til Svæs (o), som og at bruge andre Boldsømheder paa Grændserne, hvilket gif saa vidt, at Kong Oluf Sakonsen maatte forbyde dem i Finmarken og Helgeland at handle paa den Kant (§. 42.); hvorved da de Norffes Handel med Finnerne i den Strekning, som laae ved Gandviken, og dennes Skatfyldighed efterhaanden ophorde, men Rufferne derimod finge Leilighed at tilegne sig begge Delene, særdeles i Unionens Tid, da fremmede Skibe, særdeles Engellske, komme til Helgeland og Finmarken, og øvede der ei alene aabenbare Boldsømheder, men hindrede ogsaa Indbyggerne i deres Handel (§. 42.). Innd saadan Ruffernes Overlast og videre Indgreb maae da Bardehus-Slot, uden Tvil i det fiortende Seculo, været bygt. I Unionens Tid kan det ei vel være skeet, da Slottene i Norge heller forfaldte, end nye bleve bygde (p). At Ol. Magnus nævner dette Slot, er tilforn erindret:

Men

(m) H. Absolon Beyer fortæller, jeg ved ikke paa hvad Grund, i en haandskrevet Tractat, Norge angaaende, at Hardangerne i gamle Dage, foruden andre Vare, bragte Salt, som de brændte hieme hos dem selv, til Biarmeland, og brugte dertil store Skibe, som deres store Hest, murede op af Stene, noksom tilkiende give.

(n) Herberstein, Comment. Rer. Muscov. int. Aut. Rer. Muscovit. P. 59.

(o) Som man kan slutte af desse Ol. Magni Ord in Auslegung der neuen Mappen: Darnach (à polo) in Sudosten Vind ist Oceanus Scithicus, die stoff an das Muschovider Gepiet &c. aber da ist grosse Unsicherheit von den Muschovider Meeråuber.

(p) See det Danske Magazin. Tom. 3. p. 119.

Men at det end og længe for hans Tider har været til, kan man see hos Herberstein (q), som efter den Russiske Gesantes Istomæ Beretninger, der Aar 1496. reiste der omkring til Danmark, siger: at Warthus er et Slot, yderst paa det Forbjerg Motka beliggende, hvor Kongerne i Norge holde en Besætning af Soldater. Foruden dette Slot har der i Vest-Finmarken tilforn været en Fæstning eller Kongsgaard, kaldet Altenhus, paa den De Narøe i Alten-Fiord, hvor endnu, for et halv hundrede Aar siden, stod et øde Hus med Jord- Volde omkring. Paa den anden Kant og op til Fields gif det ikke bedre, end ved Sø-Siden; Thi Russerne bragte først de næstboende Careler til Skatfkydighed (§. 39.), jeg mener ikke just dem, som opholdte sig nær ved den Finste Bugt, hvilke mueligt fra de ældre Tider af havde hørt dem til, tillige med en Deel af Finland, men dem, som boede omkring ved det Hvide Hav, hvilke de efter Biarmelands Erobring havde gjort sig Skatfkydige, og deraf toge Anledning, paa disse næsten øde og lidt bebyggede Steder, hvor ingen visse Grændser vare satte, at gribe alt mere og mere om sig, hvorover det ei andet kunde være, end de maatte rage i Trette og Uenighed med de Norske Lønsmænd (§. 39.), naar de komme ofter til de Carelske Grændser, for at indkræve Skatten, saa at det omsider udbrod til aabenbare Siendtligheder (§. 40.), hvori Russerne, som boede nærmest, og idelig kunde være nærværende, nødvendig maatte beholde Overhaanden, og uden stor Moie tvinge Lapperne at betale dem Skatten, i Stedet for de Norske, hvilke boede langt af Veien, og ei mere end eengang om Aaret kunde besøge de Steder. Af denne Fremgang, som Russerne havde i Lapmarken, synes da ogsaa de Svenske at have faaet Lyst til at bekomme en Deel af Byttet; Thi det var just ved samme Tider, at de Birkafer, under Kong Magni Ladelaases Regering, begyndte at fæste Fodder i de Sven-

(q) loc. cit. p. 87.

ffe Lapmarke, hvilke vi nu uden videre Vidtløftighed ville begive os til, og noget noiere betragte.

§. 44.

Men førend vi komme dertil, er det dog fornødent, at vi i Forveien see os lidt om i Sverige selv, og betragte, hvordan dette Riges Tilstand, særdeles hvad Grændserne angaaer, i de ældste Tider har været, paa det enhver kan see, at vi endog i Henseende til bemeldte Riges indvortes Omstændigheder, Strekning, Grændser og omliggende Landes Beskaffenhed, har billig Ansag at paastaae, det Sverige i de ældste Tider, i Folge og Betragtning deraf, ei kan have eiet noget i Lapmarken. Jeg setter da, at i de ældste Tider har Sveriges Grændser været desse: Got-Elven fra Havet og op til Venner Søen, siden bemeldte Sø til Nerike, derpaa den store Skov og Udørken, hvor Vermeland nu ligger, det meste af Dalekarlia, og endelig den største og vestlige Deel af Zelsingland (r), forbi hvilken Grændserne ginge ud til den Botniske Bugt. Man merker vel, at dette geographiske Bestik er ikke gjort efter Rudbeks Udkast, og kan jeg let forud see, at mange besønderlig de blandt de Svenske, som giøre saa stort Væsen af deres Lands Velde, Magt, Storhed og andre Prærogativer i de ældste Tider frem for de andre nordiske Riger, ville støde sig derover. Men jeg forsikrer, at dette er ikke en blot Grille, optænkt for at forkleine vore Naboer, og til hvilken at udpynte man behøver at forskrive gamle fordreiede Klude fra det gamle Grækenland og Italien; vil og gierne lade enhver beholde sin Mening, naar man kun vil troe, at hvad, som er anført, er ikke sagt, fordi jeg saa vil

(r) Dalin taler i hans Svenske Historie, P. I. C. 14. §. I. kuns saa løselig om Sveriges gamle Grændser, naar han siger: At gamle Sverige strækte sig alt i från Is-Hafvet til Gresund, och alt i från det långa Seve-Bårget eller Norste Siällen til Österlöda.

vil have det, men blot og alene, fordi jeg af alle Omstændigheder finder mig overbevist, at det saa i sig selv har været; Thi at Got-Elven fra Havet til Benner-Søen har stedse været de gamle Grændser mellem Norge og Sverige, kan ingen negte (s). Ligeledes vare norden fra Benneren Markene Grændse-Skellet ind til Eyde-Skov og Rislen, hvilket Brynolfr Ulfald, i Kong Olaf den Helliges Tid, udi hans Tale, sagde saa at have været fra ældgamle Tider af, og at det var en over alt bekiendt Sag (t). Allsaa hørde alle de Lande, som ligge vesten for Benner Søen, i gamle Dage ei de Svenske, men Norske til, hvorfor ogsaa Harald Haarfager tillige med det øvrige af Norge, efter gammel Ret, tilegnede sig dem, og satte sin Morbroder Hertug Guttorm til Gouverneur derover. Det samme gjorde ogsaa den Norske Konge Magnus Barfot, længe efter hans Tid, som paastod, at i forrige Tider havde Got-Elven været Grændse-Skellet mellem den Norske og Svenske Konges Lande, og fra Got-Elven af Væner-Søen til Ver-meland, tilegnende sig derfor alle de Lande, som laae Vesten for Væneren, nemlig Sundal og Nordal, Bear og Bardhner (u). Ver-meland var en Udørken, indtil Olaf Træteli's Tid, som først ryddede Skoven og blev der Konge. Siden var Landet stedse de Norske Konger underkastet, indtil Harald Haarfager, som og gjorde sig dette Land skatkyldig (v), hvilket efter hans Tid undertiden var Svensk, undertiden igien Norsk (x), ligesom de Norske Konger havde Evne eller Leilighed til at forsvare deres Ret mod de Svenske, hvilke dog omsider, mest formedelt de førstes idelige indvortes Uroligheder, droge af dermed.

Hvor

(s) See §. 25.

(t) Torf. Hist. Norveg. P. 3. p. 65.

(u) Heimsk. T. 2. p. 215.

(v) Heimsk. T. I. p. 90. 92.

(x) Torf. I. cit. P. 2. p. 205.

Hvorledes det norden for Vermeland, indtil Jamteland, endog i de senere Tider har seet ud, kan man tydelig see af Kong Sverres Historie; Thi da denne forunderlige Konge vilde reise fra Vermeland nord til Trondhiem, og kunde for hans Fienders Overmagt ei komme igienem Norge, tog han sig en desperat Reise for, som intet Menneske for ham havde gjort, nemlig at drage paa den Svenske Side op efter til Jamteland, da der fortælles, at han først reiste igienem en øde Skov paa 12. Mile til Rifisherat, derfra igienem den anden øde Skov, lige saa stor, til Mosund, siden over den tredie, af samme Stovelse, til Jarnberia (saa kaldtes den Tid Dalekarlia (y), hvilket er et nyt Navn) hvor Indbyggerne endda vare Hedninge, og havde aldrig tilforn seet Konge, eller vidste, hvad Konge var og hvad det Navn vilde sige. Da han

- (y) Man skulde vel ei tage meget Feil, om man paastod, at en stor Deel i det mindste af dette Land ogsaa har faaet sine første Indbyggere fra Norge; Thi ei alene ligger Herdalen og Jamteland, som af Norske først bleve beboede, strax derved, men ogsaa inde i Landet selv Sarne, Hede og Idre, hvilke Stæder fra første Tider af har hørt til Hedemarken i Norge og Hammers Bispestol, indtil Aar 1644. og havt Norske Indbyggere, som ei alene de Svenske selv maae tilstaae, men ogsaa kan gotgjøres af et Document, udstædt af Sigurd, Biskop i Hammer Aar 1403., Grændferne angaaende, og confirmeret af Capitlet Aar 1425. See *Z. Holenii Disp. de Dalekarlia*, p. 16. & 23. Desuden kan Dalekarlenes Sprog, som er næsten det selv samme som de Norske, men har derimod, særdeles i de ældre Tider, havt kun liden eller ingen Overensstemmelse med den Svenske Dialect, [See *Holen. l. c. p. 138.* og de Glosor han der til Prøve anfører p. 139.] næst som tilkiendegive, fra hvem de nedstamme. Skulde nu da Dalekarlene være blandt de ældste Indbyggere i Sverige [See *Dalins Svensk. Hist. P. I. C. 3. §. 2.*, som man dog i Betragtning af ovenstaaende har høilig Marsag at tvile paa] saa maatte Sverige have faaet sine første Indbyggere fra Norge, og ikke dette Land fra hine, som de Svenske gemenligen ville.

han tog derfra, maatte han vandre igienem en Skov, 18. Mile lang, forend han fandt Fjeld igien, og atter igienem en større paa 35. Mile, hvorpaa han efter 3. Dages Reise gienem Udsøkener kom Jamteland paa 12. Mile nær (z). Hvad Helsingland angaaer, saa blev dette Land, nylig for Harald Haarfagers Tid, allerforst af de Norske bebygget, fra Jamteland af og indtil Soen, skiont de Svenske, efter deres Exempel, ogsaa siden begyndte at nedsette sig paa de ved Havet beliggende Steder, som kan sees af Heimskringla, hvor det saa heder (a): "Ketils (Den-
ne var Amund Karls Son af Sparbo i Throndhjem, og bygde forst Jam-
teland) Sonne-Son var Thorir Helsingur, som drog af Jamteland og
øster over Markene, som der da vare, og bygde der, hvilket er siden
kaldet Helsingialand, og gaar alt ud til Havet: men Helsingia-
land bygde de Svenske alt øster med Havet 2c. Helsingerne havde
deres Handel paa Sverige, og derover bleve de med alle samme Ri-
ges Undersaater ". Saadane var Sveriges Grændser paa de Kanter
i gamle Dage. Men hvad Landets indvortes Omstændigheder er anbe-
langende, saa saae det gamle Sverige, dette, efter nogles Mening, jordiske
Paradis, disse Lyksalige Der (b), disse deilige Elyfiske Vange (c),
desse Lystige Zesperiske Zaver (d), denne Platoniske Republic (e), den-
ne alle Kunstens og Videnskabers Moder (f), som Østerlandene, Græ-
kenland og Italien saa meget bystede sig af, dette Gudernes og Over-

D

Res

(z) See Torf. Hist. Norv. P. 3. p. 189.

(a) Tom. I. p. 139.

(b) Rudb. Atl. T. I. C. 15. & T. 2. C. 4. T. 3. C. 11.

(c) Rudb. Atlant. T. I. C. 23. Dalin setter i hans Sv. Hist. P. I. C. 3. §. 15.
de Elyfier i Helsingland.

(d) Rudb. l. c. C. 23.

(e) Rudb. l. c. C. 7.

(f) Rudb. l. c. T. 3. C. 1. & 3. & T. I. C. 38. 39.

Regenternes høieste Sæde (g), som ei alene de øvrige Nordiske Riger, men og alle Lande indtil Tanais, jeg troer og China selv, ærbødigt maatte erkiende for deres Hoved, og til visse Tider paa de store Rigs-Dage besøge, og hvorfra alle Nationer i Europa (h), om ikke over den hele Verden, har deres Oprindelse, dette Land, siger jeg, saae saaledes ud i de ældste Tider, at man for Skove, Udørkener og Moradser neppe kunde komme frem. Dette bevidner Snorro Sturlæson, den troverdigste blandt vore gamle nordiske Skribenter, naar han siger (i) i den Svenske Konges Amunds Historie, som var en Farsader af forommeldte Olaf Tratelja, at Sverige er fuldt af Skove og Marke (Suithiod er markland mikit) og at der ligger saa store Ødemarke, at de ere mange Dags-Reiser over; som og, at forommeldte Konge, som derover blev kaldet Brautanund, lod meget rydde og bygge i Sverige, og rydde Veie allesteds i hele Riget, over Marke og Moradser, Bierge og Fielde.

§. 45.

Af vi nu efter denne Digression skal komme til Lapmarkene selv, og først dem, som ligge vesten og norden for Botnen, saa kan vi af foranførte med Billighed giøre den Slutning, at førend Helsingland af de Norske blev beboet, eller Christendommen indført i Sverige, har de Svenske ei boet norden for Helsingland, langt mindre op ved Enden af Botnen, hvor dog deres første Bopæl, efter Rudbets og hans Tilhængeres Mening, skal have været; Thi det følger vel af Fornødenhed, at naar de Svenske vilde optage øde og ubeboede Steder, som det vel er udisputer-

lig

(g) Rudb. l. c. T. I. Cap. II. & 24. 27. 28. &c. Conf. Dalin. l. c. C. 6. §. 13. & Cap. II. §. 3.

(h) Rudb. l. c. T. I. C. 36.

(i) Heimsk. T. I. p. 49.

lig vist, at disse Lapmarke i de ældste Tider har været, saa maatte de først tage fat paa dem, som vare i deres ege Land, eller laae dem nærmest og beqvemest for Haanden, som Vermeland, Dalekarlen, Zelsingland og andre, men nu bleve disse ikke forend i de senere Tider, og det ved sæ-
re Hændelser, bebyggede, til deels af Fremmede og ikke engang de Svenske selv, som Zelsingland, følgelig kan man ikke see, hvad der skulde have drevet dem saa langt nord, da de havde baade bedre og beqvemere Lande nok, hvor de kunde sette sig ned. Men, vil man sige, endskjønt de Svenske ei boede paa de Kanter, saa kan dog Landet have hørt dem til, lige-
som Finmarken de Norske. Hvortil svares, at det vel er mueligt, men at man har slet intet, som gjør det troverdigt, tværtimod adskillige Om-
stændigheder, som vise, at det ei saaledes kan have været; Thi for det (1ste) saa tale vore gamle Skribenter, saa vidt jeg veed, slet intet om, at dette Land har hørt de Svenske til, eller at de der har boet, give ei heller mindste Anledning at falde paa de Tanker. Tvertimod kan man af for-
anførte gamle Historie om Norges Opfindelse (k) med Rette slutte, at i Lapmarkene Vesten for Botnen har i de ældste Tider ei engang været Finner at see, uden maaske ganske saa, som der paa visse Tider har op-
holdt sig, og langt mindre Svenske, eftersom Norr med en heel Krigshær i lang Tid streifede Landet igienem, og kunde ikke see et Mennecke. Alt-
saa har denne hele Strekning været en Udørken, som hverken de Svenske eller andre skottede om at tilegne sig, men hørde den til, som først kom derhen for at boe, eller paa anden Maade blev Eier deraf. (2det) Da Landet siden med Finner, i det mindste med flere, end der tilforn havde været, blev besat, toge ikke de Svenske, men de Norske Skat af dem (1),
hvilket de Svenske vel ikke havde tilstødet, om Landet havde hørt dem til

(k) See §. 9.

(l) See §. 43.

(3die) Findes aldrig nogen Finnmark eller Lapmark, i de ældre Tider at være regnet til Sverige, og blandt dets Provincer, ikke engang Helsingland, hverken i Ingiialld Illraades Tid, eller i den Beskrivelse over Sverige, som staaer i Olofs den Helliges Saga, hvor det saa heder: Sveriges Velde er deelt i mange Dele, en Deel er Vestra-Gothland og Vermeland og Markar, og det, som der ligger til, den anden Deel er Östergothland, hvormed Gotland og Lyland nu følger, I Sverige selv heder den ene Deel af Landet Sudurmanneland, hvor der er et Bispedsme, videre Vestmanland, eller Siadrundaland, hvor der ogsaa er et Bispedsme, den tredie Deel af Sverige heder Tiundaland, den fjerde Atundaland, den femte Sialand (m). Dette er alle de Lande, som man i de ældre Tider finder at være regnede til Sverige, og lyder langt anderledes, end naar Joh. Messenius (n) gjør Viarmeland, Finnmarken, Jemtland og Skritsinnia til fire Kongeriger, under Sverige hørende, eller naar Paulinus Gothus (o) regner Skritsinnia, Viarmeland, Jemtland og Helsingland til det gamle Sverige, men støber dem om til Grevskaber; hvilket og andet deslige er lutter Chimærer, og har ingensteds hieme. De, som have forfattet de gamle Svenske Love, hvilke uden al Tvil har været af Landets egne Børn, og tilstrekkelig underrettede om dets Tilstand, har ikke vidst af saadane Kongeriger eller Grevskaber at sige, ei heller af flere Svenske Landskaber, end vi tilforn har opregnet; Thi den Gamle Uplands Lov, som havde været i Brug alt siden Ingiialld Illraades Tid (p), men er An. 1295. af
Kong

(m) See og Heimsk. T. 1. p. 477. Dette Sialand i Sverige er siden kaldet Roslagen.

(n) in Specula Stuet. C. 2. p. 4. & C. 7. p. 19.

(o) in Hist. Orb. Arctoi, p. 61.

(p) See Dalins Svenske Historie. P. 2. C. 4. p. 109.

Kong Birger overseet, naar den opregner de Lagmænd, som skulde have deres Stemme i Konges-Ballet, hvortil man veed at Undersaaterne af alle Rigets Provincer i gamle Dage bleve kaldede, nævner hverken nogen fra Bermeland, eller Helsingland, eller Best-og Ost-Bornen, eller Finland, men bruger alene disse Ord (q): Nu thorva (behøve) Land Kunung wália, tha skulu try Solkland first Konung taka, thet ár Tiunda-land, Attundaland oc Fjædrundaland. Uplanda Lagmadur a han wid Upsalir first til Konunger döma: thet nest hvor Lagmadur áptir adrum, Sudermanna, Ostgiötha, Tiuhárada (i Smaaland), Westgiötha, Nerikía oc Westmanna. Dersom nu flere Lande i de ældste Tider havde hørt til Sverige, end disse, hvi skulde da de og deres Lagmænd ei have havt Ret at vælge Kongen, ligesaa vel som de andre? og mon dette ikke noksom vise, at de allerførst i de senere Tider ere komne dertil? Jeg mener ogsaa, at dette er et godt Bevis for de Danske, at Galland, Skaane og Bleking, end og i de ældste Tider, har ligget under Danmark (r). Man vil sige, at Uplands Lagstol strakte sig over hele Helsingland til Ula Træsk i Finland (s), og at Helsingland derfor ei nævnes. Godt! Jeg vil tilstaae, at det saa har været i de senere Tider: men hvoraf vil man bevise mig, at det ogsaa i de ældre er skeet? og mon

D 3

ikke

(q) Peringsk. Monumenta per Thiund. p. 24.

(r) Hvad hidindtil er sagt, kan end videre bestyrkes, naar man overveier, igienem hvilke Lande de Svenske Konger, strax efter deres Antredelse til Regeringen, i gamle Dage pleiede at drage, naar de rede Erik's Gata, d. e. reiste omkring for at besøge deres Provincer; Thi da drog de fra Upland til Sudermanland, derfra til Ostergothland, siden til Smaaland, derfra til Westergothland, videre til Nerike, og endelig til Westmanland, hvorfra de toge tilbage til Upland igien. See L. Affermans Disp. de Ritu antiquo Regum Sueo-Goth. per provinc. circumeundi. p. 17.

(s) See Peringsk. l. c. p. 23. & p. 2.

ikke just denne Omstændighed vise, at Helsingland ei kan have været blandt Sveriges gamle Provincer, men er siden kommet dertil, og derfor som et Appendix lagt til en af de forige? Sagen har uden al Tvil sin Rigtighed. Og følger altsaa heraf, at naar Helsingland i de ældste Tider ei har hørt til Sverige, saa langt mindre Lapmarkene, eller andre nord efter ved Botnen liggende Steder.

§. 46.

Men, maatte man spørge, naar kom da Helsingland og de der norden for beliggende Lapmarke under Sverige? For hertil at svare, vil jeg anføre, hvad som i Olaf den Zelliges Historie findes optegnet, i Anledning af den Dispute, samme Konge havde med Oluf Skotkonung eller Sønste i Sverige, og lyder saaledes (1): “I Harald Haarfagers Tid flyede mange til Jamteland. Nogle droge og til Helsingaland, “often til ved Havet, og vare der Skatshydige under den Svenske Kon-“ge. Men da Hakon Adelssteins-Fostre regerede i Norge, blev gjort Fred “og Markeder satte imellem Trondheim og Jamtland. For hans gode “Rygtes skyld, søgte Jamterne til ham, og gave ham Skat. Ligeledes “gjorde og alle Helsingerne, som norden om Rislen vare udsleg, “tede (havde deres Herkomst fra de Norske) og holdte det saa længe, ind-“til Kong Olaf den Digre og Kong Oluf Sønste trectede om Landenes “Delelse. Da vendte Jamterne og Helsingerne tilbage, og gave sig “under den Svenske Konge, fordelendes Landet often efter Eydeffov og “siden Rislen alt Nord til Finmarken “. Her seer man nu temmelig tydeligt, hvordan Helsinglands Betskaffenhed har været i de første Tider, efterat det blev bebygget, og hvad Adkomst de Svenske har havt dertil. Man merker da (1), at de Norske har bebygget Helsingland lige indtil Havet, hvilket ogsaa sees af adskillige Steders Navne, der ude ved Bot-

nen

(1). See Konunga Sagorne og Heimsk. T. 1. p. 636.

nen beliggende, hvilke gaae ud paa Anger, en Endelse, som jeg ikke veed at have været brugelig blandt de Danske eller Svenske, men alene i Norge, hvor den er meget gængs; og skulde jeg let falde paa at troe, at Anger-
manland deraf har faaet sit Navn. Men som de Svenske ogsaa siges at have byggt i Helsingland ude ved Havet (u), saa maae saadant enten siden være skeet, eller paa de synden og østen for beliggende Steder. Dette kan man ogsaa ved denne Leilighed observere, at de Norske i Hækon Jarl den Riges Tid holdte en Flode i Helsingland, hvormed de om Someren gjorde Erover-Toge i Øster-Soen, men satte paa Land om Vinteren, og drog siden over Fjeldet til Trondhiem (v). Som og, at Helsingernes Sprog kommer langt mere overens med de Norges og Is-
lændernes, end med de Svenskes (x), hvoraf man let kan slutte, fra hvem af Delene de har deres Oprindelse. (2det) At endskönt Helsingerne betalede de Svenske et Slags Skat eller Erkiendtlighed, hvilket skede alene i den Hensigt, at de maatte have Tilladelse at drive Handel i Sverige (y), saa vare de dog ei mere bundne til dem, end de kunde begive sig under et andet Herfskab, naar de saae deres Fordeel derved, og der betale deres Skat for at nyde fri Handel med sammes Undersaater, saa at, hvor Helsingerne saae sig best Frihed og Leilighed til at handle, der vare de og
skat.

(u) See § 44. Gestrifkeland er i gamle Dage og bleven regnet til Helsingland [See *Alfwiks Disp. de Helsing. Ant. p. 10.*] og samme er uden Tvil det Sted, som de Svenske tilligemed Helsingerne har bebygget, men er siden, eftersom de sidst vare de, der først havde begyndt der at boe, kaldet med samme Navn, som de øvrige af dem bebyggede Steder. *Torfaus* har og fundet, at Helsingland ei siraakte sig i de første Eider saa langt imod Synden, som siden, *Hist. Norv. P. I. pag. 172.*, hvilket bestryker vor Mening.

(v) *Heimsk. T. I. pag. 184.*

(x) See *Strecksenii Disp. de Westrobotnia §. V. v. 10.*

(y) See §. 44. og det der af *Heimsk. T. I. p. 139*, anførte Sted.

ffatsfyldige. Altsaa seer man, at det er ganske rigtigt, hvad jeg tilforn (S. 45.) har sagt, nemlig at Jamteland, Helsingland og Lapmarkene der norden for har i gamle Dage været lutter Udørkener, hvor enhver kunde sette sig ned, uden ved det samme at blive noget Herffkab underkastet; hvilket ogsaa de Norskes Diemerke, med deres Flugt fra Norge derhen, noksom viser. (3die) At i Kong Olaf den Helliges Tid, hvis strenge Regiment de fleste Norske vare misfornioede med, og formedelst den langvarige Uenighed mellem Rigerne, hvorved Jamterne og Helsingerne, som boede paa den Svenske Side ei kunde andet, end lide det meste, har disse vendt sig til Sverige igien, dog saaledes, at Kong Østen i Norge, ved sin vise Regering, Foræringer, og andre lunde Midler bragte det saa vidt, at Jamterne af sig selv og godvilligen tilbøede sig at ville give ham Skat, og blive hans Undersaater, hvilket de og gjorde, uden at den Svenske Konge i mindste Maade besværede sig derover (z). Saa man heraf tydeligen seer, at Tilstanden i Jamte- og Helsingland har, hvad Regeringen angaaer, virkelig været den samme, som i Begyndelsen paa Island, ogsaa et øde Sted, af de Norske først bebygget. Men Helsingerne bleve siden steds ved Sverige, og finge da de Svenske derved Leilighed ei alene at udbrede sig gienem Helsingland langs med Botnen til Finland, men ogsaa at tilegne dem Lapmarken. Dog maae ingen tænke, at det var skeet enten paa eet eller to Hundrede Aars Tid, at denne Strefning blev opryddet og bebygget; Thi man finder, at Kong Magnus har Aar 1335. givet Drotseten Niels Abiserson hans Confirmations Brev paa Pitea og dens Ødemark i Helsingland, som han med stor Omkostnad hade upragt og bebyggia lated (a); Og Aar 1445. bestod den hele Lule-District i et Kirke-Sogn, som man kan see af et Brev, dat.

(z) See Heimsk. T. 2. p. 249.

(a) *Peringsk.* Monum. per Thiundiam, p. 2.

dat. die b. Petri & Pauli samme Aar, hvori Jndbyggerne kalde sig: menige Almoga i LulæSofn, i NorreBotn i Upsala Biskopsdøme (b). Aar 1350. blev Torne Kirkegaard først indviet af den Upsalske Erkebiskop Zeming, som samme Gang døbte nogle Lapper i et stort Kar (c). Alle de Navne, som man har givet disse Lapmarke, ere desuden nye, og skal neppe nogensinde komme for hos vore gamle Skribenter. Af foransførte Ord, saavel som hvad hidindtil derover er sagt, kan man da (4de) slutte, at Jamterne og Helsingerne har været de, som allerførst har bragt de Svenske ind i Lapmarkene paa denne Kant; Thi da samme havde sat sig ned østen for Kiølen, som flygtige fra Norge, og i Olaf den Helliges Tid givet sig under den Svenske Regering, saa stræbte de at faae Kiølen som en Barriere for sig mod de Norske, og fordelede samme, som vel aldrig tilforn var skeet, alt nord til Finmarken, hvorved da de Svenske igienem Helsingerne finge et Slags Leilighed først at tilegne sig det nærmeste af Lapmarkene, og siden den hele Strekning østen for Kiølen. Jeg siger, at de først tilegnede sig det nærmeste af Lapmarkene; Thi endskiont her siges, at Kiølen blev delet lige til Finmarken, saa kan dog paa dette Sted ved Finmarken ei blot og alene forstaaes det Land, hvilket nu saa kaldes, men tillige den hele Lapmark vesten for Botnen indtil Jamteland. Et Navnet i gamle Dage vel ogsaa maae have strakt sig saa vidt, viser ei alene den Bei, de Norske Lænsmand paa

B

Hels

(b) *Peringsk.* Monum. Ullerak. p. 54.

(c) *Loc. cit.* p. 147. Om Kirken's høiere Alder tværtimod dette Vidnesbyrd kan bevises af disse Tal $\cdot : 8 \cdot 0 \cdot 2 \cdot 1 \cdot : \cdot$, som skal staae udhugne i nogle Stene over Kirkedørene, men *E. Brunnius* i hans *Disput. De Urbe Torna*, mener af Murmestieren at være forfæret indsatte, *See* §. IV. p. 27. ville vi lade være usagt, men skulde høilig tvile paa, eftersom forommeldte *Brunnius* selv maae tilstaae, at der gives adskillige Aarsager, hvoraf man maae slutte, at Kirken ei kan være saa gammel, at den skulde være bygt 1208.

Helgeland toge, naar de skulde drage til Finmarken, nemlig igienem Bessens Pas til Uma-Lapmark (d), som altsaa maae have været den synderste District deraf; men ogsaa foranførte (e) gamle Norske Document, hvori blandt andet efterfølgende findes antegnet: “Thetta Landa-
 “mærke er mellim Jemtlands og Findmarkar ock Helsingelands
 “Bestir or Leinglins lidum ock sua norder til Straums. Eigu tha
 “Jemtar norder a Findmark firi Straumi XIX raster at weida
 “Dyr ock Jkorna, ock geinger sua auster Landamerit mothe Anger-
 “manna lande taker til, thar som heitir weimosior, tædan i Hulsio, ock
 “y Riotsio ic.” Her seer man nu, at Finmarken, Jemteland og Helsingland (det sidste Navn i en noget vidtløftigere Bemærkelse taget) settes som næst til hinanden grændsende Lande, men hvorledes kunde det være, hvis Finmarken i de ældre Tider ei havde strakt sig til Jemteland, som sagt er, eller dersom alle Lapmarkene vesten for Botnen havde ligget der imellem? Det maatte og have været et sært Indfald af Jamterne, at de vilde drage et hundrede Mile omtrent nord til Finmarken, forstaae, som det nu kaldes, for at gaae paa Jagt efter Dyr og Egerne, hvilke de uden Tvil den Tid kunde faae i Mængde uden for deres Stue-Dør. Altsaa bliver Sammenhængen, naar man ligner alt dette mod hin anden, uden al Tvil denne, at den Deling, hvorom i foregaaende er meldet, ikke har gaaet længere, end en Snæs Mile omtrent (om den Tid endnu saa meget) norden for Jemteland; at Jamterne siden den Tid har tilegnet sig et temmeligt stort Stykke af Lap- eller Finmarken, for der at have deres Jagt; at Finmarken dets uagtet, endog i de senere Tider, da de, i anførte Document omtalte Grændser bleve satte, har strakt sig henimod Anger-

man

(d) See §. 43.

(e) See §. 20.

manland (f); og at sluttelig Helsingerne, efter som de avancerede op efter ved Sø-Siden, efter Jamtneres Exempel har saa uformerket faaet nu eet og nu et andet Stykke af Lapmarkene under sig, indtil de, besønderlig i Unionens Tid, bleve Mestere over det hele, og endelig saa dristige, at de og torde komme over Kiolen, for at forsøge, om de ogsaa kunde giøre det samme med de sig der opholdende Lapper og Finner, hvilket dog ikke, eftersom de spendte Strengen alt for høit, vilde gaae dem an.

§. 47.

Dette maae for nærværende være nok sagt om Lapmarkene vesten for Botnen. Nu ville vi da begive os til de østen om samme beliggende Lande, og betragte, hvordan Tilstanden der i de ældste Tider, og videre frem efter, saa vel i Finland, som hosgrændsende Lappe-Districter har været. Hvad Finland angaaer, saa mener Autor til den Finlandske Kronike (g), at dette Land har først havt sine egne Konger, er siden kommet under Russerne, og endelig indtaget af de Svenske. De tvende sidste Poster kan nok have sin Rigtighed, men den første er meget vanskelig at bevise, besønderlig naar man vil jette, at disse Konger har selv været Finner, eller alene regeret i Finland over Finske Undersaater. Autor

P 2

har

(f) Dalin i hans Svenske Historie P. I. C. 3. §. 14. vil, at Ingermanland, Angermanland &c. har deres Navn af de gamle Ingevoner: Men det er troligere, at Ingermanland, har faaet Navn af Floden Inger, Vid. Sammlung Russischer Geschichte, P. 4. p. 284. Og hvorledes Angermanland kan hede efter de gamle Ingevoner, er ei let at begribe, da de Svenske selv tilstaae, at Navnet er nyt, og kommer aldrig for i de gamle Historier. See C. F. Genbergs Diss. de Medelpadia C. 2. p. 5., som derved gietter, at Landet i gamle Dage har havt et andet Navn.

(g) Den som er indrykket i det Schwedische Bibliothec P. I. p. 96. og Editor mener i Fortalen at være forfattet af Messenio, hvilket man dog har Marsag at tvile paa.

har vel, for at godtgjøre sin Mening, stræbet sammen en Liste paa 15. saadane Konger, men naar man holder den ved Lyset, seer man, at de fleste ere tagne fra Finmarken og Biarmeland, hvor de, efter Saxonis og andres Vidnesbyrd, har regeret, og ikke i Finland, nogle ikkun fa- belagtige og opdigtede Personer, og resten Fornøet og hans Efterkom- mere, fra hvilke Norr og Gorr, efter foranferte gamle Historie om Norges Opfindelse (h), nedstammede, og vi tilforn har viset ikke at have kunnet være Finner, eller regeret over Finnerne i Finland. Af samme Familie ere ogsaa de Finlandske Forster, som Snorro Sturleson for- tæller, at de Svenske Konger har havt at bestille med, som Snio den Gamle, hvis Dotter den Svenske Konge Banland tog til ægte (i), og Froste, i hvis Tid Agne, Kongen i Sverige, siges at have undertvunget sig Finland (k). At det ei har hængt rigtigt sammen med foromtalte Fin- ske Konger, har ogsaa Forfatteren af det Schwedische Bibliothec selv mer- ket, og derfor udladt sig med sin Mening, som er ganske overens stemmen- “de med vores, saaledes derover (l): “Dersom alle de Konger, som “vor Autor opregner, har regeret i Finland, saa er det tydeligt, at
Fin-

(h) See §. 5.

(i) Heimsk. T. I. p. 16.

(k) Loc. cit. p. 22. Man kan og have billig Marsag at tvile, om vore gamle Skribenter ved Finland altid har forstaaet det Land, som nu saa kaldes, eller om de ikke ofte har confunderet Finnerne paa den Kant med Russerne, Esther- ne og andre; Thi vi har ei alene tilforn §. 7. N. (10.) fremsført Exempel, at Liffland har faaet Navn af Finland, men Theodosius Kiowienlis fortæller og i hans Russ. Chron. See Sammlung Russischer Geschichte. P. I. p. 10. at de Væreger (de som boede paa hin Side af Øst- = Soden) kaldte Russerne Tschudi, som ellers i den Russiske Historie er saa meget som Finner el- ler Finste Liffander.

(l) Chron. Finland. p. 19.

Finnerne enten har havt Fremmede til Regenter over sig, eller at dette "Folk paa den Tid har brugt et Sprog, som aldeles ikke kommer overens med det nu brugelige". Ja Autor tilstaaer selv, at de Kongers Navne, som han anfører, kan neppe af Finnerne udtales (m). Foruden foransførte hos Snorro Sturlæson, som dog egentlig ei kommer Finnerne ved, finder man lidt eller intet i de gamle Skrifter om dette Land. Og kommer derfor bemeldte Autor, naar han af de gamle Kongers Sø-Rover-Togte til Finland vil bevise Finnernes Rigdom mod Tacitum, og at de ei har været saa usle, som han afmaaler dem, ingen Nei, og udretter intet med det anførte Exempel (n); Thi den Svenske Konges Ingvari Tog skede ei til Finland, men til Esthland. Endskjønt de Svenske Konger vel ogsaa en og anden Gang kan have taget sig for, i de ældre Tider at tugte Finnerne, hvilke tillige med de Døener, Careler og Esther ofte gjorde stor Skade i deres Land, og vel ogsaa undertiden indtaget endeel af deres Land, som der fortælles om den Svenske Konge Eric Sigursæl, der levede i det 10. Seculo, at han tillige med andre Lande ogsaa lagde Finland under sig, hvilket og Eric Lmundson for ham havde gjort; saa var dog saadant af ingen Betydenhed eller Bestandighed, indtil Kong Eric den Zellige, midt i det tolvte Seculo, bragte Finnerne til Lydighed og den Christne Religion (o). Dog maae ingen tænke, at han undertvang hele Finland, og den hele Landstrekning øster for Botnen. Nei! langt fra; Thi det var aleneste det nærmeste District omkring Abo,

Y 3

[hvil-

(m) loc. cit. p. 106.

(n) loc. cit. p. 105.

(o) Den første Aaledning og rette Marsag til hans Finske Tog var den idelig Fare og Overlast, de Svenske vare underkastede af Finnerne, som kan sees af efterfølgende Ord in Vita S. Henrici in Monum. Sueo-Gothicis Benzeli p. 34. *Cum vero Plebs Finlandia, tunc caeca & crudelis gentilitas, habitantibus in Suetia gravia damna frequenter inferrent, Sr. Rex Ericus &c.*

[hvilken Stad ei blev bygt forend længe derefter,] som den Tid blev vundet; hvilket foranførte Finlandſke Kronike udtrykkelig bevidner (p), og Ol. Magnus end videre stadfæster, naar han siger (q): at Finland omtrent for 400. Aar siden paa den syndere Kant har været de Svenske Konger underdanig, følgelig ei den nordere, forend længe derefter. Ja Finnernes Lydighed, saavel under den Svenske Regering, som Christne Religion, synes end og en temmelig Tid derefter at have været af ingen eller liden Betydning; Thi de sloge ei alene Biskop Zenric ihjel, som havde mest contribuereet til deres Omvendelse, og boede tillige med nogle af hans Eftermænd i Rendamerki, ikke langt fra Ubo, hvorhen Bispe-Sædet allerførst Aa. 1228. blev forflyttet (r): men at de og strax efter Kong Erichs Tog til Finland ere faldne fra Troen igien, kan man see af Pave Alexandri III. Brev til Stephanum, som Aar 1163. blev Erkebisp i Upsala (s). De lodde det ogsaa dermed ei være nok, men tyranniserede desuden forfækkelig ei alene med Presterne og de Christne i Finland, men og med Indbyggerne i Sverige selv, som man kan see af Pave Gregorii IX. Brev til Erkebisp i Upsala (t), hvor det heder, “at Tauasterne, som tilforn med meget Arbeid af samme Erkebisp og “og hans Forsædre vare omvendte, vare nu (dette er skrevet 1237) efter “de hosboende Korssets Sienders Ellskyndelse faldne til deres forige “Vildfarelse igien, hvorpaa han opregner deres Grumheder, og siger “endelig, at ved disse barbarers Tyrannie blev det Svenske Rige saaledes undertrykket, at man maatte frygte for Troens yderste Ruin og Under-

(p) pag. 114.

(q) Hist. Gent. Sept. Lib. 3. p. 96. edit. Rom. in præfat.

(r) Oernhielms Hist. Eccles. Suec. p. 464.

(s) Vasthovii Vit. Aquil. p. 161.

(t) See Gruberi Origines Liouoniæ. p. 261.

dergang, hvis det ikke blev hiulpet af Gud og det Apostoliske Sæde. Si: "den opmuntrer han Erkebisp, at han skulde i bemeldte Rige og hos: " liggende Der lade forkynde et Kors-Tog imod disse Barbarer &c. " Heraf kan man nu skønne, hvor stor de Svenskes Myndighed da har været i Finland, og om de den Tid kan have eiet de nordste Districter østen for Botnen, da det gik saa til i de sydlige, hvilke de saa godt som nyligen havde fæstet Fod paa. Ja Fiendlighederne mellem Finnerne og de Svenske synes den Tid at have gaaet saa vidt, at Paverne imellemstunder ei gjorde sig Haab om at kunne udrette noget til deres Omvendelse ved de Svenske Biskoper, og derfor overdroge det til de Lissandske; Thi man finder, at Aar 1170. blev en ved Navn Gulco udvalgt til at drage Om- sorg saa vel for Finnernes som Esthernes Omvendelse, skjønt han ei synes at være kommen til Finland (u). Ligeledes beskikkede ogsaa bemeldte Pave Gregorius IX. Aar 1232. Balduinum de Alna, Biskop i Sengallien, at være sin Legat i Lissand, Gothland, Vinland, Esthland &c. Formedest disse idelige Overfald, som skede, ei alene af Tavaasterne, som boede paa Grændserne hos de Svenske i Finland (v), men ogsaa af Carelerne og Russerne, som Aar 1206. sloge Erkebisp Johan ihjel, opbrændte Sig- tuna, dræbte Hertug Johan, og gjorde uudsigelig anden Skade, ved hvilken Leilighed Stokholm af Birger Jarl blev anlagt, for at afværge deres Indfald (x), som og desuden af de hedenke Esther, hvilke endnu 1225. holdte ilde Hus i Sverige (y), bleve de Svenske omsider nød- sagede at gribe sig an for Alvor, og sendte en Flode til Finland, hvormed de angreb Tavaasterne, overvandt dem (z), og tvang dem til at antage den

(u) Gruber. l. c. p. 78. Not. (k).

(v) *Er. Olai Histor. Sueon. & Goth.* pag. 153. vers. Sylvii,

(x) *Er. Olai l. c. p. 163.*

(y) *Grubers l. c. p. 178.*

(z) *Er. Olai l. c. P. 153.*

den Christne Religion (a), hvilket stede Aar 1248. (b). Hvorpaa de ogsaa anlagde det Slot Tavasthus, for at holde dem fremdeles i Aue (c), som blev bygt Aa. 1250. Uagtet disse Anstalter, kunde de Svenske endda ikke leve i Sikkerhed for Finnernes Overlast; Thi Carelerne, som endnu vare Hedninge, saa vel som og en stor Deel af Tavasterne og de Finlandske, bleve fremdeles ved, tillige med disse og Russerne, at gjøre stor Skade i Sverige, hvorfor de Svenske udsendte en Krigshær mod dem, undertvang Aa. 1293. Carelen, tvang Indbyggerne at blive Christne, og byggede Viborgs Slot, som og Landscrona: Men Kexholm havde Russerne inde, med hvilke de Svenske, ved denne Leilighed, komme i Trette og Uenighed om Grændserne (d).

§. 48.

Just ved disse Tider var det, at de saa kaldede Birkarler, eller Svenske Indvaanere i Tavasten (e), begyndte at give sig i Kast og Handel med Lapperne, hvilket Scheffer og andre gjør saa meget Væsen af, som Grund til de Svenskes Rettighed til Lapmarken, da Sagen dog i sig selv er af liden eller ingen Betydning; Thi fra den Tid af at Kong Erich den Zellige begyndte at undertvinge Finland, og siden, saa lange forberemdelte Uroligheder varede, flygtede adskillige Finner, deels for ei at blive tvungne til at antage den Christne Religion, deels for at undgaae de

(a) P. Justenii Catal. Episc. Finland. i Schwedif. Biblioth. p. 63.

(b) Messenius in Seond. Illust. Tom. X. p. 9. henfører det til Aar 1249. med disse Ord: *Ericus, Suecia Rex, Finnorum borealium provocatus piratica, transmissio illuc exercitu, per affinem directo Birgerum Ferl, plerisque Ostroboarniensium, ad arma convolansium, prosternit.*

(c) Gruberus l. c. p. 146.

(d) Er. Olai l. c. p. 212. 220.

(e) Schefferi Lapponia p. 20.

de store Skatter, som de Svenske havde lagt paa dem, først nord til Tavaastien (f), hvor de nogen Tid opholdte sig nær ved den Sø Lappiakaiwo (g), men da de Svenske ogsaa havde indtaget det Land, maatte de atter af Sted, og begive sig endnu længere nord, til de øde Steder (h), hvor de siden bleve boende (i), først til Østerbotnen, og da de ogsaa der bleve hiemsøgte, videre til Kimi og Torne. Scheffer er af de Tanker, at disse flygtige Finner da først har faaet det Navn af Lapper, hvilket skal bemerke det samme som Overløbere eller Romningsmænd, eftersom Kong Erich den Hellige havde udgivet den Befaling, at alle de skulde være

D

fred

(f) Scheffer. l. c. p. 17.

(g) Loc. cit. p. 20. C. 6. Zach. Plantini Ord. berom, Cap. 6. p. 47. ed. lat. Lap. Scheff. ere disse: Traditur, primum suscepisse migrationem sui ingratiis magistratus; Nimirum oneribus pressos, quam essent ferendis, gravioribus, relictis avitis suis in Tavaastia circa Birkarla & Rengo aruis vastam, quæ Tavaastia dicitur, penetrasse primum sylvam, nec ante quam ad tum incultum australe, quod in Ostroboznia tenet sinus Bodici substituisse littus. Ibi primas post primos errores cepisse sedes. Og noget derefter: Ipsi ipsorum ante conterranei &c. ipsos, duce quodam, ut fertur, Matth. Kurk, bello adoriuntur internecino, cædunt, spoliant, toroque demum latissimo illo tractu pellunt: primum quidem misere ad inchyros Salmonum piscatura fluv. Torna & Kimi, mox vero miserrime ad ipsa usque, quæ jam tenent, Alpes utrinque contingentia deserata.

(h) Dette bevidner O. P. Niurenus (See Scheff. Lapp. ed. lat. p. 48.) udtrykker lig, naar han saa siger: Prefato tempore evenit, aliquot Familias ex Birkala & Rengo parœciis exiliisse nemus Tavaastia, & ad litora Ostroboznia, ubi jam Nerpis & Mustasara, tum temporis à nullo mortalium habitata, stativa & Sedes suas fixisse, ibidemque sine ulla, qua Finni vexabantur in patria, tributorum molestia multas acquisivisse merces &c. Perægre id videntes & ferentes Tavaasthi &c.

(i) Scheffer l. c. p. 17.

fredløse, som ikke vilde antage den Christne Religion (k). Hvad som han mest beraaber sig paa, for at bestyrke sin Mening, er dette, at Navnet ei findes brugt, enten af Ad. Bremensi, og andre for ham, førend af Saxone Grammatico, hos hvilken det først forekommer, eller af vore egne gamle Skribenter: Men at det ei har været de sidste ubekjendte, viser foranførte gamle Historie om Norges Opfindelse, hvor der tales om Lapperne, som boede bag Finmarken. Og at Saxo Grammaticus, som taler om tvende Lapmark, skulde have brugt dette Navn, hvis det allerførst var opfundet i hans Tid i Finland, synes ei at være rimeligt, særdeles, da visse Districter, som et i Finland selv, kaldet Lappio (l), et andet i Esthland, ved Navn Lappagunda (m), og andre, komme os til at troe, at Navnet baade har været ældre, og strakt sig videre, end til de Finner allene, som rømmede fra Finland. Imidlertid vil jeg dog gierne tilstaae, at Navnet har den Bemærkelse, som Scheffer giver det, og vil sige, om ikke just det samme som en Overløber og Rømningsmand, hvilket vel er for meget, saa dog saa meget som en Omflakker (Finnus Vagabundus, Nomas), saa at Navnet tilkommer alle dem blandt Finæerne i Almindelighed, som vanke omkring paa Fjeldene og i Udkjæntene med deres Reinsdyr. Og at denne Bemærkelse er den rigtigste, viser ei alene de Districter, hvor Lapperne endnu boe, og deres Levemaade, men og den Betydning, som Navnet endnu har, da vi kalde dem Lapper, som boe til Fjelds, men dem derimod Finner, som har visse Boliger ved Sø: Siden, eller i Fjordene. Det kan derfor ogsaa gierne have sin Rigtighed, at de Finner, som rømmede fra Finland, ere blevne kaldte Lapper, men saa har de hverken været de første, som saa ere blevne kaldte, ei heller er

Nav:

(k) Loc. cit. p. 2. 19.

(l) Scheffer. l. c. p. 15.

(m) Gruber. l. c. p. 148.

Navnet dem givet, fordi de undslog sig for at antage den Christne Religion, og udvalte sig nye Boliger under Nord-Polen (n), men fordi de flygtede hen til de Skove og Udsøener (o), som laae østen for Botnen, og der begyndte at leve paa godt Lappisk, ligesom de andre Lapper, der for dem havde staaet omkring paa Fjeldene norden for Botnen. Desse flygtige Sinner, eller, som vi herefter ville kalde dem, Lapper levede siden stedse i Uenighed med de Finlandske, hvorover den Svenske Konge Magnus Ladelaas, efter Birca Beretning (p), skal have tilstaaet dem visse Fordele, som vilde bringe dem til Lydighed, hvoraf Birkaerne, eller Indbyggerne udi et vist District i Finland, bleve opmuntrede til at paatage sig samme Forretning, og gjorde sig Lapperne ved List skatfyldige; Eller, som Ol. Petri fortæller, skal en ved Navn Matth. Kurck først have bragt dem til Lydighed og Skatfyldighed, men siden, imod et vist District i Finland, overladt sin Ret til Birkaerne, hvilke de siden, alt til det Aar 1554, bleve skatfyldige (q). Hvilken af Delene man nu vil antage for den rigtigste, saa kan enhver fornuftig saa vel af foranserte, som andre Omstændigheder slutte, at under disse Lapper, som den Tid af Birkaerne bleve undertvungne, umueligt den hele Lapmark indtil det vestre og nordre Hav kan være indbesattet, som Scheffer uden mindste Grund paastaaer (r); Thi (1ste) har hverken Scheffer eller andre godtgjort, og vel neppe skal kunne godtgjøre, at

D 2

desse

(n) See P. Justenii Thef. 12. è Chron. Episc. Finn. in Schwed. Biblioth. p. 95.

(o) Scheffer l. c. p. 17.

(p) Hans Ord derom ere disse: **J** Konung Magnus Ladulaos tidh woro Lapparna ett e'iget Folk; Och effter han icke kunne winna dem under Sverikes Krona, boed han dem, som ville voga og komma dem under Kronan, saa ville han gifva dem hins i hãnder til ægendom. *Schef. l. c. C. 12. p. 151.*

(q) Scheffer l. c. p. 20.

(r) Loc. cit. p. 62.

desse Birkarler har undertvinget andre Lapper, end dem, som boede østen for Botnen. (2det) Er det ei rimeligt, at nogle faa Personer, som boede saaa godt som synderst i Finland og Tauasten (s), har kunnet undertvinge sig en Landstrekning omtrent paa 150. Mile (t), eller at de har taget sig saadant for, da den store og øde Streckning østen for Botnen kunde give dem nok at bestille. (3die) Hvor mange og hvor mægtige de Lapper har været, som Birkarlerne underkuede, kan man let giette sig til deraf, at en eneste af dem tillige med hans Kone kom den hele Nation til at plante Gævær og Krybe til Korsset, som Scheffer selv fortæller (u), saaa man heilig maae forundre sig over, at han har villet giøre saaa meget Bæsen af saaa ubetydelig en Ting, eller at han selv ei har kunnet eller villet indsee, hvor ubrimeligt det er at paaastaae, at med disse den hele Lappiske Nation er bleven undertvingen, og giørt skatshydig. (4de) Strakte disse Birkarlers District sig ikke engang saaa langt, at de kunde komme nord om Botnen, end siige nord til Finmarken eller til Nord-Cap; Thi vi har tilforn erindret, at Helsingland strakte sig i gamle Dage øster omkring Botnen lige til Ulo-aa og Ulotræff, hvilket laae en 16. Mile op til Lands fra Havet (v), og didhen rekkede da ogsaa den Norske Lapmark (x); følgelig kunde Birkarlerne ei komme med deres Conqvetter nord om Botnen, uden de enten maatte giøre de Norske eller Helsingerne Indpas. At dette ogsaa virkelig og i sig selv saaledes har været, sees af et Brev, udstædt af Kongens Drotset

Knud

(s) Scheffer l. c. p. 21.

(t) Fra Ulo alene og til Torne ere 15. og fra Torne til Baranger 90. Mile, paa hvilken Wei maae anvendes 12. Uger frem og tilbage, *Peringsk. Monum.* P. 1. p. 8.

(u) loc. cit. p. 61. C. 12.

(v) *Peringsk. Monum.* per Thiundiam. p. 8.

(x) *See* §. 28.

Knud Joanson, hvori han giver tilkiende, at Aar 1328. blev gjort saadan Forligelse imellem Helsingerne paa den ene og de Birkalaboa paa den anden Side, at den yderste Deel af Helsingland mod Norden, som strekker sig til Uloaa og Uotræst, bør beboes og dyrkes uden nogen Forsang og Hinder ic. Dog skulde ingen tage Skat af dem, som der, med den Kongelige Lænsmand over Helsingland hans Tilladelse, satte sig ned at boe, enten de vare Birkala, eller andre, førend Kongen var kommen til sin lovlige Alder. Samme Lænsmand skulde og have Jurisdictionen over dem, som der begyndte at boe. Der blev dem ogsaa imellem det Forlig gjort, at ingen skulde forhindre Lapperne i deres Jagt, ei heller forbemeldte Birkalaboa (y), naar de reiste til dem, opholdte sig hos dem, eller toge fra dem med deres Sager. Dette Brev blev og siden stadfæstet af Kong Albert 1377. (z). Hvoraf man nu seer, at Birkalerne ei havde Magt at sette sig ned paa den anden Side af Uloaa, uden Lænsmandens Tilladelse i Helsingland, som der havde Jurisdictionen; at disse Steder da først begyndte at beboes, og at der

N 3

var

(y) Det er ellers verdt at observere, at disse Birkarler har brugt røde Klæder, hvorom Sieglerus saa taler: *Præsides eligunt (Lappones) propriis arbitriis, quem Regem vocant, verum Rex Sueriæ jus administrationis donat. Is veste rubra induitur, hoc est ipsi insigne regium.* Saa man heraf kan see, at disse Birkarler, saa vel i andre Ting, som og heri har udcopieret de gamle Norste Lænsmand, for at skaffe sig Myndighed og Anseelse blandt Lapperne; Thi det kunde med mange Exempler let godtgjøres, at de Norstes Stats og Høitids Mundering i gamle Dage har været af den røde Farve, i hvilken sælgelig ogsaa de Norste Lænsmand lode sig see, naar de komme til Finnerne. Men derimod har jo de Svenskes været blaa? Og samme havde vel ogsaa disse Birkaler betient sig af, hvis ikke andre Omstændigheder havde kommet dem til at bruge den røde, som et Insigne eller Kiendetegn paa det Herskab, de havde over Lapperne.

(z) *Peringsk. l. c. p. 6.*

var kommen Uenighed imellem Helsingerne og Birkalerne om Grændserne, saa at de første søgte at gjøre disse Indpas i deres Rettighed at handle med de der omkring omvankende Lapper. Hvad de Norske angaaer, saa har vi tilforn (a), saavel med andre Argumenter, som og af den gamle Helsingiske Lov godtgjort, at Finmarken eller den Norske Lapmark i gamle Dage, endog nylig for Unionen, har strakt sig til Uatrafk i Finland; dog ville vi, for at gjøre det sidste Bevis des tydeligere og vissere, samt videre udføre, hvad derom tilforn (b) er sagt, her indrykke nogle Linier af Peringskiolds Monument. Ulleraker. (c), hvor det saa heder: “Hels-“
 singeland; Logbogen, som i Selånger Kirckia i Medelpada fordom “
 varit med Järnkedior bundin, låt Archiebiskop Birger taga til sig “
 i Swartasund i Norrala Sofn d. 15. Oct. 1374, då han emot två “
 andra Helsinge Lagböcker jämförde Tingmåla Balkens Capitel, “
 som hade den Rubric: Swa Skiptis 2c. (d). Hvilket stedde i Nær-“
 waro af Prosten Matthia från Baldanes, och Kyrkioherden Mat-“
 thia från Norrala, samt Riks Rådet i Sverige Herr Finwid Fin-“
 widzson, hvilke med Archiebiskopen ransakade om Landeskriptet “
 mällem Sverige og Norrige. Som Original Berättelsen uthwiser, “
 forutan hvad derom indført år 1. Fl. p. 3. 4. “. Hvad vi i Anledning
 af disse Ord fornemligen ville have i Agt taget, er dette: at Grændserne
 den Tid ere mellem Norge og Sverige paa den nordre og østre Side
 omkring Botnen bleuue regulerede; saa man deraf seer, at efter som de
 Svenske udbredede sig i Lapmarken, saa kom man og alt længere og læn-
 gere med Grændserne mellem begge Riger. I Olaf den Helliges Tid
 blev

(a) §. 28.

(b) §. 28. Not. (g).

(c) p. 150.

(d) See Resten §. 28.

blev Kiølen sat til Grændse mellem de Norske og Jamterne alene (e); Under Harald Gilles Regering ginge Grændserne et Stykke op i Lapmarken, oven omkring Jamteland og ned mod Angermanland (f): Men nu strakte de sig igienem den hele Lapmark [langs efter Nisma, Ahmæ eller Nmisland, som den hele Strekning imellem Finmarken og Helgeland, eller det Svenske Nordland og Lapmark, i gamle Dage blev kaldet (g)] lige til Uloträsk i Finland, hvor altsaa Grændserne mellem de Norske, Helsingerne og Birkalerne da stødte sammen. Men samme maae vel ei længe have staaet ved Magt, da de sidste, særdeles i Unionens Tid, finge en og anden Leilighed at gaae over de dem satte Grændser. Hvorledes dermed er tilgaaet, bliver vel, formedelst Mangel paa Efterretninger, vanskeligt at sige, enten Birkalerne har prætenderet og tilegnet sig et Slags Rettighed at handle med og opbære Skat af Lapperne i Torne og Kimi samt andre længere nord beliggende Steder, fordi adskillige Lapper havde flygtet didhen fra Finland og Österbotnen (h); eller Kongerne selv har

(e) See §. 46.

(f) §. 46. (4).

(g) *Torfæi Hist. Norv. P. I. p. 418.*

(h) *Scheffer l. c. p. 12.* At denne min Mening ei er uden Grund, har jeg siden merket af de Danske Commissarier paa Mødet ved Klakkeberg Mar 1603. deres Indleg mod de Svenske, i den Handling om Lapmarken, hvoraf Original-Documentet endnu findes, og hvor det heder: At i gamle Dage (det te kan og bør, efter hvad tilforn er viset, ei forstaaes uden om de senere Tider, noget for og under Foreningen) have Finner boet paa Fjeldene, og givet Skat til begge Riger, en Part og til Rusland; og efterat nogle af dem begave sig fra Fjeldene neder til Søsiden at boe med Hustrue og Børn, da blev forkortet den Indkomst, som Sveriges Krone tilforn af dem havt havde; hvorfors de med Magt nødde nogle af dem til at give dennem noget udi Skat, ikke af den Marsag, at de noget af Sveriges Riges Land eller Strømme brugte, men søregave, at de tilforn pleiede til Sverige noget at udgive ic.

har givet visse Personer i Nørrebotnen Forlov eller Rættighed, efter den gamle Nørske Indretning, at handle med Lapperne og paa deres Begne inddrive Skatten, end og i de Districter, som hørde de Nørske til, da det paa de Tider, formedelst Rigernes noie Forening under een Regering og Konge, kunde være lige meget, af hvem saadant skede, og Helsingerne desuden boede nærmere og beqvemere til saadan Forretning, end de Nørske (i), eller og de Svenske, ved det deres Geistlige finge Ordre eller Forlov at drage Omhu for Lappernes og Finnernes Omvendelse (k), har paa den Maade faaet først Anledning at komme i Rast med de Nørske Lapper og Finner, og siden ved et eller andet Middel draget dem til sig, hvilket paa de Tider, da alle Ting ginge saa forvirrede til i Norge, og disse nordeste Steder mindst bleve paatænkte, let var at giøre, og man helst skulde falde paa at troe, af den Aarsag, at iblandt andet, som Kong Carl den IX. i Sverige anførde som et Bevis for sin Ret til Lapmarken, var dette ei det mindste: at Ericus Pomeranus havde skrevet Constistorium i Upsala til, at de skulde sende Laplænderne Prester (l).

End:

- (i) Anledning og Exempel dertil er dog uden Tvil taget af de forrige Tider; Thi man veed, at de Nørske vare til sidst ei vel fornøiede med Magni Smecks Regering og derfor udvalte hans Søn Hakon til Norges Konge og hans Med-Regent, dog saaledes, at Faderen til hans Hofs Underholding skulde have Salogaland, Jæland, Færøerne og Heltland. Torf. H. N. P. 4. L. 10. p. 481. og Dalins Sv. Hist. P. 2. C. 13. p. 504. Men nu fulde Finmarken og Lapmarkens stedse Helgeland, over hvilke Magnus, som mest opholdte sig i Sverige, maae have sat Svenske Læns-Herrer og Fogder, og derved allerførst aabnet de Svenske, sær Birkarlerne, Veien til Handel og Omgængelse med de Nørske Finner og Lapper, som siden efterhaanden alt mere og mere har taget til, særdeles under Foreningen, indtil det endelig er anseet for en Hævd og en Rættighed, som man siden for Fordelens Skyld ei gierne vilde lade fare.

(k) See S. 42.

(l) Scheffer l. c. p. 24.

Endskönt enhver nu let kan see, hvor fattigt dette Bevis er, og hvor lid- den Ret saadan Commission kan give nogen til at tilegne sig andres Lan- de, saa vidste dog de Svenske saaledes at benytte sig af denne og andre foranførte Omstændigheder, og grebe saa vidt om sig, at de ei alene kræ- vede Skat af Lapperne i hele Lap- og Finmarken, men ogsaa af dem, som boede i Nordlandene eller paa Helgeland, ja end og af de Norske selv (m), skönt de fra forige Tider havde ligesaa lidet Ret at giøre det med de for- ste, som med de sidste. Denne Omstændighed har jeg her til Slutning vil- let anføre, paa det ingen skal tænke, at det ei kan være rimeligt eller mu- ligt, at de Svenske inod al lovlig Adkomst, og uden mindste Ret paa de- res Side, vilde i de senere Tider paastaae nogen Rettighed til Lap- og Finmarken, hvis de i de ældre ei havde havt den.

§. 49.

Hvad endelig de Russiske Lapper angaaer, saa har vi formø- delst Mangel paa Efterretninger, kun lidt om dem at sige, undtagen hvad tilførn ved en og anden Leilighed derom er meldet. Scheffer mener, at Russerne omtrent i det 6te Seculo har begyndt at trænge sig ind i Fin- land og bemægtiget sig de deromliggende Landskaber indtil den Sø Lado- ga (n), hvilket vel kan være; og synes ei urimeligt, at Russerne, efterat de og andre Slauiiske Folk havde fortrængt den største Deel af Finnerne udaf deres forige Bopæle paa den østre Side af det Baltiske Hav (o), de da ogsaa efterhaanden har forfulgt dem til Finland, og giort sig de næst- boende Skatfyldige, end og længe førend de Svenske finge fast Fod der i

R

Lan

(m) Histor. Christiani 4ti p. 53. 237. &c.

(n) Lapp. C. 6. p. 50. 51. lat.

(o) At Finnerne i de ældste Tider der har boet; See §. 3. Strahlenbergs Ind- ledning til hans Nord- und Ostliche Theil von Eur. und Asia. p. 34. in not. og Elghs Disp. de Varegia. p. §. 6. p. 13.

Landet; Hvilket ogsaa Autor til den Finlandſke Kronike ſelv tilſtaaer (p), og fortæller blandt andet, at de Svenske funde for ſig adſkillige Kirker i Carelen, og derudi Ruſſiſke Malinger og Skilderier, hvoraf han vil slutte, at de Careler af Ruſſerne vare blevne omvendte (q). Carelen har vel altsaa, tillige med et Stykke af det nu ſaa kaldede Reholm, uden al Tvil været det første District af Finland, ſom Ruſſerne fra Ingermanland har bemægtiget ſig; og ere derover alle Ruſſiſke Finner og Lapper i de ældre Tider af de Norſke kaldte Careler, eller Kyrialer, end ogsaa de, ſom dog hverken i Henſeende til deres Bopæl eller Oprindelse i ſig ſelv vare Careler, men i de ſenere Tider af Ruſſerne undertvungene; Thi deſſe har, ſom ſagt er, efter al Rimelighed i Begyndelſen kun eiet de Landsſtrekninger, ſom laae ved den Fiſke Bugt eller Kyrialabotn, og den Ladogiske Sø, hen op mod det Hvide Hav: Men i det 13de Seculo, da Tatarerne toge ſaa grumt af Sted i Biarmeland og andre nordlige Egne af Ruſland, at en ſtor Deel af Indbyggerne maatte rømme af Landet og hen til de Norſke Lapmarke (r), men fornemlig, ſom venteligt er, til de norden for det Hvide Hav omliggende Steder, hvor nu det Ruſſiſke Lapland er, og tatte ſig der ned blandt de forige Lapper, ſinge de Nouogardiſke Forſter ei alene derved Leilighed at bringe det af Tatarerne ruinerede Biarmeland (s), ſom vel mueligt af deſſe for en vis Afgift er blevet dem overladt, under det Ruſſiſke Nag: (Thi man finder, at fra den Tid af har de Norſkes og andres Handel paa Biarmeland rent ophørt (t), og Landet tillige med Navnet blevet ganſke forglemt, uden hvad Levning af

dei

(p) In Schw. Biblioth. P. I. p. 97.

(q) L. cit. p. 113.

(r) See §. 39.

(s) See Herbersteins Comment. Rer. Muscov. l. c. p. 59.

(t) See §. 39. 43.

det sidste endnu kan være til overs i Ordet Permian) men ogsaa efterhaanden at udvide deres Grændser hos det Hvide Hav, og under Paaskud af et Slags Rettighed til at kræve Skat af de flygtige Careler, som deres Undersaater, der havde sat sig ned blandt de Norske Finner, at gaae over deres forrige Grændser og ind i de Norske Lapmarke. Her kunde det da ikke andet være, end de jo strax maatte rage i Trette og Uenighed med de Norske Lønsmænd, som havde Rettighed at inddrive Skatten af de yderst i Finmarken boende Finner (u), hvilken siden udbrød til aabenbare Krig (v) og Fejde paa Grændserne, i Anledning af hvilke Uroligheder ei alene adskillige Finner, deels af Tvang, deels godvilligen, maae have givet sig under den Russiske Regering, men de Norske og undertiden i mange Aar bleve hindrede fra at indkræve den Skat, de burde have af Finnerne (x). Samme bleve dog omsider, som jeg slutter, under Droning Margretes, eller i Erici Pomerani første Regerings Tid (y), med de Vilkor bilagte, at eftersom Finnerne nordst i Finmarken ved Gandvigen og Carelerne, som vare komne derind fra Rysland, havde saaledes blandet sig sammen med hinanden, at de ei kunde skilles ad, saa skulde de, paa en vis Strefning, betale Skat til begge Potentater. Og maae vel desse uden al Tvil være de irrige Steder paa Grændserne, hvorom der tales i den Freds-Contract eller Forbund, der blev giort mellem Kong Christiern den Anden og Grossforsten i Rusland (z), og paa hvilke begge Parter love ikke at ville gjøre hinanden for nær. Hvad hidindtil er sagt, synes mig temmelig vel at kunne oplyses af forovmeldte gamle Norske

(u) See §. 39.

(v) See §. 40. 42.

(x) See §. 40.

(y) See det af Huitfeldts Danske Kron. §. 42. anførte Sted.

(z) See §. 42.

Document om Grændserne mellem Norge og Sverige, hvorpaa der og findes en kort Efterretning om Grændse: Skellet mellem Norge og Rusland, saaledes efter Originalen af A. Magnæo paa Dansk oversat:

“Desse Endemærker (Landesfiel) ere imellem Norges Kongerige og Nyssernes Konges, efter som gamle Mænd have sagt og endnu i Dag sige gamle Boemænd og Finner. Nysserne bør at tage Skat langs med Soen til Lynges: tuven (Lyghes hufou), men [oppe] paa Fjeldet til Mæleaae, som ligger lige op fra Lynges: tuven, og saa øster mod Rislen. Men Kongen af Norge tager Skatter til Trianæme, og ind efter Gandvik indtil Velege (a), hvor som helst ere halv Careler eller halv Finner, de som have havt en Finske Mosder (b). Tager og ikke mere ved de yderste Endemærker end 5. Graaskind af hver Bue, og da efter gammel Viis, om de ville betale efter gammel Viis.”

Hertil har A. Magnæus, en stor Kiender af saadane Sager, føiet følgende Vidnesbyrd om Documentets Ælde: Foregaaende er ret oversat af et Norsk Document, skrevet paa Pergament, og mere end 300. Aar gammelt. Testor Hafnia die 27. Martii Ao. 1715. A. M. Endskiont jeg nu maae tilstaae, at de anførte gamle Navne ere mig ganske ubekandte (c), undtagen det Ord

Lyn

- (a) Herhos haver A. Magnæus sat følgende Annotation: (Velege) Jeg haver Mistanke om, at dette Ord skulde være forskrevet, og burde at hede *Elewaage*.
- (b) Her synes som det skulde fattes (ere atter A. Magnæi Ord): eller en *Finske Fæder*. Men det gjør mig intet til Sagen.
- (c) Det synes mig dog heel rimeligt, at ved det Ord *Trianæme* maae forståes det samme Sted, som nu paa Kartene kaldes *Tree: Eyland*, beliggende yderst i Lapmarken mod den Hvide Sø, efter som Navnens Begyndelse

Lynge-Tuven, hvilket Sted Peder Claussen i hans Beskrivelse over Norge nævner, og siger at ligge i Syd-Ost fra Vardehus, men ikke paa hvilket Sted, og hvor langt deraf, saa at man for nærværende ikke til visse kan sige, hvor vidt Grændserne har strakt sig, og hvor disse Steder har ligget; saa har man dog til andres Esterretning, som kunde have bedre Kundskab derom, og give os nogen Oplysning i denne Sag, her villet anføre Documentet, som vi har fundet det for os, helst da vi deraf, for at bestyrke, hvad som i denne Materie tilforn er sagt, kan udtrække følgende Sætser: (1) At Boemændene eller de Norske allerede for de Tider har boet østen for Vardehus og paa de Russiske Grændser, hvilket ogsaa de langs Sø-Kanten beliggende Steders Navne, hvoraf de fleste endnu ere Norske, noksom bevise. (2) At de Norske har taget Skat først til Trianceme, og siden langs ind efter Gandvig til Velege; hvoraf man ei alene tydelig seer, at Finnerne øster omkring ved det Hvide Hav har den Tid været forbundne til at betale de Norske Skat, men det synes ogsaa, som her blev talet om tvende Slags Skatter, nemlig den

kommer overens, og det gamle Grændse-Skel har været strax derved, nemlig ved Høpus Stierge eller Heste-Stenen, efter et smukt ridset Kart, over Finmarken og dens Grændser til Moscov og Sverige, hvilket Herr Affessor J. Ramus, Medlem i vort Selskab, har været saa artig at neddele mig, og uden Tvil er forfattet af M. Melch. Ramus, Lect. i Throndehiem, der besad en ypperlig og rar Forsarenhed i Fædernelandets Geographie. Ikke langt deraf, ved Hellignæs, ligger en De, hvor Kong Christian den 4de Mar 1602. lod en Jernring indsette. Paa det faste Land, lige over for bemeldte Sten, staer en anden, Hvidsten eller Bialort-Kami kaldet, som med Glid er sat derhen og uden Tvil har tient til Grændse-Skel. Længere ind i Landet ligger nogle Lappebyer, som kaldes Bonnoybyer, og har, efter bemeldte Kart, hørt Norge til.

ene til Eriancæne, og den anden, maaske den halve, eller den, som Russerne og participerede udi, ind efter Sandvigen til Belege (d). Og er det merkeligt, at Grændserne, hvorhen begges Rettighed at opbære Skat af Finnerne burde strekke sig, ei ere de samme, men Russernes ved Lyngs-Tuven, og de Norstes ved Belege; hvoraf min Mening meget bestyrkes, at de Norske og Russerne i den nordeste Kant af Finmarken, østen for Bardehus til det Hvide Hav, toge Skat om hinanden; Thi ellers havde det været nok med eet Grændse-Skel alene, i det Sted, at her nu ere tvende. Man seer og (3die), at paa disse Steder har der været en Blanding af Finner og Careler eller Russiske Lapper, og følgerig Anledningen til bemeldte Skatte-Opbørsel uden al Tvil været den, som tilforn er meldet. Endelig (4de) bør og observeres, hvor liden og ringe denne Skat var, som paa disse Steder blev tagen, nemlig ikkun 5. Graaskind af hver Bue eller Familie, imod den, som Finnerne paa andre Steder i gamle Dage maatte betale til de Norske (e); hvoraf nødvendig maa flyde, at samme ei har været nogen fuld Skat, men Resten deraf bleven betalt til deres anden Dyrighed og Hærskab.

§. 50.

(d) Vil vi, efter A. Magnæi Mening, som har største Rimelighed, antage dette for det samme som Ekevoge, saa maae herved forstaaes en eller anden Flod, som rinder ud i det Hvide Hav; Thi der omkring skal man have de Gamles Elivoga. Paa bemeldte Kart finder man og paa den vestre Side af samme Hav et Sted, ved Navn Norgis Lappebye, uden Tvil saa kaldet, fordi de Norstes Skatte-Rettighed der begyndte; og strax derhos, ved Hævet, ligger et Sted, heder Nordenborg. Ellers maae jeg ved denne Leilighed om de Gamles Elivoga endnu erindre dette: At T. S. Bayer paa hans Kart har anført den til Jotunheim, og gjort den til samme Flod, som nu kaldes Perzora, hvori jeg vel ei vil sige ham meget imod, men frygter alene, at den derved kommer alt for langt mod Østen.

(e) See §. 14.

§. 50.

Men denne Indretning maae ei længe have staaet ved Magt; Thi Russerne bleve immer ved at øve Fiendtligheder mod de Norſke (f), hvilke formedelst de Uroligheder og Forvirringer, som ved de Tider idelig indfaldte, enten ikke havde Leilighed eller ei ſkøttede om at tage ſig den Sag for Noor an, ſom fornemlig angik Kongerne, hvilke ſielden vare tilſtede, og viſſe private Perſoner, ſom dermed vare forlænede, ſaa at deſſe derover ei ſaae ſig i Stand til at forſvare deres Ret i Finmarken paa de Kanter, men maatte eſterhaanden overlade det altsammen til Ruſſerne alene. Samme toge da ei alene den Deel bort, ſom de Norſke burde have i Skatten af de Ruſſiſke Lapper, og den hele Lapmark, ſom ligger omkring Kola og endnu eſter de Norſke kaldes Mouremanſkoy Leporie eller den Nordmandſke Lapmark, men ginge og ſaa vidt, at de krævede Skat ſaa vel af Finnerne i det nu ſaa kaldede Finmarken, ſom af dem, der boede i Trumſen, lige indtil Malanger. For herudi at ſaae et Slags Oplyſning, ſom ellers meget mangler os, ville vi her anføre udaf Herberſteins Commentarier (g) Indholdet af den Ruſſiſke Geſants Gregorii Iſtomæ Beretning om den Reife, ſom han Aar 1496. gjorde forbi den Ruſſiſke Lapmark, igienem Finmarken til Bergen, og derfra til Danmark. Derudi fortæller han da: "At han i "Følge med den Danſke Geſant David, en Skotlander, reiſte førſt "til Nouogrod, og ſom de, formedelſt Krigen med de Svenske, ei kunde "komme igienem Sverige, derfra til Udlobet af Dwina Floden, hvor "de ſtege til Skibs, og ſeglede frem med Strandsiden paa den høire "Haand ſexten Mile, men ſatte ſiden over en Bugt (Gandviken) til den "

ven."

(f) See §. 42.

(g) Commentar, Rer. Muſcovit. l. c. p. 87.

"venstre Kant, og komme hen til Finlapperne, som vel boede i smaa
 "Hytter, og levede mestendeels som vilde Dyr, men vare dog mere om-
 "gængelige end de vilde Lapper. Samme vare Russerne skatfyldige.
 "Derpaa seglede de 80. Mile til det Landskab Nortpoden, som laae
 "under Sverige, og Russerne kalde Kaienska Sembla, men Ind-
 "byggerne Kajener, derfra til et Forbjerg, kaldet St. Nasus (maasse
 "Zelgenes) fordi det saae ud som en Næse, hvor der var et forfærde-
 "lig stort Hav-Svelg, videre til en stor Klippe, Semes kaldet, og
 "derfra til det Forbjerg Motka, som strakte sig ud i Havet, ligesom
 "en Halv-Ø, yderst paa hvilken det Slot Barthus laae, hvor de
 "Norske Konger havde en Besætning Soldater liggende, for at
 "forsvare Grændserne. Men samme Forbjerg gik saa langt ud i
 "Havet, at man neppe kunde segle der forbi i otte Dage, hvorfor de
 "bragte deres Skibe og Toig over en Hals eller et Isthmus, en halv
 "Mil bredt, og komme endelig til de Dikloppers Land, som ere de
 "Vilde Lapper, til et Sted kaldet Dront, som er 200. Mile fra
 "Dwina; og alt didhen pleiede de Muscovitiske Forster, som de
 "selv fortælle, at kræve Skat. Der lode de deres Baade blive
 "efter sig, og reisede videre over Land &c." Siden taler Zerberstein
 om adskillige Ting, denne Sag uvedkommende, men kommer endelig til
 de vilde Lapper igien, da han saa siger (h): "Muscoviterne rose sig
 "af, at de har Skat af de vilde Lapper (hvilke boede i det Land,
 "hvor Solen om Sommeren ikke gik ned i 40. Dage), og endskiont
 "saadant ikke er rimeligt, saa er det dog ei heller underligt, eftersom
 "der er ingen af Naboerne, som ellers kræver Skat af dem."
 Denne Beretning er vel i sig selv saa urigtig og forvirret, som den no-

gen

(h) Loc. cit. p. 88.

gensinde kan være, saa at den gode Ruffiske Gesant maae enten have været en slet Geographus, eller Herberstein ei ret forstaaet ham, da her tales om Nordpoden eller Nord-Botnen i Sverige og Cainska Sembla eller Finland (i), som ved Is-Havet beliggende (k), som og om et forfærdeligt Hav-Svelg paa de Kanter, som jeg af Beskrivelsen, da det kaldes Umbilicus Maris og Charybdis (l), let skulde troe, at Gesanten, for at giøre denne sin Reise des mere forunderlig, har udcopieret efter Mal- eller Moskø-Strømmen; at jeg ei skal tale om, at Wardehus siges at ligge paa det Forbjerg Motka, som ikke skal være langt fra Kola (m); og at han, for ei at drage omkring dette Forbjerg, reiste over et Eide, en halv Mil bredt, hvilket umueligt kan være andet end Zoops-Eidet mellem Tanen- og Lape-Fiord, hvilket dog ligger norden og vesten for Wardehus. Dog seer man heraf, hvorledes Russerne den Tid har regeret i Finmarken, og hvilken Hinder der er bleven giort de Moskø i at opbære deres Skat af Finnerne, endog i Trumfen

⊞

og

(i) Herberstein l. c. p. 56.

(k) Det kan ellers vel være, at de Svenske, saasom de den Tid laae udi Strid med Russerne om Carelen, hvis Indbyggere havde, som tilforn er vist, til en stor Deel sat sig ned blandt Finnerne i Finmarken, de da ogsaa har paa-
staaet og tiltaget sig Rettighed til de ved Is-Havet liggende østlige Kanter af Finmarken, hvilket ogsaa Herberstein tilkiendegiver, naar han loc. c. p. 86. saa siger: Om Corela har vi tilforn sagt, at den hører baade til Kongen i Sverige og Førsten i Muscov, eftersom den ligger midt imellem begges Lande, og maae svare dem Skat, hvorover enhver af dem roser sig af, at den hører sig til. Og gaaer dens Grændser lige ud til Is-Havet.

(l) See Herberstein l. c. p. 87.

(m) See Lindschorens Schip-Vaert van by Norden og hans Kart fol. 24.

og omliggende Steder, saa man let skulde falde paa de Tanker, at det har været Russernes Forsæt, at giøre sig alle de Steder skatshyldige, hvor de vidste at de flygtige Careler eller Viarmer havde sat sig ned, lige indtil Malanger-Fjord, eller at de i det mindste har tilegnet sig et Slags Rettighed til de Lande; hvorpaa de lode ogsaa see Prøve nok, da de i en vis Contract afftode samme deres formeente Ret til de Svenske (n), uden Tvil fordi de merkede, at de i den usforlignelige og aarvaagne Konge Christian den Fjerde havde fundet en Mand for sig, der for Allvor vilde tage sig for at undersøge samme, i hvilket Fald de nok kunde see, at den umuelig kunde holde Stik. Imidlertid bleve de dog ved, at sette sig fast paa den østre Side af Finmarken, og ginge langt over de gamle Grændser, saa at de Norske Indbyggere i Finmarken til sidst ganske har glemt, hvor det gamle Grændse-Skel har været. Herom har jeg paa et smukt ridset Kart over Finmarken, tegnet Aar 1689., som findes blandt *St. A. Magnæi* MSS. fundet følgende Efterretning: “Om
 “Grændse-Skellet mellem Norge og Ryssland vide Indbyggerne i Lan-
 “det (Finmarken) intet andet at berette, end at de Rysser ere gangne
 “langt over deres Grændser, og efterhaanden har bemægtiget sig
 “nogle Fiorde og Elve, hvor de have brugt Lax-Fiskerie, og siden der-
 “omkring opbyggt nogle Fjeldbyer, hvor de nu boe, og bruge deres Næ-
 “ring baade med vilde Bæver af Skove og Fjelde, saagod med Fiskerie
 “nedre i Fjordene. Men det yderste Sted, som nu af Norske Folk
 “beboes, er en De, kaldet Bugge-Ø; Paa det faste Land der inden
 “for boe Rydske Finner. De som boe ved Neiden, Vassvik, og Peizen-
 “Elo, samt i Bumands-Fjord, og ved Karlsgam, give Skat baade
 “til Norge og til Stor-Førsten af Muscovien, men de som boe læn-
 “gere

(n) See Hist. Christiani 4ti p. 129.

gere hen til østen, skatte alene til Muscovien, men forskaffe den“
 Norske Foged fri Skydsfærd, naar han reiser til Malines, at paa“
 fordre den nordfieldeste Skat (o).“ Dette maae, saa vel om
 den Russiske, som de øvrige Lap- og Finmarke, for
 nærværende være nok sagt.

(o) Dette Nordfiel, hvorpaa de Norske endnu har sterke Prætensioner, strekker sig, efter oftbemeldte Kart, fra Kola og siden langs ned efter mod Synden til Finland, saa at det uden Tvil har været samme, hvilket de Norske og Svenske i gamle Dage har fulgt med deres Brændse-Skel fra Ulo-Træsk og saa videre langs Kolen, som gaar igienem Nord-Fieldet. Altsaa har ci alene den hele Strekning norden for i gamle Dage hørt de første til, men og Districtet østen for, mod det Hvide Hav, hvilket Land derover paa Dansk kaldes Nordfiel-nes, men paa Finsk Tarje-Niorg, det er, Nordfielns eller Nordmand-nes, og paa Kyssisk Tærskoines. Men at Autor paa Kartet endnu legger dette til, at denne Strekning i gamle Dage er kaldet Biarmin eller Trinnes og Trænnes, dertil er han uden Tvil forledet af endeel Svenske Skribenter, som har havt den Tanke, men i Særdeleshed af det Kart, som staaer foran i Scheffers Lapponia.

Register paa Steders gamle Navne, som forklares i dette Skrift.

Aegisfiord nu Ørifiord, p. 84.

Alfheim, saa kaldtes fordum Bahus-Læn og Romeriget, p. 47. 56.

Altenhus, en Fæstning i Vest-Finmarken, p. 101.

Aund, eller Aund, nu And og Andenes, p. 43. 78.

Aungulsey-Sund, mellem England og Irland, p. 49. n. (r). 79.

Austurveg eller Austurveigin, Øster-Soen, p. 56.

Balagard, et Stykke af Finland, ved den Finske Bugt.

Biarkey i Senjen, nu Birks, p. 80.

Biarmeland, Landet omkring Ovina Fløden, særdeles hvad som laae
paa den østre Side deraf, p. 8. 54. 64.

Dumbshaf, Is-Havet, norden for den Hvide-See, p. 53.

Eydastog, mellem Norge og Vester-Gotland, p. 79.

Englands-Havet, nu Nord-Soen, p. 48.

Elivoga, ved det Hvide Hav, p. 134.

Finnaland, saa kaldtes fordum og undertiden Finmarken, p. 12. n. (i).

Finland, tages undertiden for Estland, p. 16. n. (n). 116. n. (k). 129.

Finsbudir, Finmarken, p. 45.

Gandvik, nu den Hvide-See, p. 26. 30. 36.

Godeyar, Der i Saltens-Fiord, p. 78.

Halogaland, fordum det samme, som nu kaldes Nordland, indbe-
fattede og undertiden Finmarken, p. 40. og n. (i).

Zelsingialand, den hele Strefning fra Gammel-Sverige til Ulo-Træff
i Finland, p. 20. 109.

Zelsingia Botn, nu den Botniske-Bugt, p. 11. 26.

Zerey paa Helgeland, nu Herre.

Zundingialand, østen for Gandvigen og Biarmeland, p. 65.

Zyne, nu Zinden, eller Zindsøen, p. 85.

Zarnberia, nu Dalekarlia, eller et Stykke deraf, p. 104.

Zathria hos Saxon. Gram., eller Jader, nu Jæderen, eller Jærn,
p. 50.

Zotunheim, Landet østen og norden for den Hvide-Øs, p. 56. 67
n. (f). 68.

Zotland kaldtes forudum Finland, p. 11.

Zyrialand, s: Karelen fra den Finske Bugt til den Hvide-Øs, p. 97
Zyrialabotn, nu den Finske-Bugt, p. 27. 29.

Zap, en Omflækker, p. 122.

Zeingiuuik, nu Leenvik. Tillæg, p. 143.

Zanork, er Majorca, p. 36. n. (u).

Zoureman, hos Russerne en Normand.

Zouremanskoy-More, den Hvide-Øs og Habet der norden for, p. 66.

Zouremanskoy-Leporie, den Norske Lapmark, p. 66.

Zorkinn, kaldtes og Finmarken.

Zvænland, Lapmarken norden for den Botniske Bugt, p. 10. 21. 29. 67.

Zvænland, kaldtes forudum Finland, p. 11. 29.

Zvænaland, de Amazoninders Land, Tillæg, p. 144.

Naudaberg, nu Røberg i Senjen.

Niphæiske Bierge, saa kaldes af endeel de Finlandſke Fjelde, p. 25. 59

Senju, nu Senjen, p. 46.

Sialand, i Sverige, siden Roslagen kaldet, p. 108.

Skealpti, eller Salpti, nu Salten, p. 78.

Skricinnia, derved forstode de Gamle Finnmarken, p. 23.

Sudureyar, de Hebridiske eller Vester-Derne, p. 34.

Steyge, nu Stegen, p. 84.

Svalbardr, det nordeste af Gronland, p. 47.

Sydridal, s: Susdal i Rusland, p. 85.

Terfenni, Trennes eller Muscovitiske Lapper, p. 40. n. (e).

Trandarnes, nu Trones i Senjen, p. 42.

Tistu, nu Tisten, eller rettere Thistten, en De paa Helgeland, p. 70.

Torgen, en De paa Helgeland, p. 73.

Prumu, nu Tromsen, p. 46.

Ulo-Træsk, en Sø nordest i Finland, p. 124.

Vaagen, et Sted i Nordland, ikke Bergens-Bog, p. 78. 91. 92. n. (o).

Vardehus, p. 70. 100. 136.

Vessif, nu Vessen, paa Helgeland, p. 75.

Veggerstaf, Veggen paa Arnoen i Trumsen, p. 45.

Wermiland, hos Ad. Bremenslem, er Biarmeland, p. 25.

Vestra-Salt, nu Nord-Søen, p. 48.

Vinland, s: Venden, p. 11. n. (e).

Vinland, Landet norden for og omkring den Botniske Bugt, p. 41.

n. (i). p. 57. 61. n. (v). 127.

Roget som skal rettes eller tillegges.

Pag. 2. l. 14. læs Samecædna for Samicædna.

Pag. 11. l. 21. Berge for Bage.

Pag. 12. l. 16. 17. Forneotr for vores Forsædre.

Pag. 18. l. 3. Starffame for Starffeme.

Pag. 44. l. 2. At jeg heri ei har taget feil, har jeg siden merket af et Sted i Rimbeigla, som saa lyder: "þessar eru Eyar fyrer Halo- galande, næst er bigd af Christnum Monnom. Ey si er Sa- lar: Ey heiter, ennur þydings Ey, þa Giordur er Målångur heiter, hann stílur Sinnmórk við Bumenn. Fyrer sunnan Målångur stendur Kyrkia er heiter i Leingiuvyk, er menn hyggia nordustu Kyrkiu i Heimenum &c." Her siger nu Autor, at Malanger var Grændse mellem Finmarken og Bomændene eller de Norske, og at Leingiuvik, nu Leenvik, Kirke var den nordeste i hele Verden. Har Autor til dette Skrivt levet ved paa 1376. som Ar. Magnæus af hans egne Ord har anmerket, saa maae han have taget dette af et ældre Skrift; Thi paa de Eider kunde Leenvik Kirke, som ligger strax synden for Malanger, ei være den nordeste Kirke i Verden, da man finder, at Kong Hakon Hakonson længe før de Eider havde ladet bygge en Kirke norden for i Tromsen. See §. 39. p. 87.

Pag. 53. l. 9. læs: nu vende os til.

Pag. 54. l. 19. Dette (at Finmarken har strækt sig til Gandviken) meddes og udtrykkelig i et gammelt Fragment iblandt A. Magnæi MSS., som synes at være et Stykke af Rimbeigla, hvor det saa heder: "Suithiod liggv fyrir austen Danmark, en Noreg fyrer nor- den. Noregr er kalladr nordan fra Vegistaf. þar er Sinn- mörk. þat er þia Gandvik. oc sudr til Gautelsfar."

Pag. 55. ad. not. (m). Og i et gamelt Fragment blandt A. Magn. MSS., hvilket uden Tvil bliver af den same Bog, vi nylig har nævnet, staaer, at Finmarken strakte sig i Nordost fra Norge til Biarmeland, thi saa heder det: “Fyrir nordan Noregh er Finmörk.
“þadan Vifr Landinn til Landnordrs adr komi til Biarmalannz.”

Pag. 57. l. 6. mueligt for umueligt.

Pag. 57. not. (q) l. 6. *vel in medio* for vel medio.

Pag 61. l. 7. ja for jo.

Pag. 62. l. 20. maa legges til: Norske fremfor zc.

Pag. 64. ad not. (z). Saa meget tilstaaer jeg dog, at vore Förfædre ved Kuensialand (ei Kuensialand) undertiden har forstaaet de Amazonindes Land, dog ei som i Sverige eller Lapland beliggende, men i Scythien, hos det Sorte Hav og Albanien, hvorom Nimbeigla saa taler: “þar (i Suithiod hine mycksu) er en Landd þad, er kallad
“er Kuensialand, þaug bigginst hid næsta oc Albani, þar eru opt
“Drustur á millu, oc suu hasa þær oc sialfar jafnlaga bardaga syn
“á millum, um Nýke, suu sem Karlar onnarstadar zc.”

Pag. 72. l. 10. fortælles for fortælle.

Pag. 74. l. 4. Knoldulffson for Knoldueffson.

Pag. 91. l. 8. lysé for lyst.

Rs. Maantiede 17.

